

પ્રકાશક:—

શ્રી હીરાલાલ જિંદાણી
શ્રી જૈન શ્વે. સંઘની પેઢી
પિપલી બજાર
સુ. ઇંદોરસીટી (મધ્યપ્રદેશ)

કૃતજ્ઞતાજ્ઞાપન

આ પુસ્તિકાના પ્રકાશનનો લાલ શેઠ પ્રેમચંદ
મગનલાલ-નાગપુર નિવાસીએ તથા મહેસાણા શ્રીસંઘની
સુધારાખાતાની પેઢીના કાર્યવાહકોએ જ્ઞાનખાતામાંથી
લેવાની ઉદારતા દાખવી અપૂર્વ ધર્મપ્રેમ દર્શાવ્યો છે,
જે બદલ તેઓના ધર્મસ્નેહની સપ્રેમ તોંધ ગુણાતુરાગપૂર્વક
કરીએ છીએ. લી. પ્રકાશક.

મુદ્રક:—

ભોગીલાલ લક્ષ્મીચંદ શાહ
શ્રી લક્ષ્મી પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ
મહેસાણા

શ્રુતજ્ઞાનોદ્ધારક સંસ્થાઓના સંસ્થાપક, આગમવાચના દાતા
 શીલાતામ્રપચાગમમંદિરોના પ્રસ્થાપક, દેવસુરતપાગચ્છસામાયારિ
 સંરક્ષક, ધ્યાનસ્થસ્વર્ગત, આગમોદ્ધારક આચાર્ય
 શ્રીઆનન્દસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ



જન્મ સં. ૧૯૩૧ અ. વ. ૦)) કપડવંજ, દીક્ષા ૧૯૪૭ મ. સુ. ૫ લિંખડી,
 ગણિં ૧૯૬૦ જ. સુ. ૧૦ અમદાવાદ, પં. ૫૬ ૧૯૬૦ અ.સુ. ૧૩ અમ.
 આચાર્ય ૫૬ ૧૯૭૪ વૈ. સુ. ૧૦ સુરત, દેહોત્સર્ગ ૨૦૦૬ વૈ. વ. ૫ સુરત



ભા વ બ રી અ.....હાં.....જ.....લી

પુણ્યનામધેય મહાપુરુષે—

—પૂર્વભવમાં આરાધેલ શુભજ્ઞાનના પ્રભાવે
મેળવેલ પ્રતિભા અને હાથોપશ્યમના બળે

આગમોના પ્રકાશનાદિદ્વારા

અમણ સંઘમાં

અનેરી જાગૃતિ ફેલાવી,

—આત મોટી આગમવાચનાઓ આપી

પૂર્વકાલમાં થતી આગમવાચનાઓની

સ્મૃતિ તાજ કરાવી,

તથા

જેઓએ—

—આગમોના

તલસ્પર્શી વિવેચનાત્મક
 વ્યાખ્યાનો આદિથી
 શ્રુતજ્ઞાન ધુરંધર પૂર્વાચાર્યોની
 ઝાંખી કરાવી,
 વળી
 નેઓએ—

આગમોના અવ્યુત્ક્રિષ્ટિ પ્રકારને પોષવાની
 શુભસાવના બળે

આરસની શિલાઓ અને તામ્રપટ ઉપર
 આગમોને
 ચિરંજીવ
 બનાવ્યા
 તેમજ

શાસ્ત્રીય સતપ્રતિભા બળે
 અનેક
 શાસના રક્ષાના પ્રસંગોમાં
 અડગપણે કર્તવ્ય પરાયણ બન્યા
 છેવટે—

આખા જીવનની અખંડ શ્રુતોપાસનાના
 દળરૂપે

१२-१२-१९६६
१२-१२-१९६६
१२-१२-१९६६

विशेष

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

१२-१२-१९६६

સંયમીઓનું લક્ષ્ય

“ સમ્મં પવ્વહજ્જા=
 =લોઅધમ્મેહિંતો
 લોગુત્તરધમ્મગમણેણં.

एसा
 जिणाणमाणा
 ण विराहियन्वा
 बुहेणं

महाणत्थमयाओ
 सिद्धिकंखिणा ”

ભાવાર્થ—દીક્ષાનું બીજું નામ પ્રવ્રજ્યા છે.
 પ્રવ્રજ્યા=પ્ર=પ્રકર્ષથી લૌકિક ધર્મના માર્ગથી
 લોકોત્તર ધર્મમાં =વ્રજ્યા જેવું,
 અર્થાત્—ખાલું, પીલું, હરવું-ફરવું આદિ શરીર
 ધર્મોમાં પણ લોકોત્તર • (ચતના પ્રધાન)રીતે વર્તવું.
 આ બદેખર તીર્થંકર પ્રભુની આજ્ઞા મુમુક્ષુ
 ભવ્યાત્માએ પ્રમાદથી પણ વિરોધવી નહિં.



॥ श्रीशंभुदेवपादार्चनायाय नमः ॥

संपादकीय वक्तव्य

(प्रथमावृत्ति)

वि. सं. २००७नी आश्वीनी मास ७

५. शासनप्रभावक व्याख्यानवाच्यरूपित दाहागुरुदेव
श्री आश्वीदेव चंद्रभागरभूषिवरश्रीना वरुंड इस्ते
अष्टाद शुद्ध ६ ने दिने पावनीनाला पुशाज्ज भुवनमां पू.
शुरुदेवश्रीने भविष्यप्रदाननो शुभ अवसर हुनो-ते अवसर
साधु-साध्वीज्योने विशिष्ट वस्तुनी याहमार विवरणु भावत
अनेभंयन थयु.

परिष्ठाभे परमोपकारी आराध्य श्रीगुरुदेवनी सवम-
निष्ठा उपर मन केन्द्रित थयु, अने पू. शुरुदेवश्रीनी पदवी
प्रसंगे आराधक आत्माज्यो संयम पागवाभा वधु रुचि
भेगवे ते शुभ आशयथी वपोंथी सभ्द्री राजेज्ज ब्रह्मा
साधुभयोदापट्टेकाभांथी तथा श्रीहीनपदमं प्रसारकसभा
(भाषनगर) लक्ष्मी प्रकाशित 'साधुभयोदापट्टेक' पुस्तकमां
संभक्षित्येत्त आर पट्टेकाभांथी हेटलाक वत्तमानकाले पाणी
शुधाय तेवा निपज्यो तारवी लघु पुस्तिका तयार करवानो
विचार थयो.

पछु ते संभंधी वधु विचार करता केवग निपज्यो
छापी देवाथी ज्योथ्ये तेवी प्रेरणा संयमपावन भारे भगवी
दःशक्य ज्ञात.

એટલે પૂર્વાચાર્ય મહર્ષિઓએ એકાંત જગદ્વત્સલતાથી રચેલા હિતકર સંયમભાવનાપોષક શ્લોક-સૂત્રો આદિનો વ્યવસ્થિત સંગ્રહ ગુજરાતી ભાષામાં આપવાનું ઉચિત જણાયું,

તેથી તદ્દોગ્ય સામગ્રી ઘણીખરી મારી સંગ્રહપોથીઓમાં હતી તે અને તેને અનુસરતી બીજી પણ સામગ્રી જુદા જુદા ગ્રંથોમાંથી તારવી કાઢવાની પ્રવૃત્તિના મંડાણ થયા.

આ રીતે શરૂ થયેલી પ્રવૃત્તિનું વ્યવસ્થિત રૂપ આ લઘુ પુસ્તિકા છે.

આ છે નાની પુસ્તિકાનો પૂર્વ ઇતિહાસ.

આ પુસ્તિકામાં કેંઈ પણ નવું નથી, તેમજ ‘પરોપદેશે પાંડિત્યમ્’ બતાવવાનો ક્ષુદ્ર આશય પણ નથી, પણ આત્માર્થી સાધુ-સાધ્વીઓને પોતાના આત્માને જગૃત રાખી સંયમની શક્ય આરાધનામાં છતું બલ-વીર્ય ફેરવી વીર્યાચારનું યથાર્થ પાલન કરવામાં શક્ય સંહાય મળે, એ શુભ ઉદ્દેશથી આ અલ્પ પ્રયાસ છે.

સાથે આંતરિક એવી શુભનિષ્ઠા છે કે-અત્તરના વેપારીને બીજાને માલ બતાવવા નમૂનાનું અત્તર સુંઘાડતાં પોતાને યજ્ઞ સુંઘ મળી રહે છે, તેમ પૂર્વના પ્રકૃષ્ટ પુણ્યના ઉદયથી મળી આવેલ વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમાદિના સદુપયોગરૂપે અનેક ધર્મારાધક સુમુક્ષુ સાધર્મિક સાધુ-સાધ્વીઓની સેવામાં અનેક શાસ્ત્ર-ગ્રંથોમાંથી તારવી કાઢેલ સંયમોપયોગી સામગ્રી ઉપયોગ કરી હું પોતે પણ તીર્થંકરભગવંતોએ નિર્દેશેલ

આરાધક પુણ્યાત્માઓએ લક્ષ્ય નક્કી કરી
તદનુકૂલ યથાશક્ય પ્રયત્ન કરવાની તમન્ના સદ્-
ગુરૂના ચરણોમાં વિનીતભાવે બેસી મેળવવી ઘટે.

પરંતુ સદ્ગુરૂના ચરણોમાં અહં-મમતા
સંસ્કારોના હાસમાંથી નિપજતી વિનીતવૃત્તિ
સિવાય બેસી શકાતું નથી.

તેથી વિવિધ રીતે યોતાની વૃત્તિઓને શાસ્ત્રીય
મર્યાદાનુકૂલ બનાવી જીવન શુદ્ધિના પંથે ધપવા
માટે વિનય-નમ્રતા આદિ પ્રાથમિક ગુણોનો
અભ્યાસ જરૂરી છે.

આ વાત લક્ષ્યમાં રાખી પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં
વિવિધ ભાવનાઓ શાસ્ત્રીય પદાર્થો અને સંયમો
ચિતમર્યાદાઓ વિવિધ રૂપે દર્શાવી છે.

સંયમ સમ્યક્ચારિત્ર સ્વરૂપ હોવા છતાં તેના સર્વાંગીણ
વિકાસ અને મૌલિક પરિચય માટે ભાવશુદ્ધિ-સમર્પણ સુદૃઢ
વૈરાગ્ય, સર્વજ્ઞતાત્મભાવ, આસાધીનતા અને બહુમાનપૂર્વક
ક્રિયાતત્પરતા આદિ તત્ત્વોના વિકાસની અત્યાવશ્યકતા છે.

પ્રમત્તભાવ અને આરાધક ભાવનું સામ-
જસ્ય કેળવવાનો પ્રયત્ન સાધુજીવનને નિસ્સાર
બનાવનાર છે આ તત્ત્વની સ્પષ્ટ સમજાવતી ત્રીજા વિભાગમાં
અપાઓલ મર્યાદાઓના હૃદયંગમ સ્વરૂપની વિચારણા દ્વારા
વિવેકીને મળે તેમ છે.

આ રીતે બીજા વિભાગના અંતે પરમારાધ્ય ઉત્કૃષ્ટનમ
શ્રીમહાનિશીથ મૂત્રના પ્રારબના ત્રણ સૂત્રોનો આપેલ
સંક્ષિપ્ત અર્થ સાધુ જીવનને મુખ્યવર્ધિત રીતે સંયમાનુકૂલ
બનાવવા માટે અત્યંત ઉપયોગી છે.

આવા આવા અનેકાનેક તાત્ત્વિક આત્મ દૃષ્ટાંતો-
પયોગી પદાર્થોના સામ્યમુખ્યરૂપ આ પુસ્તક સંયમના પંચે
શુદ્ધમયી થપવા હંગુના આરાધક આત્માઓને કુશલ
ભોમિયાની ગરજ સારે તેવું છે

પ્રસ્તુત પુસ્તકના સંપાદનનું કાર્ય મારા પોતાના
અંગત જીવનને શાસ્ત્રાનુરૂપ અને તાત્ત્વિક બાવનામય
બનાવવા માટે ઘણું ઉપયોગી નિવડ્યું છે

એ રીતે અત્યંત વેપારીને બીજાને મુગધ આપવાના
સત્પ્રયત્નના ફલરૂપે પોતાને તે તે મુગધ મળી જ આવે છે
તેમ મારા જીવનને સંયમાનુરૂપ બનાવનાર આ સંપાદનનું
કાર્ય બ્યક્તિગતરીતે કલ્યાણકર નિવડ્યું છે એ મારે નિબ્ધાન
પણે કબૂલ કરવું ફિત્તાવહ છે.

આમ થવામા પ્રસ્તુત પુસ્તકમાના વિશિષ્ટ પદાર્થોની
હોકોત્તર મહિમા દારણભૂત જણાય છે.

આ રીતે સઘળા આરાધક બબ્બાત્માઓ પ્રસ્તુત
પુસ્તકના પદાર્થોને યથાયોગ્ય રીતે શુદ્ધમયી સમજો-વિચારે
જેથી કે સંયમી જીવન શાસ્ત્રાવબ્યાસ અને ન્યવસ્થિત
મર્યાદા મુજબ મુખ્યવર્ધિત બની રહે.

પ્રસ્તુત સંપાદનમાં અનેક દૃષ્ટાવસ્થા મહાપુરૂષોનો

શું ?

ક્યાં ?

વિષય

પાત્ર

ઉપક્રમ

૧થી૮

૧ સમ્યગ્દર્શન વિભાગ

૫. ૯થી૮૮

૧ સમ્યગ્દર્શનની મહત્તા	૧૦
૨ શ્રીનમસ્કાર મહામંત્ર સ્મરણ	૧૧થી૧૬
૩ આરાધક જીવભાવના	૧૭
૪ આદર્શ ભાવના	૧૮થી૨૦
૫ ભાવના રસાયણ	૨૧થી૩૭
૬ આત્મનિરીક્ષણ	૩૮થી૪૪
૭ અપૂર્વ હિતશિક્ષા	૪૫થી૫૧
૮ દેહમમત્વ ટાળવા હિતશિક્ષા	૫૨થી૫૭
૯ શ્રમણધર્મની સફલતાના સરલ ઉપાયો	૫૮થી૬૪
૧૦ કલ્યાણકારી હિતશિક્ષા	૬૫થી૭૦
૧૧ કલ્યાણકર સૂચના	૭૧થી૭૫
૧૨ આત્મકલ્યાણોપયોગી સરલ સૂચનો	૭૬થી૭૭
૧૩ હયોપાદેય વિભાગ	૭૮
૧૪ ચારિત્ર ગ્રહણ પછી યાદ રાખવા જેવા સૂચનો	૭૯થી૮૩
૧૫ ચારિત્ર જીવન જીવી જાણવા જરૂરી બાબતો	૮૩-૮૪
૧૬ સંયમપંથે ધર્મી રહેલ આત્માને ઉદ્દ્યોધન	૮૫-૮૬
૧૭ સંયમની સાધનાને ઉપયોગી સૂચનો	૮૭-૮૮

વિષય	પાનુ
૨ સમ્યગ્જ્ઞાન વિકાસ	૫ ૮૯થી ૧૮૦
૧ સમ્યગ્જ્ઞાનની મદદ	૯૦-૯૧
૨ અમલુ ધર્મ કેવો ?	૯૨થી ૯૮
૩ પાત્રમહાન	૯૫
૪ "ની ૨૫ ભાવના	૯૬થી ૧૦૦
૫ આદિ અવચનભાગ	૧૦૧થી ૧૦૩
૬ સંપત્તિના સત્ત્વ પ્રકાર	૧૦૪થી ૧૦૬
૭ સાધુના સત્ત્વવાંશ ગુણો	૧૦૭
૮ દશ પ્રકારનો અમલુધર્મ	૧૦૮થી ૧૧૦
૯ દશ વર્તિધર્મ	૧૧૦થી ૧૧૨
૧૦ અનુસિતરી	૧૧૨-૧૧૮
૧૧ કનુ સિતરી	૧૧૫-૧૧૬
૧૨ ગાયત્રીના બેનાલીશ દોષ માત્રીના પાત્ર દોષ	૧૧૭થી ૧૨૫
મોલ હિદ્મતદોષો	૧૧૮-૧૧૯
સોલ હિતપાદનાદોષો	૧૨૦-૧૨૧
દશ અપજ્ઞાના દોષો	૧૨૨-૧૨૩
પાત્ર માત્રીના દોષ	૧૨૩થી ૧૨૫
૧૩ અદાર પ્રતિગ્રસ્થનો	૧૨૬-૧૨૭
૧૪ જ્ઞાનગુણો વિશદ વ્યાખ્યા	૧૨૮થી ૧૩૦
૧૫ ૧૮૦૦૦ શીલામ-ધ	૨૩૦-૧૩૧
૧૬ દશ સામાચારી	૧૩૨-૧૩૩
૧૭ સત્ત્વ પિંડપત્ર	૧૩૪
૧૮ અધ્યયનની નવવાડ	૧૩૫-૧૩૬
૧૯ બાગ ભાવનાઓ	૧૩૭થી ૧૪૦
૨૦ બાવીશ-પરિવટો	૧૪૧થી ૧૪૪
૨૧ બાર પ્રકારનો તથ	૧૪૫થી ૧૪૦

વિષય

પાનું

૨૨ તેર ક્રિયાસ્થાનો	૧૫૧-૧૫૨
૨૩ વીશ અસમાધિસ્થાનો	૧૫૩થી૧૫૫
૨૪ એકવીશ શબ્દસ્થાનો	૧૫૫થી૧૫૭
૨૫ ભાવસાધુના લક્ષણ	૧૫૮થી૧૬૦
૨૬ અનુષ્ઠાનના પાંચ પ્રકાર	૧૬૧થી૧૬૩
૨૭ ક્રિયાના આઠ દોષ	૧૬૪થી૧૬૭
૨૮ ભવાભિનંદીનાં લક્ષણો	૧૬૮થી૧૭૦
૨૯ પ્રમાદની વ્યાખ્યા	૧૭૧થી૧૭૩
૩૦ ઇન્દ્રિયોના વિષયો અને વિકારો	૧૭૪થી૧૭૫
૩૧ તેર કાઠીયા	૧૭૫-૧૭૬
૩૨ શ્રીમહાનિશીથ સૂત્રના પહેલા ત્રણ સૂત્રોમાંથી તારવેલી હિતશિક્ષા	૧૭૭થી૧૭૯

૩ સમ્યક્ચારિત્ર વિભાગ

પૃ. ૧૮૧થી૩૧૪

૧ ચૌદ અશુચિસ્થામાં ઉપજનારા સંમૂર્છિત જીવો	૧૮૩-૧૮૪
૨ પાંચમહાવ્રતના બેસો સીતેર ભાંગા	૧૮૫થી૧૮૭
૩ અસ્વાધ્યાયકાલ	૧૮૮થી૧૯૧
૪ અસ્વાધ્યાયકાલ વિશેષવિગત	૧૯૨થી૧૯૪
૫ આત્મામાં છ કારક (સાધક-બાધક)	૧૯૫-૧૯૬
૬ સાધક છ કારક સંબંધી દિતશિક્ષા	૧૯૭-૧૯૮

૭ સમ્યક્ચારિત્રની મહત્તા

૧૯૯-૨૦૦

૮ સમ્યક્ચારિત્રના ચોપક અંગો

૨૦૦થી૨૨૬

પ્રતિક્રમણ

૨૦૧થી ૨૧૧

પ્રતિક્રમણની મહત્તા

૨૦૧

ખમાસમણની સત્તર પ્રમાણના

૨૦૨-૨૦૩

વાંદણનાં પચ્ચીશ આવશ્યક

૩૦૩થી૩૦૬

મુંબપત્તિના પચાસ બોલ

૨૦૭થી૨૧૧

વિષય	પાનું
૧૬ સંયમની સાધનારૂપ પગદંડીઓ	૨૭૯થી૨૮૬
૧૭ સંયમોપયોગી સોનેરી સૂચનો	૨૮૬થી૨૮૯
૧૮ સાધુની અવશ્ય કરણી	૨૯૦
૧૯ જન્મ-મરણ સૂતક વિચાર	૨૯૧થી૨૯૩
૨૦ સંયમોપયોગી મહત્વની જરૂરી હિતશિક્ષાઓ	૨૯૪થી૩૦૬
૨૧ વૃદ્ધોની હિતશિક્ષા	૩૦૭થી૩૦૯
૨૨ સાધુજીવનની સારમયતા	૩૧૦થી૩૧૪
ઉપસંહાર	૩૧૫

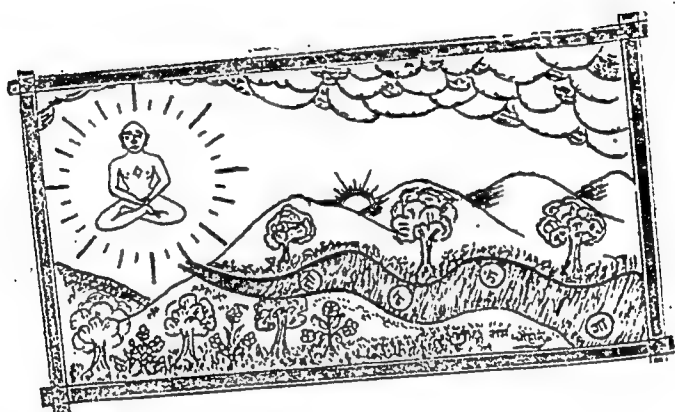
મહત્વના સુવાક્યો

નામ	પાનું
સંયમીને દીવાદાંડી	૭
આરાધનાનો પ્રાણ	૮
સમ્યગ્દર્શન એટલે ?	૯
મોક્ષમાર્ગનો ભોમીયો	૧૩
શ્રીનવકારનો જાપ	૧૪
જાપનો પ્રભાવ	૧૫
શ્રીનમસ્કાર મહામંત્રની ઉત્તમતા	૧૬
માર્મિક શિષ્યામણ	૨૪
સદ્વિચારની કૃત્તી	૩૩
સદાચારની કૃત્તી	૩૪
ધર્મની આરાધના કયારે ?	૩૭
અન્તઃકરણ-શુદ્ધિના ઉપાયો	૪૪
અચરમાવર્તકાલીન લક્ષણો	૫૧
ખરા વીર કોણ ?	૫૧

विचारणीय सुभाषिते।

- * उवसमसारं खु सामण्णं
- * सोही खलु उज्जुभूअस्स
- * ण पेमरागा परमत्थि वंधो
- * अप्पा खलु सययं रक्खियव्वो
- * अप्पा अरी होइ अणवट्टियस्स
- * धम्मो अ ताणं सरणं गई यं
- * रागादओ भावसत्तू
- * कम्मोदया वाहिणो
- * असारा विसया णियमगामिणो विरसावसाणा
- * भावकिरिअमाराहेइ, पसमसुहमणुहवइ,
अप्पडिए संजमतवकिरियाए
अव्वहिए परीसहोवसग्गेहिं





પ્રાણીને વાસ્તવિક સુખ-શાંતિ હસ્તગત નહિ થવાનું ચોક્કસ છે, તેથી આ સૂત્રમાં ત્રણ પદાર્થ મુખ્યતઃ એક-સૂત્રિતરૂપે જણાવેલ છે કે જે ત્રણ પદાર્થ સ્થૂલ-દ્રષ્ટિએ ભિન્ન જણાય છે, પણ વસ્તુતઃ એક જ કાર્યને સાધવામાં સાંકળના અંકોડાની જેમ પરસ્પર સંકળાયેલા હોઈ ત્રણેમાં સાપેક્ષ એકત્વ જ રહેલું છે.

દરેક કાર્યની સિદ્ધિમાં તેના સાધક કારણોની પ્રતીતિ, કારણોના સ્વરૂપનું જ્ઞાન અને તદનુકૂલ પ્રવૃત્તિ આ ત્રણ અંગ મુખ્ય હોય છે, માટે કર્મોના બંધનથી મુક્તિ મેળવવામાં મુક્તિના કારણોની પ્રતીતિ, તેઓનું જ્ઞાન અને તદનુકૂળ વર્તન જરૂરી હોય છે, ત્રણેમાંથી એકની પણ નિર્બલતા કાર્યને મુખ્યતઃ સાધી શકતી નથી.

આ જ અર્થને પ્રધાનપણે સૂચવવા વ્યાકરણના ઉદ્દેશ્ય-વિધેયના સામાનાધિકરણના સર્વ-પ્રતીત નિયમનું આભાસિક ઉલ્લંઘન કરી વચનમાં ફેરફાર રાખ્યો છે, અન્યથા સામાન્યતઃ વિધેયની સમકક્ષાએ જ ઉદ્દેશ્યના વચનની વ્યવસ્થા હોય છે. એટલે અહીં ઉદ્દેશ્ય-સમ્ય-ગૃહર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર-ત્રણ હોવાથી વિધેય મોક્ષમાર્ગને એકવચનને બદલે બહુવચન સંગત હતું, છતાં આ રીતનો શૈલીમાં વિપર્યાસ શાસ્ત્રકાર મહર્ષિના યવિત્ર અંતઃ-કરણમાં નિગૂઢ પરમ-રહસ્ય-ભૂત તત્ત્વોનો જ્ઞાપક હોઈ આપાતતઃ અનુચિત પ્રતીત થવા છતાં તેઓની પરમહિતકર બુદ્ધિનો સૂચક થાય છે.

એટલે-આ સૂત્રકારા કૃતિત થાય છે કે “પ્રત્યેક આરાધક મુમુક્ષુ આત્માએ કર્મોના બંધનથી મુક્તિ મેળવી શાશ્વત, ચિદાનંદમય, સ્વભાવ-પરિણતિ-સ્થિતતારૂપ પરમો-અથવા મેળવવા સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્-ચારિત્ર પ્રાપ્તેનો પુનિત ત્રિવેદીસંગમ સાધવો ઘટે.”

ત્રિકાલાભાષિત અવિચ્છિન્ન-પ્રભાવશાલી પરમોપકારી શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતોએ પ્રરૂપેલ પરમાત્મ્ય નિવૃદ્ધ પરમ સત્યને સંક્ષિપ્ત શબ્દોમાં પ્રકાશિત કરનારા બદુભૂલા આ સિદ્ધાંતના મૂલ સ્વરૂપમાં દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ કે ભાવની વિષમતા કે વિચિત્રતાને આશ્રી કેઈપણ ભતતો ફેરફાર થતો નથી કારણકે આરાધક બનવા ઉત્સુક પ્રત્યેક વિવેકી પ્રાણી ચોક્કસ કે પાંચમા આરાના કાલબેદે ઝોલી વધતી આરાધના કરે પણ તેને નામે આરાધકભાવની ન્યૂનતાને વાજમી માનવાની ભૂલ કરે તે ઉચિત નથી; માટે સંપૂર્ણ કોકાગ્રના અને દૃઢ-નિશ્ચયપૂર્વક આત્મકલ્યાણની સાધનામાં વિનરૂપ પ્રબલ કર્મોના આવરણને ખસેડવા પૂર્વોક્ત ત્રિપુત્રીની નિર્મલ સાધના માટે અદર્શિય ઉદય બનવું જરૂરી છે.

પૂર્વોક્ત સાધન-ત્રિપુત્રીમાં પૂર્વના સાધનોના સહ-કારથી ઉત્તરોત્તરના શુભોની વિશુદ્ધિ, નિર્મળતા અને દેશાધાયકતા વધુ ચોક્કસ થાય છે, જેમ કે સમ્યગ્દર્શનના બે પૂર્વનું અજ્ઞાનમાં લેખાતું વ્યાવહારિક ચીદ વિધાનું પ્રકાંઠ પણ જ્ઞાન સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપે જની આત્માને વિવેકના

માર્ગે ઉજ્જવલ મુખે વિહરણ કરાવે છે-આગલ ધપાવે છે, તેમજ સમ્યગ્જ્ઞાનના પ્રતાપે જ અજયણા, અનુપયોગ આદિથી થતી મલિનતાને રોકી સર્વસંવરૂપે મહત્તા સમજાવવાપૂર્વક ભાવચારિત્રની પ્રાપ્તિ કરાવે છે.

અહીં એક વાત ખાસ ખ્યાલમાં રાખવા જેવી છે કે પૂર્વના ગુણોની પ્રાપ્તિ પણ ત્યારે જ સફલ લેખાય છે કે જ્યારે તે ગુણો આગળના ગુણોને મેળવવાની કે તે દ્વારા કલ્યાણ સાધવાના પંથે વિહરવાની તત્પરતા પેદા કરે. જેમ કે સમ્યગ્દર્શન પામેલો પ્રાણી અપૂર્વ તત્ત્વોના રાચનપૂર્વક શ્રદ્ધાનના અપૂર્વ અભ્યાસથી વાસ્તવિક જીવાદિ તત્ત્વોના સ્વરૂપજ્ઞાન પ્રતિ પ્રવૃત્તિવાળો બની, તદનુકૂલ સાધનાના માર્ગે વધી શકતો નથી, ત્યાં સુધી તે મુક્તિ-પુરીતું પ્રવેશયત્ર મેળવ્યા છતાં તે સ્થાન મેળવવા કે તેના માર્ગ ઉપર પ્રવર્તવા સમર્થ થતો નથી. તેમજ સમ્યગ્જ્ઞાનના બલે શાસ્ત્રીય પદાર્થો પ્રૌઢ ભાષામાં વિવેચાય, અનેક અજ્ઞાનાંધ પ્રાણીઓના અંતર્યક્ષુ ઉઘાડાય, પણ જ્ઞાનની પરિપક્વ અવસ્થારૂપ પરિણતિ મેળવી હેય પદાર્થોને છોડવાની વૃત્તિતું અમલી સ્વરૂપ ન મેળવી શકાય, ત્યાં સુધી ભડભડતા દાવાનલમાં સપડાયેલ સાધનવિહીન પંથુની જેમ વધુ માનસિક વ્યાજ્ઞેપોના દુઃખદાયી વાતાવરણમાં ગુંગળાઈ મરવું પડે છે, એટલે તેને પણ 'જ્ઞાનસ્ય ફલં વિરત્તિઃ' સૂત્ર મુજબ જ્ઞાનની પરમોચ્ચ ભૂમિકારૂપ સન્માર્ગ-પ્રવૃત્તિ-રૂપ ચારિત્રની ભૂમિકાએ આવ્યે જ જ્ઞાનની સફળતા, હસ્તગત થાય છે.

આ દૃષ્ટિએ આ સાધન-ત્રિપુટીમાં સર્વોચ્ચ કક્ષાએ
જીવનની મધ્યાર્થપણે કૃતાર્થતા સમ્યક્ચારિત્રને વિશુદ્ધ
રીતે મેળવવા અને પાળવામાં સમાયેલી છે.

મારે જ વિશુદ્ધાશયવાળા મદાપુરુષોએ “માયારે
મુરજગતે” ટું સૂત્ર પોકારી જીવનમાં ઉચ્ચ તરવોના
શિક્ષણાત્મક જ્ઞાનને વધુ મેળવવાની ઝંખના કરતાં તેવા
ઉચ્ચ પરમમુખમ તરવોથી જીવનનું સર્વશ્રેષ્ઠ ઘડતર
કરવાનું જ શ્રેષ્ઠ ઠરાવ્યું-માન્યું છે.

એટલે માદક અને જ્ઞાનભાન બૂલાવે તેવી પૌંદ્રગલિક
મોહકતાથી ભરેલ જગતની પ્રચંડ મોહ-માયાના સર્વ
સાધનોને ટપકાપર લાગેલ તણખલાની જેમ ફગાવી,
પરમરનેદી સગાંસંબંધીઓનાં છાવીફાટ રુદનને પણ
અવગળી, આત્મકલ્યાણની ઉચ્ચ સાધનાના એકાંત લક્ષ્યથી
કાર્ય સિદ્ધિના દંઠ નિર્ધારથી ભેખ ધારણ કરી સર્વવિરતિના
ઉર્જિત પંથે વિહરવાના દંઠ સંકલ્પપૂર્વક પરમ દિવકર
પ્રભુશાસનની આરાધનાદ્વારા જીવનની વિશુદ્ધ સાધનામાં
રત પૂજ્ય સાધુ-સાધ્વી ભગવંતોને ઉદ્દેશી, ધર્મ-
સ્નેહમયો સાધમિકના સંબંધે; તેવા પ્રકારના વિષમ વાતા-
વરણ કે યોગ્ય સાધુ-જીવનના લક્ષ્યને સમજાવનાર ઘડતરના
અભાવે શિથિલ થયેલી સંબંધ બાવનાને ઉત્તેજક અને
વિવેકના દીપને પોષક બાવનાઓ, હિતશિક્ષાઓ પરમોચ્ચ
જીવન ઘડનારા આદર્શ મુત્રો વગેરે ઉપયોગી સામગ્રી
પૂજ્યનમ શ્રમણ સંસ્થાની પુનિત સેવામાં આ લઘુ
પ્રતિકાક્રમે ઉપરિચિત કરું છું.

આમાંથી સહુ હંસ-ક્ષીર-ન્યાયે પોતાના જીવનની નિર્મળતા કરવાના ધ્યેયથી યોગ્ય સદુપયોગ કરી પોતાનું ચિરકાળ સ્થાપિત મંદિતેજ બનેલું ગૌરવ પુનઃ જાવલ્યમાન બનાવે એ શુભેચ્છાથીજ આ પુનિત સંગ્રહ કરેલ છે.

વળી આ સંગ્રહ સમ્યક્ચારિત્રની આદર્શ ભાવના અને આસેવનાને વૃદ્ધિગત કરવાની વિચારણાથી જ યોજેલ છે, છતાં તેમાં અવાંતર-કારણભૂત સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાનનું પોષણ જરૂરી હોઈ આ સંગ્રહને સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રરૂપ ત્રણ વિભાગમાં વહેંચી દીધેલ છે.

એટલે પ્રથમ સમ્યગ્દર્શન વિભાગમાં આત્માના પ્રોજ્જ્વલ શુણેના પરિચયને કરાવનાર જીવનને વિશુદ્ધ બનાવવાના અંતિમ લક્ષ્યરૂપ સંયમ-ચારિત્રની નિર્મલતર આરાધના માટે પ્રોત્સાહક, તથા શુદ્ધાત્મસ્વરૂપની ઝાંખી કરાવે તેવા પ્રાચીન મહર્ષિઓના સુંદર સુવચનો, હિતશિક્ષાધાયક ઉપદેશો, તેમજ જીવનના ઘડતરમાં પ્રવીણ મહાપુરુષોએ સ્વાનુભવથી ઘડેલાં ટૂંકાં પણ ઉદ્ધાત્ત જીવનસૂત્રો આદિનો સમાવેશ કર્યો છે.

બીજા સમ્યગ્જ્ઞાન વિભાગમાં પ્રવૃત્તિ માત્રની સફલતાના માપક-યંત્રસ્વરૂપ આત્મસ્વરૂપાવગાહી લક્ષ્યને વધુ કેન્દ્રિત કરનાર શાસ્ત્રોના અવગાહનને પદ્ધતિસર સંગતિપૂર્વક સફલ કરનાર અને સાધુજીવનને અત્યાવશ્યક મુદ્ધિજ્ઞાનના વિવેચક અને, પ્રશસ્ત જ્ઞાનના અનેક વિભિન્ન અંગોના ટૂંકાં પણ મુદ્દાસરના વિવેચનપૂર્વક સમાવેશ કર્યો છે.

ત્રીજા સમ્યક્કથારિત્ર વિભાગમાં લઠાઈના મેદા-
નમાં બીજા શ્રેણી સાહમારીમાંથી પોતાની જાતને
સાવચેતીપૂર્વક બચાવી દુરમનને ઠાર કરવાની પ્રત્યેક
યોદ્ધાને મેળવવી જોઈતી તાલીમની લેખ મોઢ રાજાના
પ્રથમ આશ્રાન્ત્યમાં અનાદિકાલની સંસ્કાર વાસનાઓના
બીજા ધર્મમાં પોતાના અમૃત્ય ધનની પૂર્ણ સાવચેતી-
પૂર્વક અંતરંગ શત્રુઓનો સામનો કરવા માટે યોગ્ય
જયજ્વાપૂર્વકની પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિ આચરવારૂપની તાલીમ લેવા
માટેની વિધિ-પદ્ધતિપૂર્વકની યોગ્ય શિક્ષાઓનો સમાવેશ
કરેલ છે.

સંઘમીને દીવાદાંડી

મૃદુરુચિ ઉજ્જવમાણં, પંચેવ કરિતિ રિતયં સમણં ।

અપ્પત્તુર્દ પરિણિદા, જિમ્મોવત્થા કમાયા ય ॥

ઉપદેશમાલા ગા. ૭૨

સમ્યક્પ્રકારે શાસ્ત્રાનુસાર સંઘમાદિમાં પ્રવર્તતા
પણ મુમુક્ષુને જાણ્યે-અજાણ્યે પણ નીચેની પાંચ સ્ત્રીઓ
આરાધના માર્ગથી બ્રહ્મ કરી તેની પ્રવૃત્તિમાં શૂન્યતા-
નિઃસારતા લાવી મૂકે છે.

૧ આત્મપ્રશંસા

૨ પરિણિદા

૩ જિહ્વા

(રસલાહસા, દુર્વચન)

૪ ઉપરથ [વિદોહય]

૫ કષાય

માટે આ પાંચેના

વિષમ પંજથી

સાવધ રહેવું

આરાધનાનો પ્રાણ

પ્રાણ વિનાના રૂપાળા દેહની જેમ
લક્ષ્યના સ્પષ્ટ અને યથાર્થ ભાન વિના મુક્તિ
માર્ગની આરાધના લગભગ નિષ્ફળ જાય છે.

તેથી જે મોહના સંસ્કારો વિવિધ
કર્મની ઉપાધિદ્વારા જીવનને નષ્ટ-ભષ્ટ કરી
રહેલ છે, તેને હઠાવવાના દૃઢ નિર્ધારપ
આરાધક ભાવની કેલવાણી સંયમી જીવનમાં
ચૈતન્ય લાવી ઉત્તરોત્તર “આણાણ ધમ્મો”
સૂત્રના આધારે સ્વચ્છંદ વૃત્તિ અને પોતાના
વિચારોના આગ્રહને હઠાવવા રૂપનો સાચો
સમર્પણ ભાવ ઉપજવે છે.

॥ શ્રી શંભુશ્વરપાર્શ્વનાથાય નમઃ ॥

• ॥ સમ્મદંભને મૂલં ધમ્મદંભસ્ય ॥

સમ્યગ્દર્શન વિભાગ

“અણે પુગ્ગલમાત્રા, અણો એગો ય નાણમિત્તોડં ।
મુદ્દો એમ વિયપ્પો, અવિયપ્પમમાદિમંજ્ઞણમ્મો ॥
એયં પરમે ણાણં, પરમે ધમ્મો દ્વમે ધિય પસિદ્ધો ।
એયં પરમારહસ્સં, ણિચ્છયમુદ્દં તિણ્ણા વિતિ ॥”

ઉપા૦ શ્રી યથોપવિવચણ મહારાજ
(ધર્મપરીક્ષા શ્રંધ ગા. ૧૦૩, ૧૦૪)

ભાષાધી:-“પ્રોદ્ધગલિક બાવોના સ્વરૂપ
કરતાં માત્ર જ્ઞાનમય સ્વરૂપ ભિન્ન છે, મારે
ને આ જગતના પદાર્થોને કશે સંબંધ
નથી” આવો નયત્રાપેક્ષ વિચાર પરિણામે
નિર્વિકલ્પ સમાધિ ઉત્પન્ન કરે છે, આ જ
એક જ્ઞાન છે, એક ધર્મ છે અને નિરાધનધની
દૃષ્ટિથી શુદ્ધ રહસ્ય પણ તીર્થ કર પ્રભુઓ-
એ આ જ કહ્યું છે.

સમ્યગ્ દર્શનની મહત્તા

જગતમાં દેખાય છે કે-પ્રવૃત્તિનું લક્ષ્ય કે પ્રયોજન ચોક્કસ કર્યા વિના કોઈપણ પ્રાણી પ્રવર્ત્તિ નથી, છતાં પ્રવૃત્તિની સફળતાનો આધાર લક્ષ્યની સાચા સ્વરૂપમાં કરેલી ચોક્કસાઈ પર છે.

તેથી જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રાદિ ગુણોના વિકાસ સ્વરૂપે આત્મકલ્યાણ સાધવા ઇચ્છતા મુમુક્ષુ આત્માએ પણ યોતાની સંયમોદિ પ્રવૃત્તિના ધ્યેયનું સ્પષ્ટ દર્શન કરવું જરૂરી છે.

માટે આ વિભાગમાં—

સંયમની પ્રવૃત્તિમાં પ્રવર્ત્તિતા ભવ્યાત્માઓ ને આરાધકભાવને વધુ નિર્મલ કરવા જરૂરી આત્મા તથા તેના સ્વરૂપને ઓભાવનારા, વિવેકજ્ઞાનદ્વારા અનાદિકાલીન પૌર્ણલિક રમણતાને દૂર કરનારા અને વાસ્તવિક આરાધક ભાવની જાગૃતિ કરનારા પ્રેરણાત્મક, સદુપદેશગર્ભિત ત્રિવિધ ભાવનાઓ, મહાપુરૂષોના અનુભવસત્ય સુવચનો, આત્મલક્ષી હિતકર શિક્ષાઓ વગેરેનો સંગ્રહ કર્યો છે.

જે વાંચી-વિચારી વિવેકી પુણ્યાત્માઓએ યોતાની સંયમ પ્રવૃત્તિમાં અધ્યવસાયોની નિર્મલતા, દૃષ્ટિશુદ્ધિ અને લક્ષ્યની ચોક્કસાઈ પૂર્વક આગળ વધાય તો પરિણામે જ્ઞાની ભગવંતોના વચનાનુસારી જીવનનું ઘડતર કરવા માટે જરૂરી ગુરુનિશ્રા-સમર્પણ ભાવ સહજ રીતે કેળવી શકાય.



શ્રી

નમસ્કાર મહામંત્ર

સ્મરણુ

— ૬૬ —

સંયમ માર્ગે આન્તરિક બાવોદ્ભાસ પૂર્વક વધવા ઈચ્છનાર સાધુ-સાધ્વીએ નિદ્રામાંથી જાગૃત થતાંજ થોડા પૂર્વના સારૂપ શ્રીનમસ્કાર મહામંત્રનું નિર્મલ ચિત્તે સ્મરણ કરવું. પછી બાવ શુદ્ધિ અને અધ્યવસાયોની નિર્મલતા વધુ સારી કેળવવા માટે નીચેના શ્લોકો અને બાવનાઓનું એકાગ્ર ચિત્તે ચિંતન કરવું; અને વ્યવસ્થિત જાપ કરી પંચ પરમેષ્ઠી પ્રતિ કૃતજ્ઞતા પૂર્વે ભક્તિરાગ જગાવવો.

જેથી આરાધનામાં આગળ વધવા માટે જરૂરી બાવોદ્ભાસ પંચપરમેષ્ઠીઓના નમન-સ્મરણાદિથી થતા મોહનીય કર્મના દ્વાસથી મેળવી શકાય.

શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર મહિમા

હરહરું કુળં સુહં, જળણ જસં સોસણ મવસમુદં ।
 હ્રલોહય-પારલોહય-સુહાણ મૂલં ણમુક્કારો ॥ ૧ ॥

શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર હઃખને હરે છે, સુખને
 કરે છે, યશને ઉત્પન્ન કરે છે, ભવસમુદ્રને શોષવે છે,
 તથા આ નમસ્કાર મહામંત્ર આ લોક અને પરલોકના
 સઘળા સુખોત્તું મૂળ છે.

જિણ-સાસણસ્સ સારો, ચડદસ-પુન્નાણ જો સમુદ્ધારો ।
 ણવકારો જસ્સ મણે, સંસારો તસ્સ કિં કુળહ ? ॥૨॥

શ્રી નવકાર મંત્ર એ જિનશાસનનો સાર છે,
 ચૌદ પૂર્વનો સમ્યગ્ ઉદ્ધાર છે, તે શ્રી નવકારમંત્ર
 જેના મનને વિષે સ્થિર છે, તેને સંસાર શું કરે ?
 અર્થાત્ કાંઈ પણ કરવા સમર્થ નથી.

સેયાણં પરં સેયં, મંગલ્લાણં ચ પરમ-મંગલ્લં ।
 પુણ્ણાણં પરમપુણ્ણં, ફલં ફલાણં પરમરમ્મં ॥૩॥

શ્રી નવકારમંત્ર એ સર્વ શ્રેયોમાં પરમશ્રેય છે,
 સર્વ માંગલિકને વિષે પરમ માંગલિક છે. સર્વ પુણ્યોને
 વિષે પરમપુણ્ય છે અને સર્વ ફલોને વિષે પરમ રમ્ય
 ફળ છે,

એસો જળઓ જળળી ય, એસ એસો અકારણો વંધુ ।
 એસો મિત્તં એસો, પરમુવચારી ણમુક્કારો ॥૪॥

આ નવકાર એ પિતા છે, આ નવકાર એ માતા
 છે, આ નવકાર એ અકારણ બંધુ છે અને આ નવકાર
 એ પરમોપકારી મિત્ર છે.

ઘણોડઠં જેણ મણ, અણોરપારમ્મિ મવસમુદ્ધમ્મિ ।
પંચઘ્ઠ ણમુવકારો, અર્ચિત-ચિંતામણી પત્તો ॥૫॥

હું ધન્ય છું! કે અને અનાદિ અનંત ભવસમુદ્રમાં
અધિન્ય ચિંતામણિ જેવો પંચ પરમેષ્ઠિઓનો નમસ્કાર
પ્રાપ્ત થયો.

ધંમેઃ જલં જલ્લણં, ચિંતિયમિત્તો વિ પંચણમુવકારો ।
અરિ-મારિ-ચોર-રાડલ-ચોર-વસગ્ગં પણાસેઃ ॥૬॥

પંચ નવકાર ચિંતવવા માવથી પણ જલ અને
અગ્નિ ને થંભાવી દે છે, તથા શત્રુ, મરફી, ચોર અને
શાશ્વતોના ધોર ઉપસર્ગોનો અત્યંત નાશ કરે છે.

ણવકારાઓ અન્નો, સારો મંત્રો ણ અત્યિ ત્રિપટ્ટો ૧ ।
તમ્હા દુ અણુદિણં ચિય, પટ્ટિયવ્વો પરમ મત્તીય ॥૭॥

ત્રણ લોકમાં નવકારથી અન્ય કાંઈ સારો મંત્ર
નથી, માટે તેને પ્રતિદિન પરમ બહિષ્ણી બજાવે જોઈએ.

ણવકાર દ્વરક અરુવર, પાવં ફેહેદ્ સત્તઅવરાણં ।
પણ્ણામં ચ પણ્ણં, સાગર પણસય મમમેણં ॥૮॥

થી નવકાર મંત્રનો એક અક્ષર સાત સાગરો-
પ્રમના પાપ નાશ કરે છે. શ્રી નવકાર મંત્રના એક
પદ વટે પચાસ સાગરોપ્રમના પાપ નાશ પામે છે અને

૦૦૦૦૦૦૦૦ મોક્ષમાર્ગનો ભોમિયો ૦૦૦૦૦૦૦૦

“અક્ષરક અક્ષરોના પરિભ્રાજીવાળો શ્રીનવકાર
મહામંત્ર જૈનશાસનમાં સર્વોત્તમ મંગલરૂપ અને
પ્રાણી માત્રને માથા મુખના પદે લઈ જનાર
કુશલ ભોમિયો છે.”

અશુભ કરમ કેા હરણુ કુ, મંત્ર બડો નવકાર,
વાણી દ્વાદશ અંગ મેં, દેખ લીઓ તત્ત્વ સાર. ૯

* * * *
શુભ માનસ માનસ કરી, ધ્યાન અમૃત રસ રેલિ,
નવદલ શ્રી નવકાર પય, કરી કમલાસન ડેલિ. ૧૦

* * * *
પાતક પંક પખાલીને, કરી સંવરની પાળ,
પરમહંસ પદવી લળે, છોડી સકલ જંજલ. ૧૧

* * * *
નમસ્કાર મહામંત્રને, રટતાં આતમ શુભરસ જાગે,
દિનભરની શુભાંકરણી માંહે, જયસુખ ડંકા વાગે. ૧૨

શ્રી નમસ્કાર મહામંત્રની ઉત્તમતા

* “પરમેષ્ઠી નમસ્કાર” એ શુભરાગનું પ્રતીક છે,
એનાથી શુભરાગ ન હોય તો જાગે છે, અને હોય
તો વધે છે.

* અંતરાત્મ ભાવને લાવનાર, તેને ટકાવનાર,
વધારનાર અને છેવટે પરમાત્મ ભાવ સુધી પહોંચાડનાર
“પરમેષ્ઠી નમસ્કાર” છે.

* તેથી માર્ગાનુસારીની ભૂમિકાથી માંડી સર્વ
સમ્યગ્દષ્ટિ, દેશવિરતિધર અને સર્વવિરતિધર જીવોનું
“પરમેષ્ઠી નમસ્કાર” એ પરમ આવશ્યક કર્તવ્ય
થઈ પડે છે.

श्री नमस्कार महामन्त्रः

॥ णमो अरिहंताणं ॥

॥ णमो सिद्धाणं ॥

॥ णमो आर्यश्रियाणं ॥

॥ णमो उवज्झयाणं ॥

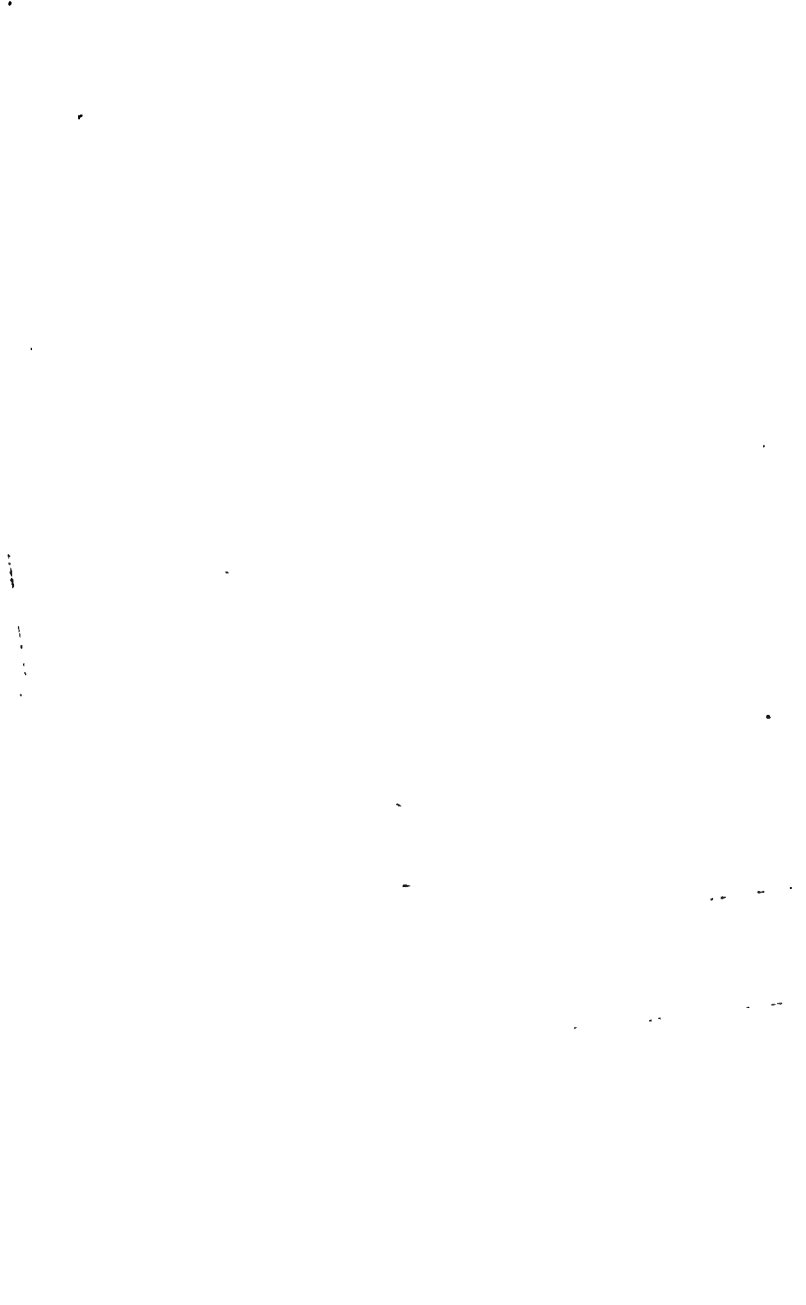
॥ णमो लोएसब्बसाहूणं ॥

॥ एसो पंचणामुक्काशे

सत्त्वपावप्पणासणा ।

मंगलाणं च सत्त्वेसिं

पटमं हवंइ मंगलं ॥



☀ આરાધક જીવ ભાવના. ☀

મૈત્રી ભાવનું પવિત્ર ઝરણું, મુજ હૈયામાં વહ્યા કરે,
 મુજ યાત્રો આ સકલ વિશ્વનું, એવી ભાવના નિત્ય રહે. ૧
 મુલ્યથી ભરેલા મુલીજન દેખી, હૈયું મારું નૃત્ય કરે,
 એ સંતોના ચરણકમલમાં, મુજ જીવનનું આર્થ્ય ધરે. ૨
 દીન ક્ષીણ ને ધર્મ વિદોષા, દેખી-દિલમાં દર્દ રહે,
 કષ્ટા બીની આંખોમાંથી, અશ્રુનો મુજ સ્રોત વહે. ૩
 મારું બુદ્ધેલા જીવન પથિકને, મારું ચિંધવા ઉભો રહું,
 કરે ઉપેક્ષા એ મારાંની, તોયે સમતા ચિત્ત વરે. ૪

નિર્મલ મૈત્રી ભાવથી, ભરપૂર હે ભગવંત !,
 મુદિત ભાવ ઉદિત થયો, પૂર્ણ કલા એ સંત. ૧
 નિર્મલ કદંબાનો ઝરો, ચૌદ રાજ રેલાય,
 તાસ પ્રભાવે હે પ્રભુ !, જગજીવ દુઃખ ધોવાય, ૨
 મધ્યસ્થ દિષ્ટિ છે આપની, પદપાત નહીં લેશ,
 ધર્મ બીજ છે હે પ્રભુ !; યોગ સ્વરૂપ સર્વિશેષ. ૩
 એવા શ્રી વીતરાગને, ત્રિકરણ - યોગે આજ,
 વંદન કરું હું ભાવથી, જમ જમ શ્રી જિનરાજ. ૪

સર્વ વિશ્વમાં શાન્તિ પ્રગટો ! યાત્રો સૌ દેહનું કલ્યાણ !
 સર્વદોકમાં સત્ય પ્રકાશો ! દિલમાં પ્રગટો શ્રી ભગવાન ! ૧
 શાન્તિ તુષ્ટિ પુષ્ટિ પામે ! જીવો પામે મંત્રણ માળ !
 આત્મિક તદ્વિ સિદ્ધિ પામે ! પામે સદુપદ નિરવાણ ! ૨





—: આદર્શ ભાવના:—

પ્રત્યેક સુસુધુ સાધુ-સાધ્વીએ જીવનની સાધનાનું અપૂર્વ સાધન અને પરભવના અમૂલ્ય હિતસાધક ભાથા સમાન નીચેની ભાવના અવશ્ય ભાવવી જોઈએ.

શાર્દૂલવિકીરિત છંદ.

ચતુ:શરણ:—

આત્મોઽષ્ટાદશદોષશૂન્યજિનપથ્યાઽર્હન્ સુદેવો મમ ।

ત્યક્તોઽરંભપરિગ્રહઃ સુવિહિતો વાચંયમઃ સદગુરુઃ ॥

ધર્મઃ કેવલિભાષિતો વરદયઃ કલ્યાણહેતુઃ પુનઃ ।

અર્હત્-સિદ્ધ-સુસાધુ-ધર્મશરણં ભૂયાત્ ત્રિશુદ્ધ્યાઽઽભવમ્ ॥

ભાવાર્થ:— રાગદ્વેષાદિ અઠાર દોષોથી રહિત વીતરાગ અરિહંત પરમાત્મા એ જ મારા સુદેવ છે, આરંભ, પરિગ્રહ અને મોહ-માયાથી સર્વથા વિમુક્ત, સાધુતાના આદર્શ પ્રતિભૂર્તિસ્વરૂપ સુવિહિત

ભાવાર્થ:—અરિહંત પરમાત્મા, શ્રીમ્નિદ્ધ ભગવાન, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, શ્રાવક, અવિરત શ્રાવક આદિમાં રહેલ અરિહંતપણું આદિશુભો તથા પ્રભુશાસનની મર્યાદાને અનુસરતા અન્યતા માર્ગાનુસારી શુભો શુભ અનુષ્ઠાનો અને સમ્યગ્જ્ઞાનાદિ વિશિષ્ટ શુભોની પ્રશસ્ત ત્રિકરણ યોગથી પ્રશંસા કરું છું.

ક્ષમાપના—

શાદ્દલવિકીડિત હંદ

સંસારેઽત્ર મયા સ્વકર્મવશગા જીવા ભ્રમન્તોઽખિલાઃ ।
ક્ષામ્યન્તે ક્ષમિતા ક્ષમન્તુ મયિ તે કેનાપિ સાર્દ્ધં મમ ॥
વૈરં નાસ્તિ ચ મૈત્રીતાઽસ્તિ સુખદા જીવેષુ સર્વેષુ મે ।
યદ્ દુઃશ્રિંતિતભાષિતપ્રવિહિતં મિથ્યાઽસ્તુ તદ્ દુષ્કૃતમ્ ॥

ભાવાર્થ:—આ સંસારમાં પોતપોતાના શુભાશુભ કર્મના વિપાકવશ ભટકતા બધા જીવોને હું ખમાવું છું! ખમાવેલા તેઓ પણ મને માફ કરે, મારે કોઈની સાથે વૈરભાવ નથી!!!

સહુ જીવો સાથે સુંદર મૈત્રીભાવ ધારું છું! અને જે કંઈ સંસારી જીવો વિષે કર્મવશ અશુભ સંકલ્પ, વચન, ચેષ્ટાદિ પ્રયોજ્યા હોય તે બધાયનું સાચા ભાવથી મિથ્યા દુષ્કૃત દઉં છું!!!

અપૂર્વ ભાવના—

શાદ્દલવિકીડિત હંદ

તત્ત્વાયાસ્યતિ ? મે કદા દિનમહં યત્પાલયિષ્યેઽમલમ્ ।
ચારિત્રં જિનશાસનં ગત(નસ્થિત)મુનેર્માર્ગે ચરિષ્યામ્યહમ્ ॥
મુક્તો જન્મ-જરાઽઽદિદુઃખ-નિવહાત્સંવેગનિર્વેદતા-
પ્તોક્તાસ્તિવ્ય-દયાલુતા-પ્રશમતાં ધર્તા મવિષ્યામ્યહમ્ ॥

પ્રભુવાળીમહિમા—

નીરન્દ્રે ભવકાનને પરિગલત્પન્નાશ્રવાન્મોઘરે,
નાનાકર્મલતાવિતાનગહને મોહાન્વકારોઘ્યુરે ।

અન્તાનામિહ દેહિનાં દિતકૃતે કારુણ્યપુણ્યાત્મમિ-
સ્તીર્થેશૈઃ પ્રથિતાઃ સુધારસકિરો રમ્યા ગિરઃ પાન્તુ વઃ ॥

જ્યાં ચારે બાજુથી સંસારની વૃદ્ધિ કરનારા હિંસાદિ
પાંચ આશ્રવોરૂપ મેઘ નિરંતર વરસી રહેલ છે. તથા જે
વિવિધ પ્રકારના કર્મોરૂપ લતાઓના સમૂહથી જટિલ-
હુઃસંચાર, અને મોહના ગાઢ અંધકારથી વ્યાપ્ત છે,
આવા અતિલીધણુ ગાઢ સંસારરૂપ જંગલમાં ભૂલા-ભટકેલા
અજ્ઞાન-મૂઢ પ્રાણીઓને એકાંત કરુણાની બુદ્ધિથી કહેવા
ચેલી અને તેઓના હિતને કરનારી અમૃત સમાન મધુર
એવી શ્રી તીર્થંકર પ્રભુઓની વાણી તમારું રક્ષણ કરે.

આ કાવ્યમાં—

લવરૂપ જંગલ,

તે પણ ગાઢ,

વળી તેના મૂળને વધુ સિંચી વૃદ્ધિ
કરનારા પાંચ આશ્રવરૂપ મેઘોનો

નિરંતર વરસાદ,

તથા અનેક કર્મરૂપ વિચિત્ર જટિલ લતાઓના
સમૂહથી હુઃશકય સંચરણ,

અને ગાઢ મોહનો અંધકાર,

—વગેરે દર્શાવી—

—તરતજ મૃત્યુની સહચરી જરા રાક્ષસી આવીને
 પોતાના પંજમાં તે ગ્રાણીને સપડાવી લે છે !!!
 અહાહા! જગતમાં સુખ માટે તલસતા
 ગ્રાણીને સુખ મળવાની સંભાવના જ ક્યાં છે ?
 (સ્વાગતા છંદ)

एकत्व भावना—

एक एव भगवानयमात्मा, ज्ञानदर्शनतरङ्गसरङ्गः ।
 सर्वमन्यदुपकल्पितमेतद्, व्याकुलीकरणमेव ममत्वम् ॥
 આ મારો આત્મા જ્ઞાન અને દર્શનના વિવિધ
 પર્યાયોથી શોભતો શુદ્ધ સ્વરૂપી એકલો જ છે !
 બાકી બધા આ જગતમાં જણાતા સુખના સાધન-
 રૂપ મોહ માયાના પદાર્થો કલ્પનામાત્ર છે !!
 એમાં મમત્વ કરવું તે કેવલ ધૂમાડાને બાચકા
 ભરવા જેવું છે !!!
 (અનુકંપ છંદ)

अन्यत्व भावना—

परः प्रविष्टः कुरुते विनाशम्,
 लोकोक्तिरेषा न मृषेति मन्ये ।

निर्विश्व कर्माणुभिरस्य किं किम् ?

જ્ઞાનાત્મનો નો સમપાદિ કષ્ટમ્ ॥ ૯ ॥
 જગતમાં કહેવાય છે કે—પારકો માણસ
 ઘરનો લેદ જાણી જાય તો છેવટે તે આપણો
 વિનાશ જ કરે, આ વાત કંઈ ખોટી નથી,
 જુઓને !!! જ્ઞાનસ્વરૂપ ચિદાનંદસય આત્માને
 વર—પુદ્ગલસ્વરૂપ કર્મના આણુઓએ શું શું કંઈ
 નથી આપ્યું ?

જે શરીરની સોખત પામીને સુંદર અને પવિત્ર
લેખાતા જગતના ઉત્તમ કસ્તુરી, ચંદન, મિઠાન, નવાં
કપડાં, ઘરેણાં, કુલની માળા વગેરે પદાર્થો અપવિત્ર-
અસ્પૃશ્ય-બુદ્ધિસાજનક નિવડે છે.

આવી અપવિત્રતાના ખબનારૂપ શરીરની
શુદ્ધિ કરવા-થવાનો સંકલ્પ પણ ખરેખર! ચોતાની
ભયંકર અજ્ઞાનતાનું પ્રદર્શન કરે છે !!!
(ભુજંગપ્રયાત છંદ)

આશ્રવસ્વરૂપ—

યથા સર્વતો નિર્ઝરૈરાપતઙ્ગિ ;

પ્રપૂર્યેત સઘ્રઃ પયોમિસ્તટાકઃ ।

તથૈવાશ્રવૈઃ કર્મભિઃ સમ્મૃતોઽજ્ઞી,

ભવેદ્વ્યાકુલશ્ચઞ્ચલઃ પઙ્કિકલશ્ચ ॥૧૩॥

જેમ તલાવમાં ચારે બાજુ ઝરણાં ચાલુ હોય તે
તુરત પાણીથી તલાવ ભરાઈ જાય છે, તેમ હિંસા
આશ્રવોદ્ધારા કર્મરૂપ પાણીથી જીવાત્મા વ્યાકુલ, ચંચલ
અને ભલિન થાય છે.

આશ્રવવિવેક—

યાવત્કિંચિદિવાનુભૂય તરસા કર્મેહ નિર્જીર્યતે,

તાવન્નાશ્રવશત્રવોઽનુસમયં સિન્ચન્તિ ભૂયોઽપિ તત્ ।

હા ! કષ્ટ કથમાશ્રવપ્રતિભટાઃ શક્યા નિરોદ્ધું મયા,

સંસારાદતિમીષણાન્મમ હહા ! મુક્તિઃ કથં ભવિની ? ॥૧૪॥

અરે રે ! દુઃખની વાત છે કે-હું કંઈક કર્મોના
ભારને લોગવીને હળવો કરું છું, તેટલામાં તો આશ્રવરૂપ

ક્રોધં ક્ષાન્ત્યા માર્દવેનાભિમાનમ્ ,
 દન્યા માયા માર્જવેનોજ્જ્વલેન ।

લોભં વારાંરાશિં રોદ્રં નિહંધ્યાઃ,
 સંતોષેણ પ્રાંશુના સેતુનેવ ॥ ૧૭ ॥

ક્ષમાથી ક્રોધને, મૃદુતા-નમ્રતાથી માનને, સરલ-
 તાથી માયાને અને વિપુલ સંતોષથી લોભનો નિગ્રહ
 કરવો શ્રેષ્ઠ છે.

ગુપ્તિમિસ્તિસૃષ્ટિરેવમજગ્યાન્,
 જીન્ વિજિત્ય તરસાધમયોગાન્ ।

સાધુસંવરપથે પ્રયતેથા,
 લપ્સ્યસે હિતમનીહિતમિદ્ધમ્ ॥ ૧૮ ॥

ત્રણ ગુપ્તિઓના શુભ આસેવનથી હૃદય પણ અશુભ
 મન-વચન-કાયાને રોકી સુંદર સંવરના માર્ગે પ્રવૃત્તિ
 કરવા ઉદ્યત થા, ! જેથી સુંદર હિતકલ્યાણની સંપૂર્ણ
 પ્રાપ્તિ થાય. !!!

(મંદાકાન્તા ૭૬)

एवं रुद्धेष्मलहृदयैराश्रवेष्वाप्तवाक्य-
 श्रद्धाचञ्चलितपटपटुः सुप्रतिष्ठानशाली ।

शुद्धैर्यોगैर्जवनपवनैः प्रेरितो जीवपोतः,
 स्रोतस्तीर्त्वा भवजलनिधेर्याति निर्वाणपुर्याम् ॥ ૧૯ ॥

ઉપર મુજબ નિર્મલ હૃદયપૂર્વક સંપૂર્ણ આશ્રવોને
 તે તે પ્રકારથી રોકી ફરકી રહેલ શ્રદ્ધારૂપ સઠવાળા,
 જિનોકૃત તત્ત્વને અનુસરવારૂપ સુકાનથી શોભતા, અને મન,

ચાર ભાવના—

(ઉપગતિ ૭૬)

મેત્રી પરેપાં હિતચિંતનં યદ્ , ભવેત્પ્રમોદો ગુણપક્ષપાતઃ ।

કારુણ્યમાત્તાંગિરૂજાં જિહ્વીર્પે-ત્યુપેક્ષણં દુષ્ટધિયામુપેક્ષા ॥

પ્રાણી માત્રના હિતનું ચિંતન કરવારૂપ મૈત્રીભાવના.

શુણો-શુણીજનો તરફ આદરબુદ્ધિરૂપ પ્રમોદભાવના.

દુઃખથી પીડિત પ્રાણીઓના દુઃખને દૂર કરવાની

પ્રવૃત્તિરૂપ કરુણાભાવના.

ઉપદેશ હિતશિક્ષાદિથી ન સમજે તેવા દુર્બુદ્ધિ લોકો તરફ ઉપેક્ષારૂપ માધ્યસ્થ ભાવના.

આ ચારે ભાવનાઓના સતત-ચિંતનથી અનુપમ ધર્મ-રસાયન મેળવી જીવનશુદ્ધિ કરવા પ્રયત્નથી લ થવું જરૂરી છે.

અનુપમ ભાવના—

(દંડવળા ૭૬)

યા રાગરોપાદિરૂજો જનનાનામ્,

શામ્યન્તુ ! વાકાયમનોદ્રુહસ્તાઃ ।

સર્વેઽપ્યુદાસીનરસં રસન્તુ ॥

સર્વત્ર સર્વે સુખિનો ભવન્તુ !!! ॥ ૨૩ ॥

પ્રાણી માત્રની રાગ-દ્વેષાદિની ધાંધલ દૂર થાઓ !!!

મન, વચન, કાયાની અશુભ ધાંધલ-ધસાલ શાંત થાઓ !!!

બધાય પ્રાણીઓ મધ્યસ્થ ભાવરૂપ અમૃતના આસ્વાદને પામો !!!

જગત્ના સહુ જીવો સર્વથા સુખી બનેા !!!

જગત્ના પ્રાણીઓ ક્ષણભર પણ સ્વસ્થતા કે—સુખશાંતિ ક્યાંથી મેળવે ?

જન્મ્યા પછી તરતજ ખાવા-પીવાની ચિંતાની ગડમથલમાં વ્યથ બને છે, પછી પરણવાની, કપડાંલત્તાની, ઘરખારની, ઘરેણાં-ગાંઠાની ચિંતાથી વ્યાકુલ બને છે, પછી ખાલ-ખરચાં પાળવાની ધમાલમાં તેમજ વિવિધ ઇન્દ્રિયોના પદાર્થો મેળવવાની ધાંધલિયા પ્રવૃત્તિમાં જીવન ગુમાવી દેછે. આમ જગત્ના પ્રાણીઓ ક્ષણવાર પણ જીવનની સાચી શાંતિનો અનુભવ કરી શકતા નથી.

સંસારની વિષમતા—

(શિખરિણી ૭૯)

उपायानां लक्षैः कथमपि समासाद्य विभक्त्वा,

भवाभ्यासात्तत्र ध्रुवमिति निबध्नाति हृदयम् ।

अथाकस्मादस्मिन् विकिरति रजः क्रूरहृदयो—

रिपुर्वा रोगो वा भयमुत जरा मृत्युरथवा ॥૩૦॥

જગત્ના પદાર્થોને વિવિધ આયાસપૂર્ણ અનેક પ્રયત્નોના બદલે યથાકથાંચિત મેળવી અનાદિકાલીન અસત્ વાસનાના બદલે તે પદાર્થોને શાશ્વત સ્થાયી માનવાની બ્રામંક કલ્પના જ્યાં મૂઠ પ્રાણીઓ કરે છે

ત્યાં તો અકસ્માત્ તેના ઉપલોગમાં અંતરાયવરૂપે દુશ્મનરૂપ, રોગ, જરા, મૃત્યુ અગર ખીન્ન કોઈ એવા વિષમ ભયની ઉપસ્થિતિ થાય છે કે—

જેથી મેળવેલા પદાર્થોથી અલ્પ પણ શાંતિ અનુવાનો અવસર હસ્તગત થતો નથી !!!

પણ એ તો નકકી કરી લેવું કે નિરપેક્ષપણે સગવડોને
અમર્યાદિત ઉપયોગ કે શોખના પ્રકારમાં ન ઉતરી જવાય.
વસતિ આદિ ત્રણમાં જરૂર અને સગવડથી આગળ
ન વધવું.

* સગવડને પણ ઘટાડવા પ્રયત્ન કરવો.

* જરૂરી વસ્તુના ઉપયોગમાં અનાસક્તિ જરૂર કેળવવી.



અન્તઃકરણ શુદ્ધિના ઉપાયો

* ખરાબ વાતાવરણથી દૂર રહેવું.

* નિરર્થક વાતો કે વિચારોનો ત્યાગ.

* બીજાનું અહિત કરનારી પ્રવૃત્તિનો
સદંતર ત્યાગ.

* ખડું દૂરના ભવિષ્યનો વિચાર ન કરવો.

* કોઈ વસ્તુ, વ્યક્તિ કે પરિસ્થિતિ સંબંધે
આપણા દૃષ્ટિકોણને વધુ મહત્ત્વ ન આપવું.

* દરેક પ્રસંગોમાં હકીકત ઉપર પૂરતું
લક્ષ્ય આપવું.

“જિતં હિ કેન ?

મનો હિ યેન જિતં !!!”

સમ્યક્ પ્રકારે શાસ્ત્રકારોના હિતકારી વચનોને—

ગુરુમુખે સાંભળ્યા !!! ખૂબ શ્રદ્ધાપૂર્વક

સાચા તરીકે સદ્દેહ્યા !!! અને પરિણામે

વૈરાગ્યભાવની ઉત્કટતા મેળવી.

સંસારના બંધનો ફગાવી હીક્ષા લીધી,

શાસ્ત્રોત્તુ અવગાહન કર્યું.

વિવિધ તપવડે શરીર સૂકવ્યું

હવે—આત્મ કલ્યાણની સાધનાના અચૂક સાધનરૂપ
ધર્મધ્યાન માટે અવસર આવ્યો જાણી તૈયારી કરી.
તેટલામાં તો અચાનક આ મોહરાજની ધાડ પડી, ! મોહની
ઘેલછાએ મને ભ્રમિત કર્યો ! અરેરે ! મારા દુર્ભાગ્યની
શી વાત કરું ? ક્યાં જઈને પોકાર કરું ?

(શાદ્દેહવિક્રીડિત હૃદ)

एकेनापि (एकस्यापि) महाव्रतेन (तस्य)

यतिनः खंडेन भग्नेन (भङ्गेन) वा,

दुर्गत्यां पततो न सोऽपि भगवान् ईष्टे स्वयं रक्षितुम् ।

हत्वा तान्यखिलानि दुष्टमनसो वर्त्तामहे ये वयम्,

तेषां दण्डपदं भविष्यति क्रियत् ? जानाति तत् કેવલી ॥૨॥

શાસ્ત્રકારોના વચન મુજબ એક પણ મહાવ્રતની
દેશથી કે સર્વથી વિરાધના કરવાના પ્રતાપે દુર્ગતિમાં
જનારા મુનિને સ્વયં તીર્થંકર ભગવાન્ પણ બચાવવા
સમર્થ થતા નથી.

તો પછી પાંચે મહાવ્રતોને વિરાધી નિર્ધ્વંસ પરિ-
મવાળા જે અમો નિઃશંક થઈને ફરીએ છીએ તો

તેવો તું ક્ષણવાર પણ આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કે
ભણકારી માટે એકાગ્રતાપૂર્વક તૈયાર થાય તો તારું કલ્યાણ
થઈ જાય !!! પણ હાય ! તેવી દશા આવતી નથી !
શું કરું ? ક્યાં જઈને પોકાર કરું !!!

ઝવેરીની હુકાને છૂટથી માલ દેવાની સંમતિ
મળવા છતાં પ્રમાદાધીન બનેલા જેવી મારી હુદ્દા છે !!!

(શાર્દૂલવિકીરિત છંદ)

પાશ્વળાનિ સહસ્રશો જગૃહિરે ગ્રન્થા મૃશં પેઠિરે,
લોભાઽજ્ઞાનવશાત્તપાંસિ વહુધા મૂઢૈશ્ચિરં તેપિરે ।
કાપિ કાપિ કથંચનાઽપિ ગુરુભિર્મૂત્વા મદો મેજિરે,
કમલ્લેશવિનાશસંભવસુખાન્યગ્રાપિ નો લેભિરે ॥ ૫ ॥

અરેરે ! આ જગતના જીવોને રાજી કરવા સારું
હજારો પાખંડ રચ્યા ! ઘણા ગ્રંથો લખ્યો ! લોભ અને
અજ્ઞાન દશામાં મૂઢ બની વિવિધ તપસ્યાઆ પણ કરી !
ક્યાંક ક્યાંક ઉજ્જડ ગામમાં એરંડાની પ્રધાનતા સુખબ
ગુરુમહારાજ તરીકે બની મિથ્યા મદ અભિમાન કર્યું !

છતાં-હજી આ વિષમ કર્મોના વિપાકના
બંધનમાંથી મુક્ત થઈ યથાસ્થિત સુખનો ભાગી
ન બન્યો !!!

(અગ્ધરા છંદ)

કિં ભાવી નારકોઽદમ્ ? કિમુત વહુભવી ? દૂરમવ્યો ? ન મવ્ય : ?
કિંવાઽહં કૃષ્ણપક્ષી ? કિમચરમગુણસ્થાનકે ? કમદોષાત્ ।
વહ્નિજ્વાલેવ શિક્ષા, વ્રતમપિ વિષવત્ સ્વહ્નગધારા તપસ્યા,
ધ્યાયઃ કર્ણમૂચી યમ ઇવ વિપમઃ સંયમો યદ્વિભાતિ ॥ ૬ ॥

(શાર્દૂલવિક્રીડિત ૭૬)

અંતર-મત્સરિણાં વહિઃશમવતાં પ્રચ્છન્ન-પાપાત્મનામ્,
 નચમ્ભઃકૃતયુદ્ધિ-મચ્ચપ-વણિગ્ દુર્વાસનાઽઽશાત્મિનામ્ ।
 પાલ્લવત્રતધારિણાં વક્ત્રુશાં મિથ્યાદ્રુશામીદ્રશામ્,
 વદ્ધોઽહં ધુરિ તાવદેવ ચરિતૈસ્તન્મે હ્રા ! કા ગતિઃ ? ॥

અરેઅર ! મારા આચરણો અંદર ઇર્ષ્યા દ્વેષની
 મહાન્ કાતીલ છુરી રાખી બહારના દેખાવે શાંતમુદ્રા
 ધારણ કરનાર તથા જગત્માં ધર્મી તરીકેના દેખાશમાં
 માયા-પ્રપંચપૂર્વક પાપો આસેવનાર, નદીમાં સ્નાન કરી
 શુદ્ધ થયેલા લાગતા દારૂડિયા અને ગ્રાહકને વિશ્વાસમાં
 લેવા સહવર્તન કરાવનારી વણિગ્વૃત્તિવાળા અને પાંખંડી
 બકવૃત્તિવાળા ઢોંગી ધુતારાઓના સરદાર જેવા છે !

અરે રે ! કર્મના કુટિલ બંધનોને તોડનારી
 આરાધનાના માર્ગે આવવા છતાં ભયંકર પાપો
 આસેવી પોતાના હાથે પોતાના વિનાશને નોતર-
 નાર મારી શી દશા થશે ?

(શાર્દૂલવિક્રીડિત ૭૬)

યેષાં દશન-વંદન-પ્રણમન-સ્પર્શ-પ્રશંસાદિના,
 મુચ્યંતે તમસા નિશાં ઇવ સિતે પક્ષે પ્રજાસ્તત્ક્ષણાત્ ।
 તાદૃક્ષા અપિ સન્તિ કેઽપિ મુનયસ્તેષાં નમસ્કુર્મહે,
 સંવિગ્ના વયમાઽઽત્મનિન્દનમિદં કુર્મઃ પુનર્વોધયે ॥ ૯ ॥

ઉપર વર્ણવ્યા મુજબ મારી તો સંયમમાં બહુ
 (વિપરીત) પ્રવૃત્તિ છે.



સંયમબાધક દેહનું મમત્વ ટાળવા હિત શિક્ષા

જગતના પ્રાણીઓને પાપમાં અતિચ્છાએ પણ પ્રવર્તીવનાર કંચન, કામિની, કુટુંબ અને કાયા છે. સંસારનો ત્યાગ કરી સાધુ બનેલા મુમુક્ષુને પ્રથમના ત્રણનો તો લોકલાભે ત્યાગ થઈ જ જાય છે, પણ કાયા તો સાધુપણમાં હોય છે, એટલે ગૃહસ્થાવસ્થામાં મમત્વ-વાસનાના ચાર વિભાગ પડતા અને કંચન, કામિની આદિની ઉપાધિમાં કાયાનું મમત્વ ઉદ્દેક પામતું અટકતું પણ સાધુપણમાં અન્ય સાધનો નહિ હોવાથી-ઉપાધિશૂન્ય જીવનના લીધે વિવેકના અભાવમાં કાયાનું મમત્વ સંયમી જીવનના પ્રતાપે મળી આવતી અનુકૂળ સાધન-સામગ્રીના બળે પ્રાયશઃ વધી જાય છે. તેથી સહસ્રાવધાની શ્રી મુનિમુંદરસૂરીશ્વરજી મહારાજ રચિત શ્રી અધ્યાત્મકલ્પદ્રુમ ગ્રંથના પાંચમા અધિ-જણાવાયેલ ચોગ્ય હિતશિક્ષા અહીં આપી છે,

દેહજ્ઞાનાને તું મમત્વપૂર્વક સારું ખવડાવી, સાક્ષુક
કરવાની ધમાલ મચાવી વધુ દેહ જનાવવા માગે છે !

ધિક્કાર છે તારી અજ્ઞાનદશાને ! જરા ચેત !!
સમજણપૂર્વક વિચાર કર !!!

ઉપજાતિ છંદ

ચેદ્વાંઞ્છસીદમવિતું પરલોકદુઃખ—

મીત્યા તતો ન કુરુષે કિમ્પુ પુણ્યમેવ ? ।

શક્યં ન રક્ષિતુમિદં હિ ન દુઃખમીતિઃ,

પુણ્યં વિના ક્ષયમુપૈતિ વજ્રિણોઽપિ ચ ॥૩॥

પરલોકના દુઃખની ભીતિથી જો તું શરીરના રક્ષણને
ઈચ્છતો હોય તો તું પુણ્ય કેમ વધારતો નથી ? કારણ કે
પુણ્ય વિના કેાઈનું પણ દુઃખ ટળતું નથી ; અને આ
શરીર ચિરસ્થાયી રહેતું નથી, શક્તિશાલી ઈન્દ્ર પણ આ
હકીકતમાં ફેરફાર કરવા અસમર્થ નિવડે છે !!!

વસંતતિલકા છંદ

દેહે વિમુહ્ય કુરુષે કિમિદં ન વેન્તિ ?,

દેહસ્થ એવ મજસે મૃતદુઃખજાલમ્ ।

લોહાશ્રિતો હિ સદ્દતે ઘનઘાતમગ્નિ—

વાંધા ન તેઽસ્ય ચ નમોવદનાશ્રયત્વે ॥૪॥

હે વિવેકી પ્રાણી ! જરા વિચાર તો કર !

તું શરીરને પાળવા-પોષવા જ વિવિધ પાપો કરે
છે, પણ—

તને ખબર નથી કે આ શરીરનો આશ્રય લીધાથી જ

ઉપજાતિ ૭૬

યતઃ શુચીન્યપ્યશુચીભવંતિ,

કૃમ્યાકુલાત્કાકશુનાદિમહ્યાત્ ।

દ્રાગ્ભાવિનો મસ્મતયા તતોઽગાત્,

માંસાદિપિષ્ઠાત્ સ્વહિતં મૃદાણ ॥૬॥

હે મુમુક્ષુ ! જે શરીરની સોખત માત્રથી પવિત્ર ઉત્તમ ગણાતા પણ સારા પદાર્થો અપવિત્ર-વિરૂપ બની જાય છે તેવા-કીડાઓથી ખદખદતા-અધિષ્ઠાતા આત્માની ગેરહાજરીમાં કાગડાં કૂતરાઓની ઉબાળીમાં કામ આવે તેવા-હાડ-માંસના સંચયરૂપ અને પરિણામે ભરમાવશેષ બનનાર-અપવિત્રતાના ખળના સ્વરૂપ ક્ષણભંશુર

અસુચિ આ શરીરથી બને તેટલું તારું આત્મહિત સાધી લે ! નાહકની આની સારસંભાળમાં તારું હિત જતું ન કરે !! ચેતી જા ! મેળવેલી સામગ્રીનો સદુપયોગ કરવા તૈયાર થા !!!

ઉપજાતિ ૭૬

પરોપકારોઽસ્તિ તપો જપો વા,

વિનશ્વરાદ્યસ્ય ફલં ન દેહાત્ ।

સમાટકાદલ્પદિનામ્નગેહ-

મૃત્પિંડમૂઢઃ ફલમશ્રુતે કિમ્ ? ॥૭॥

હે આત્મન ! અણુધાર્યા પ્રસંગે ક્ષણવારમાં નાશ પામનાર આ ક્ષણિક શરીરદ્વારા પરોપકાર, તપ, જપ આદિ ઉત્તમ કાર્ય જો ન સાધી શકીશ !



અધ્યાત્મકલ્પદ્રુમ ગ્રંથમાં વર્ણવેલા ગ્રમણ ધર્મની સફલતાના સરલ ઉપાયો.

કેટલાક મુમુક્ષુઓ અજ્ઞાનવશ આરાધના માટે વિષમ
કાલમાં પૂર્વના પુણ્યબલની હાનિના કારણે દુર્બલ સંહનન
ધૃતિવાળા શરીરની પ્રાપ્તિ થવાના જોટા જહાના કાઢી કરવા
લાયક ચત્તસાધ્ય પણ પ્રવૃત્તિ નથી કરતા, તેવાઓને યોગ્ય
હિતશિક્ષા આપી વીર્ય ફેરવવા માટે ઉપયોગી નીચેની
શિક્ષા શ્રી અધ્યાત્મકલ્પદ્રુમના પંદરમા અધિકારમાંથી
અર્થ સાથે આપી છે, જે વાંચી વિચારી યથાશક્તિ
આરાધના કરી કલ્યાણ માર્ગે આગળ વધવા પ્રયત્ન કરવો.
ઉપજાતિ હંદ

આવશ્યકેષ્વાતનુ ! યત્નમાત્મો—

દિતેષુ શુદ્ધેષુ તમોઽપહેષુ ।

ન હન્ત્યશુક્તં હિ ન ચાપ્યશુદ્ધં,

વૈચોક્તમપ્યૌપધમામયાન્ યત્ ॥૧॥

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની વિશુદ્ધ આચરણારૂપ યોગની સિદ્ધિ મેળવીને અઢાર હજાર શીલાંગના નિર્મલ વિધિ-પૂર્વક આચરણ માટે હંમેશા ઉદ્યત બન! તથા શરીરની મમતાને છાંડી આવી પડતા પરિપહ-ઉપસર્ગો સમભાવે સહન કર! તેમજ પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિને ઉપયોગ પૂર્વક પાળવા માટે દત્તચિત્ત-સાવધાન થા!

ત્રીજી શિક્ષા-અઢાર હજાર શીલાંગના પાલનમાં
ઉદ્યત બનવું.

ચોથી શિક્ષા-પરીપહ ઉપસર્ગો સમભાવે સહવા.
પાંચમી શિક્ષા-પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિને.
નિરતિચાર પાળવી.

ઉપભતિ છંદ

સ્વાધ્યાયયોગેષુ દધસ્વ ગતં,

મધ્યસ્થવૃત્ત્યાઽનુસરાઽઽગમાર્થાન્ ।

અગારવો મૈક્ષમટાવિવાદી,

હેતૌ વિશુદ્ધે વશિતેન્દ્રિયૌઃ ॥ ૪ ॥

જ્ઞાનધ્યાન, સ્વાધ્યાય અને સંયમના શુભ વ્યાપારોમાં જયણપૂર્વક પ્રયત્ન કર! શાસ્ત્રોક્ત પદાર્થોની મધ્યસ્થભાવે પ્રતિપત્તિ કર. લોહુપતા આદિ પરિહરી, શાસ્ત્રોક્ત વિશુદ્ધ કારણે ઇન્દ્રિયોના સંયમપૂર્વક ભિક્ષા-ગોચરીમાં પ્રયત્નવાળો થા છઠ્ઠી શિક્ષા-જ્ઞાન ધ્યાન સ્વાધ્યાયાદિ શુભ વ્યાપારની જ પ્રવૃત્તિ રાખ!

સાતમી શિક્ષા-સર્વજોક્ત પદાર્થોમાં સ્વચ્છુદ્ધિ
પ્રાધાન્ય ન આપ!

ઉપખતિ છંદ

કૃતાકૃતં સ્વસ્ય તપોજપાદિ,

શક્તિરશક્તિઃ મુકૃતેતરે ચ ।

સદા સમીક્ષસ્વ હૃદાઽથ સાધ્યે,

યતસ્વ હ્યેયં ત્યજ ચાવ્યયાર્થી ॥ ૬ ॥

પ્રતિદિન કરાતી ધર્મક્રિયાનો મેળ મેળવવા માટે કેટલું મેં કર્યું છે? કેટલું કરવા બેલું બાકી છે? મારી શક્તિ કેટલી છે? શું કરી શકવા અસમર્થ છું? સાફ કેટલું કરું છું? ખોટું કેટલું કર્યું? આદિ આંતર-નિરીક્ષણ હોવું જરૂરી છે, તે કર્યા પછી શક્ય શુભ પ્રવૃત્તિમાં ઉદ્યત થા! હેય પદાર્થોનો યથાશક્ય પરિહાર કર !

અગ્યારમી શિક્ષા-જીવનમાં ધર્મ કેટલો સધાયો છે?

તેના માપક-યંત્રરૂપ પોતાના કર્તવ્યો

-આચરણોનું વિહંગાવલોકન-સિંહાવ-

લોકનરૂપ આંતરનિરીક્ષણ પ્રતિદિન કરવું.

બારમી શિક્ષા-શક્ય શુભ પ્રવૃત્તિઓમાં સતત પ્રવૃત્તિ

અને પાપકાર્યોનો શક્ય પરિહાર કરવો.

ઉપખતિ છંદ

પરસ્ય પીઠાપરિવર્જનાત્તે,

ત્રિધા ત્રિયોગ્યપ્યમલા સદાઽસ્તુ ।

સામ્યૈકલીનં ગતદુર્વિકલ્પં,

મનો વચશ્ચાઽનઘપ્રવૃત્તિ ॥ ૭ ॥

કોઈપણ પ્રાણીને સૂક્ષ્મ-માનસિક પણ પીઠા ન થવા દેવાની કાળજીપૂર્વકની પ્રવૃત્તિ રાખવાથી તારા ત્રણે

સત્તરમી શિક્ષા-હે મારા પ્રભુ ! જગત્ના કોઈપણ
પદાર્થના કારણે જીવનને મમત્વ, રાગ,
દ્વેષ કપાચોના કલંકોથી મલિન ન બનાવ !

ઉપર મુજબની શિક્ષાઓના આધારે જીવનનું ઘડતર
કરનારો પ્રાણી સદેહે અનુત્તર વિમાનવાસી દેવતાઓના
સુખનો સાક્ષાત અનુભવ કરે છે.

इति यतिवरशिक्षां योऽवधार्य व्रतस्थ-

શ્રવણકરણયોગાનેકચિત્તઃ શ્રયેત ।

सपदि भवमहाविधं क्लेशराशिं स तीर्त्वा,

विलसति शिवसारख्यानंत्यसायुज्यमाप्य ॥૧૦॥

ઉપર મુજબની સાધુતાના અપૂર્વ આદર્શને યમાડ-
નારી હિતશિક્ષાને યથાવત્ સાંભળી, સમજી, વિચારી
યથાશક્તિ ચરણ-કરણના અનુષ્ઠાનોને એકાગ્રપણે આસેવ
નાર પ્રાણી અનંત દુઃખોના રાશિ સમાન સંસારરૂપ
મહાસમુદ્રનો પાર પામી અનંત સુખના સ્થાનરૂપ મોક્ષ
લક્ષ્મીને શીઘ્ર મેળવે છે.

તપ ધર્મની સફલતા કયારે ?

તપ કરતાં વધુ સ્વાધ્યાય, તેથી વધુ જાપ, તેથી
વધુ આત્મ નિરીક્ષણ અને ધ્યાન પ્રવૃત્તિ કરવાથી
કર્મનિર્જરાનો લાભ સહેલાઈથી મળે છે.

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	શુદ્ધ
૨૨	૧૬	અશુચિસ્થાનમાં
૨૨	૧૬	સંમૂર્છિત
૨૩	૨૦	મહા સુદ ૨ ના
૨૪	ઉપાન્ત્ય	ચરમાવર્તકાલીન
૨૮	,,	અપીઢિદ
૫	૬	મુક્તલમગો
૫	છેલ્લી	પુસ્તિકારૂપે
૮	,,	ઉપજાવી કરવી ઘટે
૨૦	૧૦	સાર્દ
૩૧	૨૦	કામાલમ્બ્ય
૩૬	૨૦	અંતરાયરૂપે
૪૧	૧૧	મોહરાજા
૪૨	૧૬	રત્નત્રયીને
૪૨	૨૧	કે સંયમોપયોગી
		આજે શું કયું
૪૮	૧૨	કર્મવલેશ
૪૮	૧૨	સુખાન્યદ્યાપિ
૪૮	૨૩	કર્મદોષાત્,
૪૮	૨૪	વ્રતમપિ વિષવત્
૪૮	૨૫	સ્વાધ્યાયઃ કર્ણસૂત્રી

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	શુદ્ધ
૫૬	૧૯	વિનશ્વરાચસ્ય૦
૫૬	૨૦	સમાટકાદલ્પ૦
૫૬	૨૧	કિમ્ ? ॥
૫૭	૧૦	તદ્યતસેઽન્ન
૫૭	૨૨	સમાધિ એટલે ?
૬૨	૪	શક્તિરશક્તિઃ
૬૪	૧૯	તપની સાથે સ્વાધ્યાય,
૬૫	૪	જળવાતા અમૃતલવસત્ય
૭૦	૨૧	થેવો વિ
૭૦	૨૨	તપ્પિહિહ !
૮૧	૧૦	અનુકૂલ
૮૨	૪	અશક્ય લાગતી
૮૨	૮	કાર્યમુદ્દિશ્ય
૮૨	૯	વીરચેષ્ટિતમ્
૮૪	૧૭	સકૂળ રીતે જળવાય છે.
૮૬	૮	વધિરાન્ધમૂકઃ
૮૮	૨	હર કરવા માટે
૮૮	૧૨	ઉપાદેય છે
૮૮	૧૫	શાસ્ત્રાશા અને
૮૮	૧૭	પૂ૦ ઉપા. શ્રીયશોવિ૦

પૃષ્ઠ	પાંક્તિ	શુદ્ધ
૯૭	૬	ક્રોધ૦
૯૭	૧૯	૦વગ્રહધારણમ્ ॥
૯૭	૨૦	૦વગ્રહયાચનોમ્ ।
૯૮	૧૫	અવગ્રહયાચન
૧૦૦	૯	૦તીન્દ્રિયાર્થેપુ
૧૦૧	૪	૦નિગ્રહાત્ ॥
૧૦૧	૬	સંશોધનાચ
૧૦૧	૭	(શ્રીયોગશાસ્ત્ર)
૧૦૪	૪	અજ્ઞીવો ।
૧૦૬	૧૪	સાંભોગિક
૧૦૭	૩	૦ણિગહો
૧૦૭	ઉપાન્ત્ય	અનુષ્ઠાનોભાં રક્તતા
૧૦૭	”	૨૭ મારણાન્તિક
૧૦૮	૩	મુત્તી
૧૧૦	૧૨	પૂર્વપુરુષસિંહોના
૧૧૦	ઉપાન્ત્ય	તપસ્વી કહેવાય, તેથી
૧૧૨	”	હિતશિક્ષા કે અનુવર્તના
૧૧૩	૪	નાનાઈ૦
૧૧૩	૪	૦ણિગહાર્દ
૧૧૬	૨૧	તત્પર થયું.

પૃષ્ઠ	પાંક્તિ	શુદ્ધ
૧૧૬	૨૬	માટેની તત્પરતા.
૧૨૦	૪	ઓમે ચ ।
૧૨૧	ઉદ્દેશી	ઉદ્યત થવું બટે.
૧૨૩	૭	ચારીએને ટકાવવાના
૧૨૫	૫	દરિયટ્ટાણ
૧૨૭	૪	વાલ્તોડબગમા ।
૧૨૮	ઉદ્દેશી	નુ પંચ ગુણીણ
૧૩૪	૧૪	ઉદ્વૃતા
૧૩૫	૫	શ્ચી
૧૩૬	૨૩	હકુ વિપાકદાયી
૧૪૦	૧૭	વિનયથી—
૧૪૦	૨૦	—મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય ॥
૧૪૪	૧૪	સંઘમીનો પુરુષાર્થ વિવેક-અંધમ-ગુણિયા અવનશુદ્ધિ માટે પ્રયત્નશીલ...
૧૪૭	૭	કેનેતરમા પલ્લ
૧૫૦	૧૯	કેનેતરમા અપ્રસિદ્ધ ॥
૧૫૧	૧૪	લિંસાક્રિયા
૧૫૧	૧૪	કરાતી ક્રિયા
૧૫૪	૬	(દોઢોના કાંઠ.૨)

૧૦

મુદ્રિતા પંથેનું

પૃષ્ઠ

પંક્તિ

શુદ્ધ

ઉપાન્ત્ય

અનેયણા

૧૫૪

૧૫

વહોરાવાતી

૧૫૭

૧૫

નાંહિ રે ।

૧૬૪

૩

ઠગિલચં

૧૮૧

૭

ળાળ૦

૧૮૧

૧૦

ઠમણુચેદ્દેજ્જા !!!

૧૮૧

છેલ્લી

(ભાવાથર્ પાછળ વાંચો)

૧૮૨

૬

કીડાઓના સમૂહનું ઘર અને

૧૮૨

૮

ભાંગા ૩૬,

૧૮૫

૪

ઈડાનો રસ અથવા

૧૯૦

૫

પડેલ હોય

૧૯૦

૧૭

ધોરી રસ્તો

૧૯૦

૭

કાયોત્સર્ગ

૧૯૧

૧૪

આરંભી

૧૯૧

૬

સંયમઘાતી

૧૯૨

૧૦

સચિત્તરજનો વરસાદ.

૧૯૨

ઉપાન્ત્ય

વરસાદ-આર્દ્રાનક્ષત્ર

૧૯૨

પૂર્વેનો વરસાદ.

૧૯૩

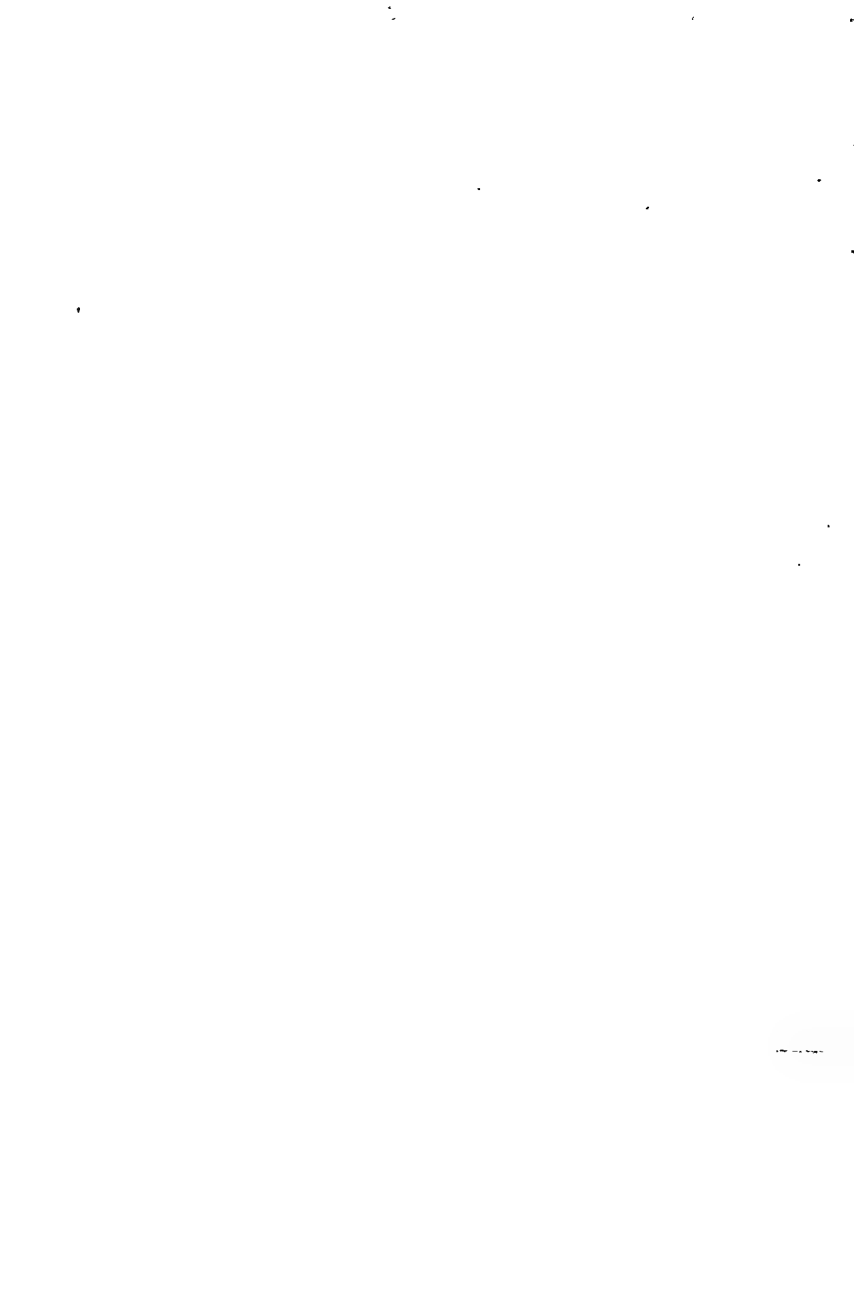
૧૬

આ સંયમઘાતી.....

સ્વાધ્યાય ન થાય.

પૃષ્ઠ	પાંક્તિ	શુદ્ધ
		માંસ-લોહીના....
૧૯૬	૧૬	હાનિ
૧૯૬	૧૮	જ્ઞાનાવરણીયાદિ
૨૦૪	૧૦	નિર્મીહિયા
૨૦૪	૧૪	નિર્મીહિ
૨૦૫	૨	શમનિગ્ગો
૨૦૫	ઉલ્લી	વદ્ધ્યમં વખતે).
૨૦૬	૨	નિર્મીહિ
૨૦૬	૪	૧૧ આવરયક થયા
૨૦૬	૫	નિષ્કમણે
૨૦૭	૪	પચ્ચીશ
૨૦૭	૮	સન્મુખ
૨૧૧	૧૪	ક્રીઆચારાંગસૂત્ર
૨૧૩	૨	પડિલેહલુર્મા
૨૧૪	૧૭	હિન્દુવિજેતા.
૨૧૭	૧૨	નિર્મીહિ
૨૧૮	૧૨	પ્રભુની જમણી
૨૧૮	૧૫	પોતાના જમણા
૨૧૯	૩	દેવપદ્મન
૨૨૦	ઉપાન્ત્ય	અસર

૧૪	પંક્તિ	શુદ્ધ
૫૭૪	૭	સૂઈ જાય તો.
૨૬૧	૧૨	માળા એ ચાબુક છે.
૨૬૬	૧૬	સૌથી અંધ તે
૨૬૬	૩	માનસિક જાય છે.
૨૬૭	૧૭	વણી લેવું જોઈએ.
૨૬૭	૫	સેવા કે તેમના
૨૭૨	૪	વચનઉપદેશનું શ્રવણ
૨૭૩	૧૬	સ્થંડિલ
૨૭૮	૩	વિહારની મર્યાદા
૨૭૯	૭	સંયમનો પ્રાણ છે.
૨૮૩	૨૦	સંયમસાધનાનો
૨૮૩	૧૭	સ્વાધ્યાયાદિ
૨૮૬	૧૮	કરવી નહિ, તેમ જ
૨૮૬		સંસારની ભૂલામણીમાં
૨૮૭		ભૂલાઈ જવાય
૮૬		ગોચરી માંડલીની
		વ્યવસ્થા જાળવવી.





દયાશુકારી હિનાશિષ્યા

જીવનમાં જાનીઓની આરા પ્રમાણે આરાધનાના મહત્વની મુખ્યવસ્થિત ગોઠવણી માટે જરૂરી ભૂમિકાનું ધરતર નીચે જણાવના અનુભવસભ્ય નક્કર જીવનનિહાનોના સક્રિય પાત્રનથી થાય છે

માટે દરેક વિવેચીએ મનન પૂર્વક વાંચી અમલ કરવો જરૂરી છે.

૧. પ્રતિદિન પોતાની જરૂરીયાતોને ઓછી કરવી
૨. જે સમયે જેવી પરિસ્થિતિના હોલોએ કે આવી પડીએ તે સમયે સ્વયં પ્રચંડ મહાવાતના ઝઠેરાથી નર્મી જતા પુણ્યની જેમ સમજ વિવેક-પૂર્વક તે પરિસ્થિતિને અનુકૂળ બની વર્તવું પણ પરિસ્થિતિને અનુકૂળ બનાવવાની નાહક ગતમથલ ન કરવી.
૩. કોઈ પણ વસ્તુ પર શોહ-રામદષ્ટિ ન ફેળવ

૪. જે કંઈ આપણી પાસે હોય તેમાંથી બીજને ભાગીદાર બનાવવો એટલે તેમાંથી થોડું-ધોડું પણ નિરાશંસલાવે ત્યાગ કરવાની બુદ્ધિ કેળવવી.

૫. દોષની પણ સેવા કરવા માટે મદદ લાભાયિત-તત્પર રહેવું પણ તેમાં આત્મભાવ કે શુભાનુરાગના લક્ષ્ય સિવાય, સ્વાર્થ, કીર્તિ, લાલસા કે દોષ જતની આશંસાનું લક્ષ્ય રાખવું નહિ.

૬. શુદ્ધ નિશ્ચયનયની દૃષ્ટિનો આપેક્ષિક અભ્યાસ કરી આત્માના અકર્તૃત્વ અને સાક્ષિભાવરૂપ સ્વભાવને જાગૃત રાખવા અહ્નિંશ પ્રયત્ન કરવો.

૭. પરિમિત, મધુર, સ્વપરહિતકર અને સમયોચિત જોલવાનો અભ્યાસ રાખવો.

૮. આધ્યાત્મિક માર્ગ ખાંડાની ધારની જેવો વિષમ છે, માટે તેમાં યોગ્ય સહચરુની નિશ્રાની ખાસ જરૂર છે. ભૂલેચૂકે પણ યોગ્ય નિશ્રાને અવગણવાની ધૃષ્ટતા કરવી નહિ.

૯. દરેક કામમાં ધૈર્ય અને ગાંભીર્યની સીમા જાળવી રાખવી.

૧૦. સારા કામને શરૂ કર્યા પછી એક દિવસ પણ તેને બંધ ન રાખવું, મંદ ઉત્સાહે પણ ચાલુ રાખવી.

૧૧. જીવન થોડું છે, મૃત્યુ અણધાર્યું ક્યારે અને કેવા સંજોગોમાં આવી ઝડપશે? તે નિશ્ચિત નથી, માટે યોગ્ય આરાધનાની તૈયારી માટે જરા પણ પ્રમાદશીલ રહેવું.

૨૦. સુખાનુરાગની દૃષ્ટિ કેળવી બીજાના સફવર્તન પર જ લક્ષ્ય દેન્દ્રિત કરવું બીજાના કચેલ ખોટા વર્તનોને ભૂત્રી જવા ઉદાર-દમમાશીલ બનવા પ્રયત્ન કરવો.

૨૧. આત્મહિતની સાધના માટે દત્તલક્ષ્ય બની સર્વ પ્રયત્ને તેની સાધના માટે સાકાંક્ષ રહી અણુછાજતું કંઈ પણ વિચાર કે વર્તન ન થઈ જાય તેની પૂર્ણ સાવ-ચેતી રાખવી

૨૨. વૈરાગ્યભાવની દૃઢતા અને આત્મકલ્યાણના ધ્યેયની ચોક્કસાઈ માટે પૂર્વના મહાપુરુષોના સારભૂત ઉપદેશામૃતનું નિરંતર નિરીક્ષણપૂર્વક અવગાહન કરવું. અને પોતાની વ્યક્તિગત ક્ષતિઓનું લાન કેળવવું, તે દૂર કરવા સજાગ રહેવું.

૨૩. સંસારના પદાર્થોની આપાતરમણીયતાનું સાહજિક સંવેદન મેળવી વિષ્ટા-મૂત્રાદિની જેમ તેઓને ત્યાજ્ય સમજી તેનાથી લેશ માત્ર પણ સુખશાંતિ મેળવવાની ઘેલછા દૂર ફગાવી દેવી.

૨૪. વિષય-વિકારની વાસના અલ્પ પણ મનો-ભૂમિકામાં પેદા ન થવા પામે તેનું સંપૂર્ણ ધ્યાન રાખવું અતિક્રમની કક્ષાથી જ તેના મૂલને સર્વથા નષ્ટ કરવા ઉદ્યત બનવું.

૨૫. છતી શક્તિએ છતે સાધને આત્મકલ્યાણના હિતકર માર્ગમાં નહિ પ્રવર્તનારા તેમજ અજ્ઞાનાદિ દોષથી ભયંકર પાપાચરણ કરનારાઓ પ્રતિ ઉપેક્ષાભાવ કેળવવો, તેઓની કર્મોધિન વિચિત્ર દશા વિચારી તેઓ પ્રતિ કરુણા-રસ-પ્રદાવિત હૃદયવાળા બનવું.

૨૬. ગુણ અને ગુણી બંને તરફ બહુમાન-આદર-ભાવ દેખવેલો, પણ દોષો તરફ ધૂણા અને તિરસ્કાર વૃત્તિ જે રાખવી ઘટે, દોષવાળી બ્યક્તિ પ્રતિ ધૂણાભાવ કે તિરસ્કારભર્યું વર્તન કદાપિ ઉચિત નથી.

૨૭. વાસનાઓની તુષિ બળતણના સમૃદ્ધથી કે ધાંસલેટના છંટકાવથી આગ જુઝાવવાની જેમ સાવ અશુદ્ધ-દુષ્ટ છે, ઉલટું પરિણામે અનેકાનેક દુઃખોની વૃદ્ધિ જ થાય છે, માટે સદા સંતોષી રહેવું.

૨૮. વિચારો ઉપર ધીરે ધીરે એવો કાળુ મેળવો કે તમારી પોતાની ઇચ્છા કે પ્રેરણા વિના સંકલ્પ જ પેદા ન થાય આ અવરથાએ પહોંચતાં મુખી આટલી તો સાવચેતી અવરથ રાખવી કે જેથી કોઈ દુર્વિચાર તો પેદા ન જ થાય, આ માટે સદા અગતઃ-સાવધ રહેવું.

૨૯. કોઈ અપમાન કરે, ટોણું મારે કે અપશબ્દો સંભળાવે તો તેથી ઉત્તેજિત ન બનવું વિચારો કે-આ બધી શબ્દશીલા છે, મિત્રમાત્રાનનો વિલાસ છે.

૩૦. ઇન્દ્રિયો અને ચિત્તવૃત્તિને કાર્યશૂન્ય ન થવા દેવી, કોઈપણ શુભ પ્રવૃત્તિમાં રાહી રાખવી દેવટે થી નવકારમહામંત્રના સ્મરણનો અભ્યાસ વધુ પડેનો રાખી કાર્યશૂન્ય દશામાં તેડું રટણ ચાલુ રાખવું.

૩૧. સ્પર્શ, દ્રષ્ટિ, આચાર અને વિચાર-આ ચાર વિકારવાસનાના ઉત્પત્તિસ્થાનો છે, માટે તે ચારેને સંયમિત રાખી શુભમાં પ્રવર્તીવવા ઉપગી થવું હિતકર માની તેના માટે સતત સાવધ રહેવું.

૩૨. “બોલો બોલું, કરો વધારે” ના સૂત્રને છવનમાં વળી નાંખવા તોલી-માખીને બોલવાનો

ઉપયોગ રાખવો અને આવી રીતે બોલેલા વચનોને પ્રાણીતે પણ નભાવવા માટે કટિબદ્ધ બન્યા રહેવું.

૩૩ આચાર, વિચાર અને ઉચ્ચાર ત્રણેની એકતા જ જીવનના પરમનિગૂઢ રહસ્યભૂત તત્ત્વને પમાડી શકે છે, માટે બનતા પ્રયત્ને આ ત્રિપુટીને વિસંવાદિત ન બનવા દેવી.

૩૪. બહુધા જગતના પ્રાણીઓએ કરેલી પ્રશંસા એટલે ટાપટીપ-પોલીશ-સફાઈ કરેલ બૂઝાણાંને જ એક પ્રકાર હોય છે, માટે ભરતપુરી લોટાની જેમ અનિયત લોકપ્રશંસાને પોતાના કર્તવ્યોનું માપકયંત્ર માની લેવાની રખે ભૂલ ન થાય તે માટે સદા જાગૃત રહેવું.

૩૫ જગતમાં હજી કદાચ વિચારાનુસાર ઉચ્ચાર કરવાની શક્યતા છે, છતાં ઉચ્ચારાનુસાર આચાર-વર્તન બહુ દુઃશક્ય છે, માટે વિચારાનુસાર વર્તન કેળવવા પ્રયત્નશીલ બનવું.

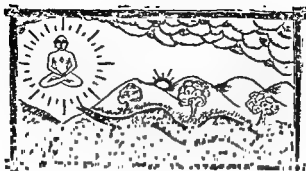
૩૬. જીવનને આદર્શ બનાવવા માટે વધુ પ્રગતિ કદાચ ન સધાય તો તે માટે શક્ય પસ્તાવો કરી કોઈ જાતનું કલંક જીવનની સાધનાને દૂષિત ન બનાવે તેનું પૂર્ણ ધ્યાન રાખવું ઘટે.

હિતશિક્ષા

જાવાડ સાવસેસં, જોવ થોવોવિ અત્થિ વવસાઓ ।
તાવ કરેજ્જ અપ્પહિયં, મા તપ્પિહ ! હા ! પુણો પચ્છા ॥

શ્રી મહાનિશીથ સૂત્ર (અધ્ય. ૬, ગા. ૪૧૧)

હે ભવ્યાત્માઓ ! આયુની અવધિ પૂર્ણ નથી થઈ, અને થોડી-ઘણી પ્રવૃત્તિ કરવાનું સામર્થ્ય પૂટ્યું નથી ત્યાં સુધીમાં આત્મહિત સાધી લો !!! પાછળથી વ્યર્થ પશ્ચાત્તાપ ન કરતા !!!



લાલસા ઉપર કાળૂ મેળવવા તથા
તથ-ધર્મના સફલ આસેવન માટે-

—: કલ્યાણકાર-મૃચના :—

અવગાળ રમણી કમ્માણ મોટણી,
વયાળ તદ્દ વેવ વેમવયં ।
ગુત્તીળ મણગુત્તી ચ,
ચડરો દુવલેહિ ત્રિપ્પન્તિ ॥ ૧ ॥

પાંચે દિવિયોમાં રક્ષનેન્દ્રિય, આઠે કર્મોમાં
મોહનીય કર્મ, પાંચે મહામનોમાં પ્રહાયર્થ મન .
અને ત્રણે ગુપ્તિમાં મનોગુપ્તિ આતિ દુર્લભ છે.

ખરેખર વ્યવહાર દિવિયે જગતના વ્યવહારોથી
અલગ થયેલા ગુણિને લોકલજ્ઞાદિ કારણે પણ અન્ય
ઈન્દ્રિયોના વિષયો છોડવા પડે છે, પણ રક્ષનેન્દ્રિયનો

લોગ લોકથી પ્રચ્છન્નપણે થઈ શકે છે, તેમજ પૂર્વના મહાપુરુષોએ ઉચ્ચ સાધનાના ણે મેળવેલી મુનિપણાની છાપના ઓઠાતળે રસનાને પોષક સર્વ સામગ્રીઓ મળવી સુલભ બનતી હોવાથી રસનેન્દ્રિયને પોષક ઉપલોગ સામગ્રી સ્વચ્છંદપણે મેળવી-લોગવી શકાય છે.

આ કારણે જ જેઓ આ વિષયમાં દુર્લ્લક્ષ્ય રાખે છે તેઓનું મુનિપણું નિઃસાર બની જાય છે, અને મુનિપણામાં સાધવા લાયક સ્વભાવ-પરિણતિદશાનો આસ્વાદ પણ મેળવી શકાતો નથી.

માટે નીચે મુજબ જણાવેલ ઉપાયથી તે રસનાના સંયમને મેળવી શાસ્ત્રોક્ત મુનિપણાના આનંદનો અનુભવ મેળવવો જોઈએ.

૧. સંયમ અને તપના અનન્ય સાધનભૂત શરીરના પોષણ વખતે રસના-વાસનાને પોષણ ન મળી જાય તેનું સતત લક્ષ્ય રાખવું જોઈએ.

૨. આગાધ કારણે શરીરોદ્વિના ઉપખંડણ માટે લેવાતો પદાર્થ પણ સ્વાદ કે રસમયતાવડે ઈન્દ્રિયોના વિકારો પેદા કરે તે રીતે તો ન જ લેવો, પણ પ્રકારાંતરે તેના મૂલ રસ-સ્વરૂપને બદલી પોષણનું તત્ત્વ મળી રહે અને લાલસા-વૃત્તિ ન પોષાય તે માટે જયણાશીલ પ્રવૃત્તિ રાખવી.

૩. તથા સંયોજિત કરેલા રસનું અગર એક સાથે બીજા રસનું આસ્વાદન ન થાય તેનું પણ પૂર્ણ ધ્યાન રાખવું.

તો પણ શોખને ખાતર તો ઉપભોગની પ્રવૃત્તિ ન જ કરવી. આનો દૃઢ નિશ્ચય જરૂર રાખવો.

ઉપર મુજબની હિતશિક્ષા ધ્યાનમાં રાખી પ્રત્યેક મુમુક્ષુ પ્રાણીએ યતન કરવો જોઈએ કે ઇન્દ્રિયોની દૃઢમૂળ બનેલી વાસનાને જડમૂળથી ઉખેડી નાંખનારા તપના આસેવનમાં વધુ પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે.

તપનું આસેવન ન થવામાં શરીર-મૂર્છા, મુખ શીલતા, આળસ, પ્રમાદ અને વીર્યની દ્વારવણીનો અભાવ મુખ્યતઃ કારણરૂપ હોય છે, પણ વિવેકી આત્માએ નીચેનું સુવર્ણ વાક્ય હૃદયપટમાં કોતરી રાખવું ઘટે, જેથી શક્ય પ્રયત્ને મળી શકતા તપના અપૂર્વ લાભો મેળવવામાં આપણે કમનસીબ ન નિવડીએ.

તપમાં વીર્ય છુપાવવાથી વીર્યાંતરાય—

મુખશીલતાથી અસાતાવેદનીય—

આલસ-પ્રમાદથી ચારિત્રમોહનીય—

દેહમૂર્છાથી પરિગ્રહનું પાપ—

અને શક્તિ-સામગ્રી છતાં તપ ન કરવાથી
માયા-પ્રયોગાદિ—

—અનેક દોષો અને કર્મોનું બંધન થાય છે.

તપધર્મના યથાશક્ય આદરપૂર્વક આસેવનથી પૂર્વોક્ત સર્વ અનર્થો દૂર થઈ ઉત્તમોત્તમ કર્મનિર્જરાદિ લાભો થાય છે.

આવા વિવેકપૂર્વક આસેવેલા તપોધર્મની આરાધનાથી—

—ચિંતાઓ ઘટે છે.

—વિકલ્પો શમે છે,

૨. બીજને મજતા લાભની ઇચ્છાનો ત્યાગ.

૩. સારા વિષયોની રુપૃહાનો ત્યાગ.

૪. શરીર વિભૂષાનો ત્યાગ.

આ ચારનું પાલન કરનારો સંયમી પોતાનું લક્ષ્ય
૪૬૬ સિદ્ધ કરી શકે છે.

ચારિત્ર લવન લવી જાણુવા માટે જરૂરીયાતો

૧. અનંત જ્ઞાનીયોની મરણ માન્યતા ધોરણ
મુજબ ચાલવાનું મુખ્ય આદર્શ—ધ્યેય સમ્પન્ન.

૨. સ્વચ્છંદી ઇન્દ્રિયોના સુલાભ નહિ બનવાનું પણ
તેની સામે યોગ્યતા માંડવાના.

૩. આપણે શા માટે નિકળ્યા છીએ? અને શું કરવાનું
છે? તેનો નિરંતર સુરૂપિદ્ધાએ વિચાર કરવો.

૪. દયાબની સુગાલમાંથી છુટવાને માટે દેવાને
કોમળ અને નમ્ર બનાવવું.

૫. આત્માના ઉપકારી શિવાય વિભવતીય સામે
લાંચી દંદિથી જોવું નહીં. અને તેની સામે વાત પણ
ન કરવી.

૬. સુરૂપ ચરણે પોતાનો આત્મા એકાકાશ કરવો.
એમની આજ્ઞા એજ આપણું લવન! અને એમની ઇચ્છા
આપણું મન! કરી પણ સ્વનંદ બનવા દેવું.

૯. આરાધ્ય અનુષ્ઠાનમાં છતી શક્તિએ પ્રભાવ ન કરવો.

* અશક્ય લગતી આરાધનામાં પણ પુરુષાર્થ તો કરવો જ ! શુદ્ધાશયથી પુરુષાર્થ કરવાં છતાં ફલ ન મળે તો કર્મ ભેરદાર છે એમ માની પ્રયત્નો ચાલુ રાખવા પણ ફળની ઉત્સુકતા ન રાખવી. યતઃ—

મહાન્તં કાર્યમુદ્ધિગ્ય, યો વિધતે પરિશ્રમમ્ ॥
તત્તિસદ્ધૌ તસ્ય લોપઃ, સ્યાદસિદ્ધૌ વીરર્ચોષ્ટેતમ્ ॥૧॥

૧૦. સ્વાધ્યાય અને તપ એ સંયમીની જ અશુ છે.

૧૧. આવશ્યક અને સાધુક્રિયાના સૂત્રોનું અર્થ પૂર્વક ખૂબ ચિંતન-મનન કરવું.

૧૨. સમિતિ-શુભિ અને સામાચારીના જ્ઞાનને સમ્યક્ આચરણાદ્વારા જીવનમાં ઉતારવા પ્રયત્ન કરવો.

૧૩. કોઈપણ અજ્ઞાન અને તપ ક્ષયોપશમ ન હોવાના કારણે ન થઈ શકે તો એની ચીવટ અવશ્ય રાખવી પણ ખેદ ન કરવો !!!

૧૪. ચાર દુઃખ શર્યા.—

૧. વીતરાગના વચનમાં અશ્રદ્ધા.

૨. ખીજને મળતા લાલની ચાહના.

૩. સુંદર શબ્દાદિ વિષયની અભિલાષા.

૪. સ્નાન, શરીર મર્દન, અને ઘોવાની આકાંક્ષા. આ ચારને આધીન બનેલો સંયમી પરિણામે

લક્ષ્યહીન બની દુઃખી જ થાય છે.

૧૫. ચાર મુખશર્યા—

૧. વીતરાગના વચનોની શ્રદ્ધા.

૨. બીજને મળતા લાભની ઇચ્છાનો ત્યાગ.

૩. સારા વિષયોની રજૂકાનો ત્યાગ.

૪. શરીર વિભૂષાનો ત્યાગ.

આ ચારનું પાલન કરનારો સંયમી પોતાનું લક્ષ્ય જલ્દી સિદ્ધ કરી શકે છે.

ચારિત્ર છવન છવી જાણુવા માટે જરૂરીયાતો

૧. અનંત જ્ઞાનીયોની મરજી માન્યતા પોરણ મુજબ ચાલવાનું મુખ્ય આદર્શ—ધ્યેય રાખવું.

૨. સ્વચ્છંદી ઇન્દ્રિયોના શુદ્ધાત્મ નહિ બનવાનું પણ તેની સામે ધોરથા માંડવાના.

૩. આપણે શા માટે નિકળ્યા છીએ? અને શું કરવાનું છે? તેનો નિરંતર શુદ્ધનિધાએ વિચાર કરવો.

૪. કપાલની ચુંત્રાલમાંથી છુટવાને માટે દેવાને કોમળ અને નમ્ર બનાવવું.

૫. આત્માના ઉપકારી શિવાય વિભાતીય સામે છવી ઈષ્ટથી જોવું નહીં. અને તેની સામે વાત પણ ન કરવી.

૬. શુદ્ધતા ચરણે પોતાનો આત્મા એકાકાર કરવો. જોમની આજ્ઞા જોજ આપણું છવન? અને જોમની ઇચ્છા જો આપણું મન? કદી પણ સ્વનંત્ર બનવા ઈચ્છવું નહિં.

૭ ગુરૂની ભક્તિ વિનયાદિ બહુ જ વિનીત અને નમ્ર ભાવે દેવલ આત્મ કૃત્યાણુ માટે કરવા તત્પર રહેવું.

૮. જાણ્યે અજાણ્યે પણ વિરાધના ન થાય તેની જાગૃતિ રાખવી.

* મનને મારવાનું, વાણી પર ઘણોજ સંયમ લાવવાનો અને કાયાને તપસ્યા વડે હુખી અને ભૂખી બનાવવાની— પછી કોઈપણ ખીજ વસ્તુની તાકાત નથી કે તે તમારા આદર્શમાંથી તમોને અલાયમાન કરી શકે ?

* ચારિત્રમાં દિનપ્રતિદિન વધવા માટે આત્માને સંવેગ વૈરાગ્યમાં ઝીલતો બનાવવો.

૯. ગમે તેવી ભૂલ થઈ હોય તો પણ ગુરૂદેવ ને નિવેદન કરી દેવી.



વિવેકની પ્રતિષ્ઠા.

* સાધુપણનો આશય સંયમ અને તપની જોડી અખંડપણે જીવનમાં કાર્યશીલ બની રહે તેમાં સફળ રીતે રહેલ છે.

* દરેક પદાર્થ અને આહારના સાધનોના ઉપયોગ વખતે આપણા શરીરથી થતી ધર્મ સાધના અને મનથી થતી આધ્યાત્મિક સાધના નિરાબાધ રહે તે જ ખાસ જોવાનું છે આવી વિવેકની પ્રતિષ્ઠા સંયમીએ કરવી ઘટે.





સંવેશ પથે ધર્મી રહેલા મુમુક્ષુને

સત્યાગ્રહી

પ્રેમાળ

ઉદ્બોધન !!!

સામ્યશાસ્ત્રી :

સંવેશ પથે જાયજી ધર્મવાના દરમ્યાદને મોહની
પાત્રી રીતે સમી વૃત્તિઓનો મુંઢવાણમાં સુખથી
પાત્રી રીતે...

શ્રમણ ધર્મ કેવો ?

પ્રત્યેક આરાધક આત્માએ સૌ પ્રથમ મોક્ષમાર્ગની સાધના માટે સ્વીકારેલ શ્રમણધર્મની સારમયતા જાણવી જોઈએ, તે માટે શ્રી પાશ્વિક સૂત્રના પંચમહાવ્રતોના આલાપકમાં આવતા કેટલાક પંદો ઉદ્યર્થ છે.

કેવલિપ્પણત્તસ્સ=વીતરાગ સર્વજ્ઞ પ્રભુએ નિષ્કામ વત્સલ-તાથી ઉપદેશેલ છે

અહિંસાલક્ષણસ્સ=કોઈ પણ જીવની માનસિક પણ વિરાધના ન થવા દેવાનું જેમાં આદર્શ વિધાન છે.

સચ્ચાહિદ્ધિઅસ્સ=ત્રિકાલાબાધિત આત્મસ્વરૂપાવગાહી વિશુદ્ધ સત્યના અવલંબને પ્રતિષ્ઠિત છે.

વિણયમૂલસ્સ=જેના પ્રત્યેક અનુષ્ઠાનોના મૂલમાં માનકષાયનું મર્દન કરનારી નમ્રતા-વિનયશીલતા રહેલ છે.

સંતિપ્પહાણસ્સ=ક્રોધ કષાયનું દમન કરનારી ક્ષાંતિ-ક્ષમા-ભાવનું જેમાં પ્રાધાન્ય છે.

અહિરણસોવણ્ણિઅસ્સ=જેના પાલન કરનારની પાસે સોનું ચાંદી અંગર કોઈ પણ ધાતુની વસ્તુનો સંચય કે સહભાવ હોતો નથી.

ઉવસમપમ્ભવસ્સ=ઘોર અપરાધીને પણ માફ કરી દેવારૂપ ઉપશમ ભાવની અજબ કેળવણી આપનાર.

નવવંમ્ભેરગુત્તસ્સ=વિશુદ્ધ સાત્વિક બ્રહ્મચર્યના પાલન માટે જેમાં નવ પ્રકારની આદર્શ શુદ્ધિ-મર્યાદા ચોજેલ છે.

અપયમાણસ્મ=કોઈ પણ પ્રકારની રસોઈ કરવાની ધાંધલ-
હિંસામય પ્રવૃત્તિ જેમાં નથી.

મિત્રસ્થાપિતિયસ્મ=કોઈને સૂક્ષ્મ પણ માનસિક પીડા ન
થાય તેવા વિશુદ્ધ આશયને પ્રાધનારી એવળા-
શુદ્ધિપૂર્વક વિશ્વાવૃત્તિ દ્વારા જેમાં યથોચિત
લુપન-નિર્વાહની વ્યવસ્થા છે

કુક્તિવનલસ્મ=લુપનયાત્રાના નિર્વાહ પૂરતો ખોરાક મેળવી
સંયમયાત્રાની જ મિદ્ધિના ધ્યેયથી શરીરના
ટકાવ પૂરતી જેમાં વ્યવસ્થા છે સંયમ કે પરિ-
બદ્ધવૃત્તિનું જેમાં સ્થાન નથી.

ખિરગિત્તરણસ્મ=કોઈ પણ સંભોજોમાં કંડી આદિ દૂર કરવા
અથવા સંધવા આદિ માટે અગ્નિનો આશયો જ
જેમાં લેવાનો નથી.

સપક્રાન્તલિપ્તસ્મ=બાહ્ય શારીરિક મલને દૂર કરવાની બના-
દિકાલીન ટેવને ડાઘી બાહ્યમલને પેદા કરનાર-
વધારનાર આબ્યંતરમલ-સામાદિદોષોના વિશાલોને
દૂર કરી નિર્મલ થવાનું જેમાં વિધાન છે.

અનદોગસ્મ=જે આત્મકેન્દ્રાણની સાધનામાં વિખરૂપ સર્વ
પ્રકારના દોષોનો પરિહાર કરાવનાર છે.

શુભગાદિમસ્મ=બીજાના સૂક્ષ્મ પણ શુભનું અનુભો-
દન-પ્રભોદપૂર્વે ભાવપૂર્વક બદ્ધ કરવાનું જે
શીખવે છે.

તિષ્ઠિપારસ્મ=જેનાથી મોહજન્ય ધેડછાબર્થો રામાદિના
વિશાલથી રહિત થવાય છે.

જિવિચ્છિલકલ્પણસ્સ=જનમ-મરણના ફેરા વધારનારી આધિ-
ભૌતિક-સાંસારિક તમામ ઉપાધિમય જન્મજી
અશુભ પ્રવૃત્તિઓના પરિહારસ્વરૂપ નિવૃત્તિની
જેમાં પ્રધાનતા છે.

પચમદ્વયજુત્તસ્સ=આદર્શ સાધુતાના નિયામક મહામૂલા-
મહત્વભર્યા પાંચ મહાવ્રતોનું સુભગ પાલન જેમાં
નિર્દેશાયેલું છે.

અસંનિહિસંચયસ્સ='આગળ ઉપર કામ આવશે'ની
વાહિયાત હીર્ધસૂત્રિતાને સૂચવનારી નકામી
ચિંતાના બળે 'લેશું કરવાની વૃત્તિનો' જેમાં
સંયમ કરવામાં આવે છે.

અવિસંવાદઅસ્સ=જેની આરાધનાથી ચોક્કસપણે આત્મસ્વ-
રૂપની વિશુદ્ધિરૂપ મુક્તિનું ફળ મળે જ છે.

સંસારપારગામિઅસ્સ=જેની નિર્મલતર આસેવનાથી વિષમ
પણ સંસાર-સમુદ્રનો પાર પમાય છે.

જિવ્વાણગમણપજ્જવસાણફલસ્સ=જે આરાધના કર્યા પછી
અંતિમ ફલ તરીકે તમામ કર્મોના બંધનમાંથી
મુક્ત બની શાશ્વત સુખના ધામસમા વિશુદ્ધ
આત્મસ્વરૂપાનંદની પ્રાપ્તિરૂપ સિદ્ધિગતિ પ્રાપ્ત
થાય છે.

આવા અપૂર્વ ઉત્તમોત્તમ જીવનની પ્રકૃષ્ટ સાધનાના
પંથે સુખદ સાધનસમા શ્રમાણુધર્મની હીક્ષા સ્વીકાર્યા
પછી ચથોક્ત ફલ મેળવવા ક્રમિક પ્રયત્નોની શુભ પર-
પરાની સાધના માટે સદા ઉદ્યત રહેવું ઘટે.

(૨) પૂજા મહત્વ

૧. મનનાથી વાતચાલનાથી શ્રેયશીલ
૨. મનનાથી સ્વચ્છતાનાથી શ્રેયશીલ
૩. મનનાથી કાર્યકાળનાથી શ્રેયશીલ
૪. મનનાથી સેવકનાથી શ્રેયશીલ
૫. મનનાથી વ્યવસ્થાનાથી શ્રેયશીલ

શાસ્ત્રી-શ્રીમદ્દેવ પ્રજ્ઞાપિતૃવિજયમ્ મન-સેવક
 જનુ મનુષ્ય છે જાણે, જનુ છે મનુષ્ય જીવન
 જનુ છે જનુષ્ય છે જનુ-સેવક વિજય મનુષ્ય
 વિજય મનુષ્ય છે

૧. શ્રીમદ્દેવ પ્રજ્ઞાપિતૃવિજયમ્ મન-સેવક છે જનુ
 છે જનુષ્ય મનુષ્ય છે જનુ-સેવક મનુષ્ય છે

૨. શ્રીમદ્દેવ પ્રજ્ઞાપિતૃવિજયમ્ મન-સેવક છે જનુ
 છે જનુષ્ય મનુષ્ય છે જનુ-સેવક મનુષ્ય છે

૩. શ્રીમદ્દેવ પ્રજ્ઞાપિતૃવિજયમ્ મન-સેવક છે જનુ
 છે જનુષ્ય મનુષ્ય છે જનુ-સેવક મનુષ્ય છે

૪. શ્રીમદ્દેવ પ્રજ્ઞાપિતૃવિજયમ્ મન-સેવક છે જનુ
 છે જનુષ્ય મનુષ્ય છે જનુ-સેવક મનુષ્ય છે

સાધના સંગ્રહ

૧. મનુષ્ય મનુષ્ય છે જનુ-સેવક મનુષ્ય છે
 જનુ-સેવક મનુષ્ય છે જનુ-સેવક મનુષ્ય છે

(૨) પાંચ મહાવ્રતની પચ્ચીશ ભાવના

ભાવનામિર્માંચિતાનિ પञ्चमिः पञ्चमिः क्रमात् ।

મહાવ્રતાનિ નો કસ્ય. સાધયન્ત્યર્થ્ય પદમ્ ॥

(શ્રી યોગશાસ્ત્ર પ્ર. ૧, શ્લોક ૨૭)

ઉપર જણાવેલા પાંચ મહાવ્રતો પાંચ-પાંચ ભાવનાઓથી ભાવિત થયેલા હોને અવ્યય-મોક્ષપદ સાધનારા થતાં નથી અર્થાત્ એકેક મહાવ્રતનું નિર્મલ પાલન કરવા સારુ-પાંચ ભાવનાઓ નિરંતર ધ્યાનમાં રાખવી ઘટે.

પહેલા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના

मनोगुप्त्येपणादानेर्यामिः समितिभिः सदा ।

દૃષ્ટાન્નપાનગ્રહણેનાર્હિસાં ભાવયેત્સુધીઃ ॥

(શ્રી યોગશાસ્ત્ર પ્ર. ૧, શ્લોક ૨૬)

૧. મનગુપ્તિ—મનમાં અશુભ સંકલ્પ-વિકલ્પ થાય તો શમાવી દેવા પણ ગતિમાન ન કરવા, વચન-કાયાદ્વારા મનને વધુ પ્રવૃત્તિશીલ ન થવા દેવું.

૨. ઈર્યાસમિતિ—યુગપ્રમાણ (સાઠાચાર હાથ) ભૂમિને નિરીક્ષવાપૂર્વક જીવયતનાનો ઉપયોગ રાખી ચાલવું.

૩. આદાનસમિતિ—વસ્તુ માત્રને લેતાં મૂકતાં અશુધી પડિલેલી રત્નેહરણાદિથી પ્રમાજ્વાની જયણાકરવી.

૪. એષણાસમિતિ—સંયમયાત્રાના સંધનરૂપ દેહનાં સુખનિર્વાહ અર્થે હિંસા-સંકલ્પાદિ કોઈ પણ ઉદ્દેશ્યથી થતા આધાકર્માદિ બેતાલીશ દોષોથી રહિત ગોચરીની ગવેષણાદિની ત્રિશુદ્ધ પ્રવૃત્તિ રાખવી.

૫. દૃષ્ટાન્નપાનગ્રહણ—વહોરાવનાર અને વહોરવા

જરૂર હોય, તેજ પ્રત્યુપેક્ષણ-પ્રમાર્જના થઈ શકે તેટલા અવગ્રહની યાચના કરવી.

૨. વારંવાર અવગ્રહાનુજ્ઞાની જયણા-એક વાર વસ-
તિના માલિકે સરુચ્ચયથી આખી વસતિ
ઉતરવા આપી હોય છતાં જ્યારે જે જે
અવગ્રહની જરૂર પડે ત્યારે પુનઃ માલિકની
અનુજ્ઞા મેળવવા ઉચિત જયણા કરવી.

૩. અવગ્રહનું અવધારણુ-વસતિ ગ્રહણ કર્યા પછી
ચોક્કસપણે પ્રત્યુપેક્ષણ-પ્રમાર્જના કરી
યથોચિત ઉપયોગ માટે-‘મારે આટલો
અવગ્રહ અનુજ્ઞાત કરેલો વાપરવો’-એવો
સ્પષ્ટ અવધારણાત્મકપણે અવગ્રહને ચોક્કસ
કરવો.

૪. સમાન ધાર્મિક પારસે અવગ્રહવાચન-વસતિના
માલિકે અનુજ્ઞા આપ્યા પછી પણ તે
વસતિમાં પ્રથમથી રહેલા સાધર્મિક-સાંલોગિક
કે અસાંલોગિક-સાધુ સાધ્વી પાસેથી પુનઃવસતિ
આદિની યાચનાની જયણા કરવી.

૫. આપેલાં જ ગોચરી પાણી વાપરવા-ગૃહસ્થે
વહોરાવેલ જ ગોચરી-પાણી વાપરવાનો ઉપયોગ
રાખવો; ગૃહસ્થ પાસેથી વાપરવા માટે અનુજ્ઞાત
નહિં કરાયેલ કંઈ પણ ચીજ ન વાપરવી.

ભાષાસમિતિ—હિતકારી, પાપવ્યાપારમય પ્રવૃત્તિને જાણે
અજાણે પણ નહિં પોષનારું, નિરવધ, મિત,
અને મૃપાવાદની જયણા-પૂર્વક જોણવું.

એપણાસમિતિ—કૃત સંયમયાત્રાના નિર્વાહના જ ઉદ્દેશથી
રસનેન્દ્રિયને પોષક વિકારવાસનાના ઉત્તેજક
પદાર્થોની લાલસાથી લાગતા આધાકર્માદિ
જેંતાલીશ દોષોથી રહિત ગોચરીની શુરુ-લઘુભાવે
તારતમ્યવાળી જયણાપૂર્વક ગવેણા કરવી.

આદાનસમિતિ—કોઈપણ વસ્તુને લેતાં મૂકતાં છવિરા-
ધનાના પાપમાંથી બચવા ચક્ષુપડિલેલ છુ કરી રજે-
હરણાદિથી પુજવા પ્રમાણવાને ઉપયોગ રાખવો.

પારિષ્ઠાપનિકા (ઉત્સર્ગ) સમિતિ—સંયમમાં અનુ-
પયોગી વસ્તુમાત્રને અગર કફ-મૂત્રમલાદિને
યોગ્ય સ્થાંડિલ ભૂમિએ શાસ્ત્રોક્ત રીતિનીતિ
મુજબ વિધિપૂર્વક પરઠઠવી. મન, વચન, કાયાના
અશુભ વ્યાપારોને યથાશક્ય પ્રયત્ને ગોપવી-
રોડી રાખવા સદાસર્વદા અને તેટલી ઓછી
પ્રવૃત્તિવાળા થવું તે શુષ્કિતનો પરમાર્થ છે.

ત્રણ શુષ્કિત

મનોશુષ્કિત—આર્ત કે રોદ્રાદિ સંબંધી સંકલ્પ-વિકલ્પોની
પરંપરાને ઉપજાવનાર તમામ સામગ્રીથી દૂર રહી
રાગ-દ્વેષની જાળમાં ન ફસાય તેવા વાતાવર-
ણમાં રહી મનને અશુભ સંકલ્પોથી દૂર રાખી કે
આત્મસ્વરૂપાવગાહી બનાવવા પ્રયત્નશીલ થવું.

(૪) સંયમના સત્તર પ્રકાર

પુદ્ગલિ દગ અગ્નિ માન્ય

વળમ્સદ્ વિનિચરણિદિ અઙ્ગીવો ।

પેદ્ધુપ્પેદ્ધપમજ્જણ-

પરિટ્ઠવળ મળોત્તરૈકાણ ॥ ૧ ॥

(શ્રી આઘનિશ્ચંકિત ગા)

ચારિત્ર--સર્વવિરતિ સ્વીકાર્યા બાદ તેના પ્રાણસ્વરૂપ અશુભ વ્યાપારના પરિહારને ટકાવવા જાણ્યે અજાણ્યે પણ પાપ--પ્રવૃત્તિથી વિરતિને અણધાર્યો પણ ભંગ થઈ જવા ન પામે તે માટે શાસ્ત્રકારોએ સંયમના સત્તર પ્રકાર વર્ણવી તેના પાલન માટે ઉપયુક્ત બનવા ભારપૂર્વક સમર્થન કર્યું છે.

૧ થી ૫. પૃથ્વીકાય, અપ્પકાય, તેજકાય, વાયુકાય અને વનસ્પતિકાય સંયમ.

પૃથ્વીકાય, અપ્પકાય, તેજકાય, વાયુકાય અને વનસ્પતિકાયની સૂક્ષ્મ કે બાહર વિરોધના થઈ જાય તેવી પ્રવૃત્તિ ન કરવી.

૬ થી ૯. બેઘન્દ્રિય, તેઘન્દ્રિય, અઉરિન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિય સંયમ.

બેઘન્દ્રિય, તેઘન્દ્રિય, અઉરિન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિય જીવોને પરિતાપના, કિલામણા કે વિરાધના થાય તેવી પ્રવૃત્તિ ન કરવી.

હિંસાદિના સાધન તરીકે દુરુપયોગ ન થવા પામે તેની તકેદારી રાખવી.

૧૫ થી ૧૭. મન-વચન-કાયા સંયમ-મન, વચન અને કાયાની અશુભ પ્રવૃત્તિઓને યથાશક્ય રોકવા પ્રયત્નશીલ થવું, શુભ પ્રવૃત્તિ અને સદ્ગુણોના આસેવનદ્વારા અશુભ યોગોની પ્રવૃત્તિ અટકાવવા ઉપયુક્ત થવું.

સંયમનું પાલન કરવા જરૂરી સાધનો

૧ સદ્ગુરુ - ગીતાર્થ, જ્ઞાની
અનુભવી

૨ સુવિહિત ગરુડ

૩ શુદ્ધ વસતિ

૪ સાંભોલિક સાધર્મિક
સાધુ સહવાસ

૫ નિર્દોષ આહાર-પાણી

૬ શક્ય તપશ્ચર્યા

૭ આબ્યંતર તપનું
વિશિષ્ટ પાલન

૮ યોગ્ય સંયમોપકરણો

૯ સ્વાધ્યાય

૧૦ શાસ્ત્રીય મર્યાદાનું
વ્યવસ્થિત જ્ઞાન

૧૧ ગુરુ આજ્ઞાધીનતા

૧૨ મૈત્ર્યાદિ લાવો

૧૩ આત્મનિરીક્ષણ

૧૪ ગુણાનુરાગ

૧૫ ભૂલની કબુલાત

૧૬ વિનય-શિસ્તનું પાલન

(૬) દશ પ્રકારનો અમાણ ધર્મ

સ્વંતી મદ્ય અજ્ઞવ, મુક્તિ તવ સંજમે ય વોદ્યવે ।
સચ્ચં સોઅં આર્તિચળાંચ, વંશં ચ જદ્યન્મો ॥ ૧ ॥

(શ્રી નવતત્ત્વ પ્રકરણ ગા૦)

૧ ક્ષાંતિ - ક્ષમા - કોપને કાળુમાં રાખવો. હુડહડતા
અન્યાય-અપરાધ કરનાર ઉપર પણ માનસિક
અહિતની ઇચ્છા સરળી પેદા ન થવા દેવી.
સ્વપરહિતકારક સહનશીલતાનો સુદૃઢ અભ્યાસ
કરવો.

૨ માર્દવ-નમ્રતા-મદ-અભિમાનનો ત્યાગ કરવો, શુણ્ઠ-
શુણ્ઠી ઉપર અતુરાગ-બુદ્ધિ કેળવી યોગ્ય વિનય-
મર્યાદાના અભ્યાસી બનવું કુલ જાતિ આદિ
આઠેય મદને સ્વપરહાનિકારક સમજી વર્જવા.

૩ આર્જવ-સરલતા-સર્વ પ્રકારના માયા-દંભ-છલ-પ્રપંચ
-કપટાદિનો ત્યાગ કરવો, નિષ્કપટભાવે કથન
-વર્તનની એકવાક્યતા સાધી આદર્શ માનવ
પવિત્રતા જાળવવી.

૪ મુક્તિ-નિરોભિતા-સંતોષ-ઇચ્છા માત્રનો નિશ્ચંદ્ર
પરમ શાંતિ-સુધારસનો આસ્વાદ કરવો, વિષ
સુખની તૃષ્ણાને વધારનારા સાંસારિક પદાર્થો
મોહમાયાથી અલગ થઈ સાહજિક સ્વસંવે
સુખનો અનુભવ કરવો.

૫ તપ-ઇન્દ્રિયોના વિકારો અને માનસિક અશુભ ભાવો
નિરોધપૂર્વક પૂર્વકર્મનો ક્ષય કરનારી બા

૧૦. **પ્રાપ્ત્યર્થ:-** આ શુભ તો સાધુને પ્રાપ્ત છે. સર્વ સાધનાનો આધાર આ શુભની નિર્મળતા ઉપર છે. દષ્ટિ દે મન, સ્ત્રી જોઈને જાગૃતા ન હેવું. વીર્યનું સારી રીતે રક્ષણ કરવું. આના નિર્મળ પાલન માટે નવ વાડોનું સુંદર પાલન કરવું જોઈએ. આ દશ યતિ ધર્મનું જે પાલન કરે તેજ સાચો (ભાવ) સાધુ છે, અને તેનો જ જલદી મોક્ષ થાય છે. સાધુ જીવનના સમસ્ત આચારોનું પાલન આ દશ યતિધર્મની સિદ્ધિ અર્થે જ છે.

સાધુતાને દીધાવનાર

— સદ્ગુણો —

* દેહકં સુદાસરવું જરૂર પડે ત્યારે જ પોતાના અધિકાર પ્રમાણે જોવવું.

* શક્ય પ્રયત્ને ગવેષણાપૂર્વક શુદ્ધ-નિર્દોષ આહાર અંયમ આત્માના શુદ્ધ ધ્યેયથી વાપરવો.

* ઔપધની જેમ પ્રમાણસર જરૂર પડે ત્યારે જ વિગધ્યો વાપરવી.

* મિષ્ટ પદાર્થો, રસ લાલસાને પોષક પદાર્થો અને અતિ-આહારથી સદા દૂર રહેવું.

* કપાય કે વિષયના આવેશમાં ભાનભૂલા બનવાના પ્રસંગે હિતશિક્ષાકે અનુવર્તતા દ્વારા યોગ્ય નિયંત્રણ કરનાર કલ્યાણમિત્ર કે સદ્ગુરુના માર્ગદર્શનને વક્ષાદાર રહેવું.

૮ વિગય રહિત શુદ્ધપ્રાય વિરસ આહાર પણ
માત્રાધિક્યભે લેવો નહિ.

૯ સારા દેખાવાના વ્યામોહમાં પડી શરીર, કપ-
ડાંની સાદસદી કે ટાપટીપ કરવી નહિ.

પર થી પદ. જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રની આરાધના કરવી.

પપ થી પદ. આર પ્રકારનો તપ.

છ પ્રકારનો બાહ્ય તપ

૧ અનશન	૪ રસ (વિગટ) ત્યાગ
૨ ઊનોદરિકા	૫ કાયકલેશ
૩ વૃત્તિ(દ્રવ્ય)સંક્ષેપ	૬ સંતીનતા (અંગોપાંગ- સંયમ)

છ પ્રકારનો અભ્યંતર તપ

૧ પ્રાયશ્ચિત્ત	૪ કાયોત્સર્ગ
૨ વિનય	૫ સ્વાધ્યાય
૩ વૈયાવૃત્ય	૬ બ્યાન

૬૭ થી ૭૦. ક્રોધ—માન—માયા—લોભ—આ ચારે

આંતરંગ રિપુનો નિગ્રહ કરવો.

ઉપર મુજબ શણુંવેલ ચરણસિત્તરીના ભેદોને
પ્રત્યેક આરાધક આત્માએ ધ્યાનમાં રાખી તદનુ-
સાર જીવનમાં તે ગુણોની પ્રાપ્તિ માટે સદા તૈયાર
રહી સંયમારાધનનું મુખ્ય ફલ મેળવવું જોઈએ.

હંદંગિરોહેણ ઉવેદ્ મુક્તવં

સ્વચ્છંદ બુદ્ધિનો ત્યાગ કરે તે કર્મોથી મુક્ત થાય છે

—શ્રી હિતરાધ્યયન સૂત્ર

આ પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયભૂત આરા કે ખોટા સ્પર્શ, રસ, ગંધ, રૂપ અને શબ્દ ઉપર રાગ-દેષનો ત્યાગ કરવો અને ઇન્દ્રિયોની પ્રવૃત્તિ સમજાવે કેળવવા પ્રયત્નશીલ થવું.

૩૮ થી ૬૩ પચ્ચીસ પ્રકારની પડિલેહણા—વચ્ચે કે મુદ્ધપત્તિની પ્રતિલેખનાના ધ્યાનમાં રાખવા લાયક પચ્ચીસ પ્રકારો (જે આગલા ત્રીજા સમ્યક્ચારિત્ર વિભાગમાં પડિલેહણા અધિકારમાં કહેવાશે.)

૬૪ થી ૬૬ ત્રણ ગુપ્તિ—નમ-વચન-કાયાની અશુભ પ્રવૃત્તિઓ રોકવી.

૬૭ થી ૭૦ ચાર પ્રકારના અભિગ્રહો — આદર્શ સાધુતાના પ્રકૃષ્ટભાવને મેળવવા તથા શરીર-રાદિદ્વારા ઉત્કૃષ્ટ પરિપક્વ-સહનાદિ કરવાની સમર્થતા કેળવવા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અભાવથી અભિગ્રહો ધારવા

ઉપર મુજબ ચારિત્ર લીધા પછી તેમાં દૃઢતા મેળવવા તદ્દુપયોગી માનસિક વિચારોની શુદ્ધિ અને દૃઢતા મેળવવા ઉપયોગી કરણસિત્તરીના સીતેર બેદો સ્મૃતિપથમાં રાખી વિશુદ્ધિપૂર્વક આદર્શ સંયમનું આસેવન કરવા તત્પર થવું.

સાધુતાના આધાર સ્તંભો

- * શુદ્ધ વિનય સ્વાધ્યાય અને યથાશક્તિ વાસનાના નિગ્રહની સતત પ્રવૃત્તિ.
- * વિકારી ભાવો ન ઉપજે તેવું વાતાવરણ અધ્યયનાદિ માટેની વિચરતા.
- * અહંભમના વિષયક્રમાંથી નિકળવા પંચપરમેષ્ઠિઓની ભક્તિદ્વારા સાચા આત્મસમર્પણની ભાવના કેળવવી.

૧. આધાકર્મ—સર્વદેશની કે સિંગી (મુનિ) એ ઉદ્દેશી બનાવેલ આધારપાત્રી, અથવા સાધુ માટે સ્પેશ્યલ બનાવવું.
૨. આંદેશિક—પૂર્વે નિર્ધાર કરેલ ભાત-લાડુ આદિને મુનિના ઉદ્દેશથી મુનઃ સંગ્રહ સ્વાદિષ્ટ કરવા.
- ૩ પૃતિકર્મ—શુદ્ધ આધારાદિનું આધાકર્મોદિ દોષવાળા આધાર સાથે મિશ્રણ કરવું.
૪. મિશ્ર—પોતા માટે તથા સાધુ માટે અપેક્ષા કરી બનાવેલ આધારાદિ.
૫. સ્થાપના—શુદ્ધ પણ આધારાદિને સાધુ-સાધ્વીને વહોરાવવા રાખી મૂકવો.
૬. પ્રાભૃતિકા-પોતાને ત્યાં આવતા વ્યાવહારિક વિવાહાદિ પ્રસંગને સાધુ-સાધ્વીને વહોરાવવાના લાભ લેવાની અપેક્ષાએ વહેલો મોડો રાખવો.
૭. પ્રાદુષકરણ—સાધુને વહોરાવવા માટેની વસ્તુને અંધારામાંથી તપાસી લાવવા માટે દીપકાદિનો પ્રકાશ કરવો.
૮. કીર્ત—સાધુને વહોરાવવા માટે જ ખાસ વેચાણ લઇને લાવેલ ચીજ.
૯. પ્રામિત્ય—સાધુને વહોરાવવા માટે કોઈ ચીજ કોઈ પાસેથી ઉધારે-ઉછીની લાવવી.
૧૦. પરિવર્તિત—સાધુને વહોરાવવા માટે ચીજનો અદલો-અદલો કરવો.
૧૧. અભ્યાહૃત—સાધુને વહોરાવવા લાયકની ચીજ સામે લાવવી.

સોળ ઉત્પાદન દોષો.

ધાર્ડ-દૂર્ડ-ગિમિત્તે, આજીવ-વળીવગે તિગિચ્છાપ ।
 કોઠે-માળે માયા-લોભે ચ દ્યવન્તિ દસ ણ ॥ ૧ ॥
 પુલ્લિ-પચ્છાસંથવ-વિજ્ઞા-મંતે-ચ ચુષ્ણ-જોગ-ચ ।
 ઉપ્પાયણાપ દોસા, સોલસમે મૂલકસ્મે ચ ॥ ૨ ॥

(શ્રી મહાનિશીથ સૂત્ર.)

૧. ધાત્રીપિંડ-ગૃહસ્થના જાલકને રમાડવા આદિ-
 ધાઈપણાનું કામ કરી ગૃહસ્થને પ્રસન્ન કરી
 મનપસંદ ગોચરી મેળવવી.
૨. દ્વિતીપિંડ-ગૃહસ્થના સંદેશા લાવવા-લઈ જવાના
 કામવડે ગૃહસ્થને સંતોષી થથેચ્છ ગોચરી
 મેળવવી.
૩. ત્રિતીપિંડ-જ્યોતિષ્ય-નિમિત્તશાસ્ત્રના બંદે ગૃહ-
 સ્થેને લાભાલાભ-સુખદુઃખાદિની આગાહીઓ
 કરી તેઓના મનને ખુશ કરી ગોચરી
 મેળવવી.
૪. ચતુર્થપિંડ-પોતાની જાતિ, શિલ્પ, કુલ આદિની
 ઉત્તમતાના વખાણ કરી ગોચરી મેળવવી.
૫. પાંચમીપિંડ-ગૃહસ્થ પાસેથી દીનલાવપૂર્વક યાચના
 દ્વારા ગોચરી મેળવવી.
૬. ચિકિત્સાપિંડ-રોગોની દવા-ઉપચાર પદ્ધતિ આદિ
 જતાવી થથેચ્છ ગોચરી મેળવવી.
૭. ક્રોધપિંડ-શાપ આદિ દેવોની ધમકીથી ક્રોધપૂર્વક
 ગોચરી મેળવવી.

૨. પ્રમાણાતિરિક્તતા દોષ

પમાણં વત્તીસંઃ કર કવલે આદારો કુચ્છીપૂરગો મણિમો ॥
(શ્રી મહાનિશીથસૂત્ર)

પુરૂષને બત્રીશ અને સ્ત્રીને અઠાવીશ દેખાયાના આદાર વિશેષજ્ઞોએ પ્રમાણિત કર્યો છે, અગર તે જોડાથી ઉદરવિકાર થવા ન પામે અને કુધાની મહત્તા શાન્તિ થઈ જાય તેટલો આદાર પ્રમાણયુક્ત કહેવાય. લાલસાથી પ્રમાણ ઉપરાંત આદાર વાપરવાની વૃત્તિ આ દોષ ઉપજાવે છે.

૩. અંગારદોષ

રાગેણ સંઘર્ગલં ।

(શ્રી મહાનિશીથસૂત્ર)

સુંદર વર્ણાદિવાળી સ્વાદપૂર્ણ વસ્તુ કે તેના દાતાની પ્રશંસા-અનુમોદના પૂર્વક વાપરવું.

આ દોષવડે આત્માએ મહાપ્રયત્ને ઉપાજીલ સંયમ રૂપ ચંદન-કાષ્ટ રાગરૂપ અગ્નિથી મળીને અંગારસ્વરૂપ નિઃસાર બની જાય છે.

૪. ધૂમ્રદોષ

દોષેણ સધૂમગંતિ નાયવ્વં ।

(શ્રી મહાનિશીથસૂત્ર)

વિરસ કે સ્વાદશૂન્ય-નાપસંદ વસ્તુની અગર તે વહોરાવનારની દુગછા કે નિંદાપૂર્વક વાપરવું.

આ દોષવડે ચિત્રિરૂપ ચિત્રશાલા નિંદા-અવલેલ માડાથી ચિત્ર-વિચિત્ર (વિરૂપ) બને છે.

કર્મબંધને અટકાવવા પૂરતો કરાતા જ્યોત્સના ઉપયોગ-
વંત-સાવચેત રહેવાના અર્થને મર્યાદિત સમજી ભાવ-
આરાધનાની યથાર્થતા પ્રાપ્ત કરાવનાર ભાવ-પ્રાણોની
હિંસા ન થાય તે માટે પૂરતી જાગૃતિ રાખવી જોઈએ.

૧૮૦૦૦ શીલાંગ રથ..

અનંત ઉપકારી તીર્થંકર પરમાત્માઓએ સંયમની
સર્વોગશુદ્ધ આરાધના કરવા માટે ઉપયુક્ત રહેવા નાના
પ્રકારે રૂપક દષ્ટાંતો દ્વારા પણ સૈદ્ધાન્તિક ગહન વિષયો
સમજાવ્યા છે, તેથી સર્વસાવધના ત્યાગપૂર્વક વિરતિભાવની
પ્રાપ્તિ થયા પછી તેના ટકાવ માટે શીલ-ચારિત્રના
અઢાર હજાર લેહોને શીલાંગરથની ઉપમા આપી શાશ્વ-
કારોએ સંયમની આરાધનાના માર્ગે ચાલનાર મુમુક્ષુને
સંયમના વિશુદ્ધ અધ્યવસાયોની પ્રાપ્તિ સુગમ કરી છે.

જોષ-કરણે સળળા, હંદિય મોમાઈ સમળધમ્મે યા
સીલંગસહસ્રાણં અઢારસગસસ ણિપ્પત્તી ॥

(શ્રી ધર્મરત્ન પ્રકરણ)

દશ પ્રકારના શ્રમણધર્મમાં સ્થિત રહી, ચાર સંસાર-
ઓનો ત્યાગ કરી અને પાંચે ધન્દિયોનો નિગ્રહ કરી
પૃથ્વીકાય આદિ દશની વિરાધનાનો ત્રિવિધે ત્રિવિધે ત્યાગ
રવે તેનું નામ ખરી વિરતિ છે. આ અઢારહજાર લેહોની
જુતી આ પ્રમાણે:—

દશવિધ સામાચારી

સાધુપણની આદ્ય શિયતિ પ્રાપ્ત કરવા આચરવા લાયકની દશ ગાળતોને શાસ્ત્રકારોએ સામાચારી શબ્દથી નિર્દેશી છે, તેનો યથાસ્થિત સંપૂર્ણ ખ્યાલ પ્રત્યેક સાધુને હોવો જોઈએ.

इच्छा-मिच्छा-तद्वकारो, आवस्सिया णिसीद्विया ।
आपुच्छणा य पडिपुच्छा, छंदणा य णिमंतणा ॥
उवसंपया य काले, सामायारी भवे दसहा उ ॥

શ્રી સ્થાનાંગસૂત્ર સ્થાન ૧૦, ઉ. ૩.

૧. ઇચ્છાકાર સામાચારી-દીક્ષાપર્યાયમાં નાના સાધુ પાસે કોઈપણ કામ કરાવવાના પ્રસંગે તેના હાર્દિક અભિપ્રાય-ઇચ્છા તપાસવાનો ખ્યાલ રાખવો.

૨. મિથ્યાકાર સામાચારી-પ્રમાદાદિકારણે જ્ઞાનદર્શન ચારિત્રને હિતકારી પ્રવૃત્તિથી વિપરીત કંઈપણ આચરણ થઈ જાય તેની હાર્દિક-શુદ્ધિપૂર્વક ફરીથી તેવું ન થવાની ચોકસાઈપૂર્વકની મિચ્છા મિ ડુક્કહં શબ્દના પ્રયોગપૂર્વક માફી માંગવી.

૩. તથાકાર સામાચારી-અજ્ઞાન-મોહાદિથી સાન-લાન જૂલેલા અંતરાત્માને નિષ્કારણ પરમ વત્સલતાપૂર્વક હિતાવહ ધર્મના ઉપદેશકારા સુખી બનાવનાર ગુરુદેવના વચનને શ્રદ્ધાપૂર્વક તહત્તિ શબ્દના પ્રયોગપૂર્વક સ્વીકારી લેવું.

૪. આવશ્યિકી સામાચારી-સંયમના ચોપણને અનુકૂળ
૧૨-નિહારઆદિની પ્રવૃત્તિ માટે ઉપાશ્રયમાંથી નિવૃત્તતાં તેમજ

સાત પિંડેપણા

સંયમરાધાનાની તમામ પ્રવૃત્તિ માટે ઉપયોગવંત મુમુક્ષુ મુનિવરે ગોચરી વહોરવા પ્રસંગે પૂર્વમુનિઓએ આચરેલી પદ્ધતિનું ધ્યાન રાખી વિવિધ પ્રકારે માનસિક ભાવનાની નિર્મલતા કેળવવી જોઈએ. શાસ્ત્રકારોએ આ વિડેવણા શબ્દથી નિર્દેશેલ છે તેના સાત પ્રકાર નીચે મુજબ છે.

સંસદ્મસંસદ્દા ઉદ્ગદ તદ્ ચેત્ર અપ્પલેવાય ।

ઉગ્ગહિયા પગ્ગહિયા ઉજ્જિયધમ્મા ય સત્તમિયા ॥

૧. સંસૃષ્ટા-હાથ અને વાસણ ખગડાય તેવી ગોચરી વહોરવી. અગર ખરડાએલ હાથ-વાસણથી ગોચરી વહોરવી.

૨. અસંસૃષ્ટા-હાથ અને વાસણ ન ખરડાય તેવી ગોચરી વહોરવી.

૩. ઉઘૂતા-ગૃહસ્થે પોતા માટે રસોઈના વાસણમાંથી કાઢી રાખેલ હોય, તેમાંથી વહોરવું.

૪. અલપલેપા-જે ચીજ વહોરતાં હાથ અને વાસણ ન ખરડાય અગર થોડા ખરડાય તે ચીજ વહોરવી.

૫. અવગૃહિતા-ગૃહસ્થે પોતાના ખાવા માટે થાલીમાં લેવા વાટકી આદિમાં કાઢી રાખેલ રસોઈ વહોરવી.

૬. પ્રગૃહિતા-થાલીમાં પીરસી જમવાના પ્રસંગે હાથમાં કાળિયો લઈ મોદામાં મૂકવાની તૈયારી પ્રસંગની તૈયાર ચીજ વહોરવી.

૭. ઉજ્જિઝતધર્મિકા-ગૃહસ્થની દષ્ટિએ નિરુપયોગી છાંડવા લાયકની ગોચરી વહોરવી.

ઉપર મુજબની ગોચરી વહોરવાની પદ્ધતિ ખ્યાલમાં રાખી પ્રસંગે પ્રસંગે વિવિધ અભિગ્રહ-ધારણા આદિદ્વારા માનસિક અશુભ વિચારધારા-અનાદિકાલીન વાસનાનો નિગ્રહ કરવો જોઈએ.

અનેક રોગો સ્વાર્થ અને પ્રપંચના દુઃખોથી ભરેલો છે, એવું તું તારી નજરે જોવા છતાં તે સંસાર ઉપર તને મોહ થાને છે ? વૈરાગ્ય કેમ થતો નથી ?

૪. એકત્વ ભાવના:—હે જીવ ! તું એકલો જન્મ્યો છે અને એકલો મરવાનો છે. એકલો ક્રમ કરે છે એકલો જ ભોગવે છે. તારું આ જગતમાં કોઈ સાચું સચું નથી છતાં શા સાઈં માઈં માઈં કરી કલેશ પામે છે ?

૫. અન્યત્વ ભાવના:—હે જીવ ! તું આ દેહથી, તારા માળાપથી, ધનથી, ખંગલાઓથી તદ્દન ભુલો છે. તારે અને એને કોઈ સંબંધ નથી તારું એનાથી કોઈ હિત નથી, છતાં તું તેને તારાં શા માટે માને છે ? તને તે પરલોકમાં શું કામ લાગવાનાં છે ? તેનો વિચાર કર !

૬. અશુચિ ભાવના:—હે જીવ ! તું જે શરીર ઉપર મોહ કરી રહ્યો છે, રાત દિ' તું જેની ચિંતા કરે છે તે શરીર શામાંથી ઉત્પન્ન થયું છે ? તેની અંદર કેવા ગંદા પદાર્થો ભરેલા છે, તેની અંદર કેટલા રોગોનો વાસ છે, અને તે કેટલો વખત ટકવાનું છે ? તેનો તું બરાબર સ્થિર વિચાર કરીશ તો તને તે શરીર ઉપર વૈરાગ્ય થયા વગર નહિ રહે !

૭. આશ્રવ ભાવના:—હે જીવ ! મિથ્યાત્વ, અવિરતિ કષાય, અને દુષ્ટયોગ આ ચાર આશ્રવો જ તારા

વગેરે જુદાં સંદેહો છે. બૂનકાળમાં આપણાં હૃદયને તે વસ્તુઓ તો અનંતીવાર મઢી ને ચાલી ગઈ પણ એક માત્ર જેન ધર્મની પ્રાપ્તિ થવી તેજ દુર્લભ છે ! તત્વાત્વના નિર્ણયમાં નિપુણ એવી જોધિ જ દુર્લભ છે. તે તને આજે તારા મહાન ગુણના ઉદયે મઢી છે તો તું તેનું તારા પ્રાણની માફક રક્ષણ કર, અને તેને સત્કાર્યોધી સંરક્ષ કર !

૧૨. ધર્મ સ્વાખ્યાત ભાવના:— અહો ! રાગદ્વેષને છૂતનારા એવા અનંતઉપકારી જિનેશ્વરદેવોએ ભવનો ઉચ્છેદ કરનારો કેવો સુંદર ક્ષમાદિ દશ પ્રકારનો ધર્મ બતાવ્યો છે ! કેવો પૂર્વાચરવિરોધ વગરનો નવતત્ત્વનો પ્રકાશ કર્યો છે ! કયાં જિનમત અને કયાં અસંખ્ય પ્રલાય કરનારા અન્યમતો !

વિનય ગુણ મહિમા

વિનય—

શ્રુતજ્ઞાન—

વિરતિ—

સંવર—

નિર્ગરા—

કર્મક્ષય—

મોક્ષ—

આ રીતે ગુરુવિનય પરંપરાએ મોક્ષનું કારણ બને છે, તેથી આત્મ કલ્યાણકામી મુમુક્ષુએ આત્મસમર્પણ કેળવી ઉપકારી ગુરુદેવના વિનય માટે પ્રયત્નશીલ રહેવું.

૨૦. પ્રજ્ઞા પરિપાલ—સાધુ પોતાની તીવ્રબુદ્ધિનો ગર્વ ન કરતાં 'મારા કરતાં ઘણા બુદ્ધિશાળી જગતમાં છે' એમ વિચારી નમ્રતા રાખવી તે.

૨૧. અજ્ઞાન પરિપાલ—જ્ઞાનાવરણના તીવ્ર ભેદથી કદાચ જ્ઞાન બાળવા છતાં ન ચઢે તો પણ એટલું ન કરત જ્ઞાનાવરણ તોડવા માટે અધિક જ્ઞાની વગેરેને વિનય કરવો તે.

૨૨. સમ્યક્ત્વ પરિપાલ—ળીજા ધર્મોના ચમત્કારો વગેરે દેખી પોતાના ધર્મથી ચલાયમાન ન થતાં સ્થિર રહેવું તે.

આ ૨૨ પરિપાલોને સમ્યક્ સહન કરનાર સાધુ શીઘ્ર ભવસાગર તરી જાય છે.

સંયમીનો પુરુષાર્થ

વિવેક સંયમ ગુરુનિશ્રામે જીવન શુદ્ધિ માટે પ્રયત્નશીલ સંયમીએ ત્રણ ચીજ માટે સતત પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ.

• સંયમની મર્યાદાઓનું પાલન

• ગુરુનિશ્રાની વક્ષાદારી

• જ્ઞાનીઓ પ્રતિકૃતજતા

જીવનનું સર્વ આ ત્રણ દિશાએ પુરુષાર્થ પ્રવર્તીવવાથી વધુ સ્થિતિ ઉઠે છે.

૯. વૈયાવચ્ચ:—ધર્મના-સંગમના આરાધકની અત્યાદિથી ભક્તિ કરવી તે.

આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, ગુરુમહારાજ, તપસ્વી, નવ-દીક્ષિત, બિમાર આધુ, બાળસાધુ વગેરેની સેવા ભક્તિ કરવી તે.

દા. ત. ૧. ગોચરી પાણી લાવી આપવાં.

૨. તેમનું પડિલેહણ કરવું.

૩. તેમનું આસન, સંથાદો પાથરવો.

૪. તેમનું માત્રું વગેરે પરકવવું.

૫. તેમના કપડાંનો કાપ કાઢવો.

૬. વિહારમાં ઉપધિ વગેરે ઉપાડવી.

૭. શ્રમિત ગુરુમહારાજ ઇત્યાદિના હાથપગ વગેરે દુબાવવા.

આ ભક્તિ, વિધિ અને બુદ્ધિની નિપુણતાપૂર્વક કરવાની છે.

૧૦. સ્વાધ્યાય:—ગુરુમહારાજની આજ્ઞા મુજબ અને કાળવેળાના ત્યાગપૂર્વક સતસાસ્ત્રોનું અધ્યયન-ભણવું ભણાવવું અર્થચિંતન અનુપેક્ષા આદિ કરવું તે પંચવિધ.

‘ સજ્જાયસમો તવો જતિથિ ’

સ્વાધ્યાય સમાન બીજો શ્રેષ્ઠ તપ નથી. માટે

સ્વાધ્યાયમાં આળસ ન કરવી.

૮. આધ્યાત્મિકીક્રિયા-નિમિત્ત કારણ ન હોય છતાં માત્ર મનના દુષ્ટ સંકલ્પોથી માનસિક સંતાપ અનુભવવો.

૯. માનક્રિયા-આવ્યારિક ચડીયાતાપણાની ભાવનાથી ધમંડી બની બીજા પ્રતિ તુચ્છવૃત્તિ દાખવવી.

૧૦. અભિન્નક્રિયા-સત્તા અધિકાર જમાવવાની દુષ્ટ વૃત્તિને તાળે થઈ થોડા અપરાધે વધુ સજા-દંડ કરી રૂઆળ દાખવવો.

૧૧. માયાક્રિયા-માનસિક વાસનાઓ પૂર્ણ કરવા નાના પ્રકારના વિસંવાદી વર્તનને ચેષ્ટાઓ કરી બીજાને દાવ-પેચમાં લેવા.

૧૨. લોભક્રિયા-પૌદ્ગલિક પદાર્થોની આસક્તિ વધુ રાખવી, અગર પોતાના સ્વાર્થમાં આડે આવનારનું પુરું કરવાની ચેષ્ટા.

૧૩. ઇર્ષ્યાપથિકીક્રિયા-મન, વચન અને કાયાના સૂક્ષ્મ પણ સ્પંદન થતાં સુધી કર્મબંધનનું કારણભૂત યોગોની પ્રવૃત્તિ.

ઉપર મુજબના તેર ક્રિયાસ્થાનકો વાંચી-વિચારી મુમુક્ષુ આરાધક આત્માએ પ્રમાદાદિ કારણે પણ અશુભ વર્તન ન થઈ બીજા તેનું પૂરતું ધ્યાન રાખવું.

વૈરાગ્ય એટલે ?

દોષદર્શન જનિત વૈરાગ્ય કરતાં આત્માનુભવ પછી તી-વશ્યોની વિરક્તિ તાત્વિક વૈરાગ્ય છે !!!

- ૧૨ 'પત પટ્ટી ઝું ચવાનું છે ?' તેનું જ્ઞાન ન હોવા છતાં અજ્ઞાનવશ થઈ વારંવાર 'આ આમ જ છે કે આમ જ થશે' આવું નિશ્ચયાત્મક બોલવું.
- ૧૩ શ્રુતજ્ઞાનની ભક્તિ-ગદુમાનની લાગણી જાગૃત ન હોવાના કારણે અકાલે સ્વાધ્યાય કરવો.
- ૧૪ ભૂતકાલમાં થઈ ગયેલ દાતિઓ કે બનાવો યાદ કરી કપાયોની ઉદ્દીરણા કરવી.
- ૧૫ અસ્થંડિલ (લોઢેનો સંચાર વિનાની ભૂમિ કે જે સચિત્ત હોવાનો સંભવ છે) ભૂમિમાંથી સ્થંડિલ ભૂમિમાં આવતાં પગ પૂંજવાની જયણા ન કરવી અગર સચિત્ત રજવાળા હાથે ગોચરી વહોરવી, અથવા અશુદ્ધ પૃથ્વી પર બેસવું, ઉઠવું વગેરે કરવું.
- ૧૬ વિકાલે (રાત્રે) જિંચા સ્વરે બોલવું કે જેથી અસંયત ગૃહસ્થ સંસાર-કાર્યમાં પ્રવર્તે અગર હિંસક (ગદોળી વગેરે) જંતુ જાગૃત થઈ જાય. અથવા સાવધ લાષા બોલવી, અજયણાએ બોલવું.
- ૧૭ સ્વભાવની વિચિત્રતાના કારણે જેની તેની સાથે કુદ્ર બાળતોમાં પણ કષાયાધીન થવું.
- ૧૮ સ્વાર્થ કે ઈર્ષ્યા આદિ કારણે સમુદાયમાં એકબીજાને આડુંઅવળું સમજાવી ભેદ-કૂટ-કુસંપ કરાવવો.
- ૧૯ ઘણું ભોજન કરવું, કે જેથી અનૈષણા, અસંયમ આદિ અનેક દોષો ઉત્પન્ન થાય. સવારથી સાંજ સુધી

- ૩ સનિભોજન એટલે કે રાત્રે વહોરેલું દિવસે અગર દિવસે વહોરેલું રાત્રે (વિકાસવેલ્લા-લગભગ સમયે) વાપરવું.
- ૪ આધાકર્મ-દોષવાળી (સાધુને માટે ખાસ ઉદ્દેશીને જનાવેલ) ગોચરી નિષ્કારણ વાપરવી. અથવા સ્નાદ-લાલસા-તૃપ્તિ માટે દિવસમાં એક વારથી વધુ વાર વાપરવું.
- ૫ રાજપિંડ વહોરવો.
- ૬ કીર્તદોષવાળી (સાધુ માટે ખાસ વેચાતી લીધેલી) ચીજ વહોરવી.
- ૭ પ્રામિત્ય દોષવાળી (સાધુ માટે ખાસ ઉધારે લવાયેલી) ચીજ વહોરવી.
- ૮ અભ્યાહૂતદોષવાળી (સાધુ માટે ખાસ સામે લવાયેલી) ચીજ વહોરવી.
- ૯ આચ્છેદ્ય દોષવાળી (સાધુ માટે ખાસ બીજ પાસેથી હુંટવી લાવેલી) ચીજ વહોરવી.
- ૧૦ ત્યાગ કરેલી ચીજ વહોરવી-વાપરવી.
- ૧૧ છ માસની અંદર એક ગરુષમાંથી બીજા ગરુષમાં જવું.
- ૧૨ એક માસની અંદર ત્રણ વાર નદી વગેરે

ભાવસાધુના લક્ષણ

ગોદામાર્ગની દિતાવડ સાધના કરવા ઇચ્છતા મુમુક્ષુએ દેવા ગુણો પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ તેનું નિરૂપણ ઉપદારી મહાપુરુષોએ ભાવસાધુતા ગ્રેહવવા પ્રાપ્ત કરવા લાયક લક્ષણોના વર્ણનમાં સુંદર રીતે કર્યું છે. તે વાંચી-વિચારી પોતાની વ્યક્તિગત ત્રુટિ-ક્ષતિના પરિમાર્ગનપૂર્વક તેવી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવા પ્રત્યેક મુમુક્ષુએ ઉદ્યત થવું ઘટે.

^૧કિરિયા મારગ અનુસારણી,

^૨શ્રદ્ધા પ્રવર અવિવાદ;

^૩ઋણભાવે પન્નવણિજ્જતા,

^૪કિરિયામાં હો અપ્રમાદ-સાહેબજી.

^૫નિજશક્તિ સારુ કાજનો,

આરંભ 'ગુણ અનુસાર;

^૬આરાધના ગુરુઆણુની,

જેહથી લઈએ હો ભવજલતાગ.

સાહેબજી ! સાચી તાહરી વાંણી.

(ઉપા૦ યશોવિ. સ કૃત ૩૫૦ ગાથા સ્તવન,
હા. ૧૪, ગા. ૨-૩)

૧. માર્ગાનુસારિણી ક્રિયા—શાસનમાન્ય અવિ-
ચ્છિન્ન પરંપરાઓ અને પંચવિધ વ્યવહારને અનુકૂલ
જિનેશ્વરપ્રભુએ પ્રરૂપેલ તમામ પ્રતિલેખનાદિ ક્રિયામાં
આદરપૂર્વક પ્રવૃત્તિ.

૨. ઉત્કૃષ્ટ શ્રદ્ધા—શ્રુતધર્મ અને ચારિત્રધર્મની દરેક
ખાળત પર માનસિક સંવેદનાપૂર્વક અવિહત શ્રદ્ધા.

૪. ક્રિયામાં અપ્રમાદ—શુભ અનુષ્ઠાનની યથાર્થતા-વિતાવડતા ભારણા પછી તેમાં યથાશક્ય પ્રવર્તવા માટે પ્રમાદાદિથી ચીકેદડ ન દેવી, અગર ચાલુ ક્રિયામાં ઉપયોગશૂન્ય ન થવું. એકાગ્રતા-તન્મયતા દેખવી.

૫. શક્ય—અનુષ્ઠાન-પ્રારંભ-કેદખાનામાંથી છટકી જવા મયતા દેહીની મનોદશા કરતાં વધુ ઉત્સુકતા-લાગણી-પૂર્વક યથાશક્ય શુભાનુષ્ઠાનોના આસેવનામાં સંયમ-શરીરાદિની અનુકૂલતાપૂર્વક વધુ પ્રવૃત્તિ.

૬. ગુણાનુરાગ—શુણ્ણવાન મહાપુરુષે ગુણોની હાર્દિક પ્રતિપત્તિપૂર્વકની અનુમોદના સાથે પોતાનાં તેજ ગુણ પ્રગટ થવાની તમન્ના અને તેના માટે યથાયોગ્ય ઉચિત પ્રવૃત્તિ, તેમજ પોતાના અવગુણોનું યથાર્થ ભાન-પૂર્વક દૂર કરવા ઉત્કટ માનસિક મથામણ..

૭. ગુરુઆજ્ઞાની પૂર્ણ આરાધના—વિષય અરુચ્યમાં ભૂતા પડેલ મુસાફરની લોભિયા પરની શ્રદ્ધા કરતાં પણ વધુ ભાવયુક્ત સમ્યક્શ્રદ્ધાપૂર્વક આત્મકલ્યાણના માર્ગના એકેક અંગની યથાર્થ આરાધના સદ્ગુરુદેવના ચરણોમાં નિષ્કામ, આત્મસમર્પણ-ભાવપૂર્વક કરવી.

ઉપર મુજબના મુક્તિમાર્ગના યથાર્થ આસેવનમાં જરૂરી યોગ્યતા મેળવવા ઉપયોગી સાત બાબતો દરેક વિવેકી મુમુક્ષુ આત્માએ પહેલી તકે પ્રાપ્ત કરી સંયમાદિની આરાધનાનું યથાર્થફલ હસ્તગત કરી લેવું ઘટે.



ક્રિયાના આઠ દોષ

આત્મકલ્યાણની સાધના કરાવનારી ધર્મની ક્રિયા કરવાના પ્રયત્ને હાર્દિક પરિણામોની વિશુદ્ધિ-ચોક્કસાઈના આધારે વિશિષ્ટ ફલની પ્રાપ્તિ શાસ્ત્રકારોએ નિર્દેશી છે, તેથી આર્હા ક્રિયા વળતે રહેનારા મનોમાલિન્યના કારણે લાગતા દોષો જણાવ્યા છે, તે ધ્યાનમાં લઈ યથાશક્ય પ્રયત્ને તેનો પરિહાર કરી ધર્મક્રિયાની આસેવના કરવી ઘટે.

સ્વેદોદ્વેગક્ષેપોત્થાન-પ્રાન્ત્યન્યમુદ્રગાસન્નૈઃ ।

યુક્તાનિ હિ ચિત્તાનિ, પ્રપન્નતો વર્જયેન્મતિમાન્ ॥૧॥

જેદ, ઉદ્વેગ, ક્ષેપ, ઉત્થાન, પ્રાન્તિ, અન્યમુદ્ર, શેગ અને આસંગથી થતા ચિત્તના દુષ્ટ અધ્યવસાયો વિવેકી-બુદ્ધિશાલી પ્રાણીએ સદંતર વર્જવા ઘટે.

૧. જેદ-કિરિયામાં જેદે કરી રે,

દઢતા મનની નાહિ રે;

મુખ્ય હેતુ તે ધર્મનો રે,

જેમ પાણી કૃષિમાંહિ રે. પ્રભુ ॥૧૨॥

ધર્મના અનુષ્ઠાનો આચરતાં થાક-પરિશ્રમ અનુભવવો, મનની દઢતા ન રહેવી.

જેમ પાણી વિના ખેતી સફલ નથી થતી તેમ આ દોષથી ધર્મની આરાધના વસ્તુતઃ થઈ શકતી નથી.

૨. ઉદ્વેગ—ખેડા થણુ જે ઉપજે,

કિરિયામાં ઉદ્વેગ રે;

સન્માર્ગમાંથી દે મોક્ષસાધક-યોગમાર્ગની ક્રિયામાંથી ચિત્તનું ઉડી જવું. ચિત્તના દરેલપણાના અભાવે આ દોષ પ્રગલ થાય છે.

આ દોષના જણે હૃદયમાં ધર્મક્રિયાનું મહત્ત્વ વિસરાઈ લોકલાજ દે મમત્વાદિ દોષ કારણે કરવારૂપે દેવલ ખાલ આચરણ રહી જાય છે.

૫. પ્રાન્તિ-પ્રમથી જેહ ન સાંભરે રે,

કાંઈ અદૃત કૃત કાજ રે;

તેહથી શુભ કિરિયાથકી રે,

અર્થવિરોધી અકાજ રે-પ્રભુ ॥ ૧૪ ॥

પ્રસ્તુત યોગક્રિયાના મુખ્ય ધ્યેય-કેંદ્રીભૂત આશયને છોડી ખીળ ખીળ વિચારોમાં ચિત્તનું જામવું, અગર છીપમાં રૂપા-ચાંદીની ભ્રમણાની જેમ તત્ત્વાતત્ત્વ વિચારણામાં પ્રાન્તિવાળા થવું,

આ દોષના કારણે ક્રિયાનું યથાર્થ ફલ સિદ્ધ થવામાં વ્યાકેષ જાણો થાય છે.

૬. અન્યમુદ્ધ-માંડી કિરિયા અવગણી રે,

ખીજે ઠામે હર્ષ રે;

ઈષ્ટ અર્થમાં જાણીએ રે,

અંગારાનો વર્ષ રે-પ્રભુ ॥ ૧૮ ॥

આહુ ક્રિયા કરતાં તેના વિશુદ્ધ પરિણામોના અવલંબને છોડી અન્ય બાબતોના કારણે હર્ષ ધારણ કરે, આ દોષથી આહુ ક્રિયાની આસેવના મુખ્ય ફલની સાધના માટે વ્યર્થપ્રાય બની જાય છે.

૮. નિષ્કલઆરંભી—તત્વાતત્વ-હેતોપાદેયનો વિવેક નહિ હોવાના કારણે શુભાનુષ્ઠાનો દે વ્યાવહારિક પ્રવૃત્તિઓ તમામ લગભગ “ આંધળો દળે ને કુતરું ચાટે ”-ની જેમ નિષ્કળ જેવી કરવી દે બનાવી દેવી કારણ કે સન્માર્ગ કે સદુપાયની ત્વચુકારીના બદલે મિથ્યા-ઉપાયોમાં સદુપાયની ખુદ્દ હોવાથી ફલતઃ તમામ પ્રવૃત્તિ કેવલ શ્રમ-ખેદ ઉપજવનારી થાય છે. શુદ્ધ શ્રદ્ધાન વિનાની ક્રિયા ‘ છાર પર લીંપણ ’ જેવી હોઈ આશયશુદ્ધિના અભાવે મુંદર પ્રવૃત્તિ પણ આભાસરૂપ જ નિવડે છે.

ઉપર સુજળના ભવાલિનંદી છવોની માનસિક દશાનો આછો ખ્યાલ આપનારા લક્ષણો વાંચી-વિચારી પ્રત્યેક આરાધક આત્માએ યથાશક્ય પ્રયત્ને મનોભૂમિકામાંથી આમાંના કેઈપણ દ્વંધુને પહેલી તકે દૂર કરવા પ્રયત્નશીલ થવું જોઈએ.

જીવનશુદ્ધિનાં સૂત્રો

- શુભુચાતક દષ્ટિ કેળવો
- પોતાની સૂક્ષ્મ પણ ભૂલને મહત્વ આપો
- જોલો ઓછું ! કરો વધારે ! ! !
- પવિત્ર વાતાવરણમાં રહો ! ! !

૫ દ્વેષ—પૌંદ્રગલિક પદાર્થોના કારણે મનોવ્યાધેષ.

૬ સ્મૃતિભ્રંશ—માનસિક ધારણાનો અભાવ.

૭ યોગદુષ્પ્રણિધાન—મન-વચન-ક્રિયાની અશુભ પ્રવૃત્તિ.

૮ ધર્માનાદર—સાધવા લાયક હિતકારી પ્રવૃત્તિ તરફ જોદરકારી

ઉપર મુજબના પ્રમાદના પ્રકારો ધ્યાનમાં રાખી આત્મકલ્યાણની સાધના કે સંયમજ્ઞાનધ્યાનપ્રવૃત્તિમાં શારીરિક-માનસિક સુસ્તિ ઉપરાંત બતાવ્યા મુજબના વ્યાધેષોથી પ્રવૃત્તિમાં શિથિલતા ન આવે તેનું પૂર્ણ ધ્યાન રાખવું.

આ સિવાય પ્રમાદના બીજા પણ પાંચ પ્રકાર ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા જોવા છે.

“ મજ્ઞં વિસયકસાયા,

ગિહા વિગ્રહા ય પંચમી મણિયા ।

एए पंच पमाया,

पाडंति घोरसंसारे ॥ ”

(સંબોધસિત્તરી)

૧ મઘ-કોઈપણ પદાર્થનું વ્યસનરૂપે (તેના વિના ચાલે જ નહિ) ગાઢ-આસક્તિપૂર્વક સેવન.

(માદક પદાર્થોનો સમાવેશ તો આમાં છે જ, પણ તે ઉપરાંત ઇન્દ્રિયવાસનાપોષક પૌંદ્રગલિક પદાર્થોનો પણ આસેવન પ્રકારના આધારે સમાવેશ થાય છે.)

દીન-દીન બનાવી મૂકે છે, તે બાળકું જરૂરી હોઈ અહીં પાંચ ઇન્દ્રિયોના તેવીશ વિષયો અને બસો બાવન વિકારો જણાવ્યા છે.

પાંચ ઇન્દ્રિયોના ૨૩ વિષયો.

૧. સ્પર્શનેન્દ્રિયના આઠ વિષય—

૧ શુર (ભારે)	૫ મૃદુ (પોચો)
૨ લઘુ (હલકો)	૬ કઠિન (કઠણ)
૩ શીત (ઠંડો)	૭ સ્નિગ્ધ (ચોપડ્યો)
૪ ઉષ્ણ (ઉનો)	૮ રૂક્ષ (ઢૂખો)

૨. રસનેન્દ્રિયના પાંચ વિષય—

૧ તિક્ત (દડવો)	૪ આમ્લ (ખાટો)
૨ કટુક (તીખો)	૫ મધુર (મીઠો)
૩ કષાય (કષાયલો)	

૩. ઘ્રાણેન્દ્રિયના બે વિષય—

૧ સુરસિ (સુગંધ) ૨ દુરસિ (દુર્ગંધ)

૪. ચક્ષુરિન્દ્રિયના પાંચ વિષય—

૧ શ્વેત (સફેદ)	૪ હરિત (લીલો)
૨ રક્ત (લાલ)	૫ કૃષ્ણ (કાળો)
૩ પીત (પીળો)	

આલસ-મોહ-વળ્લા, થંભા-મોહા-પમાય-કિવિણતા ।
મય-સોગ-અળ્લાણી, વસ્ત્રેવ-કુઝહલા-રમણા ॥

૧ આલસ્ય-શુભ પ્રવૃ-
ત્તિમાં સુસ્તી

૨ મોહ-ફલ વિષે સંભ્રમ

૩ અવજ્ઞા-અનાદર,

૪ સ્તંભ-અભિમાન,

૫ ક્રોધ-માનસિક વ્યાસેપ-
નો એક પ્રકાર,

૬ પ્રમાદ-વિષય-કપાય-
નિદ્રા-વિકથા-મદરૂપ,

૭ કૃપાણુતા—પૌદ્ગલિક
પદાર્થોનો આસક્તિના
કારણે સદુપયોગ ન
કરવો,

૮ ભય-પૌદ્ગલિક પદાર્થોના
વિયોગની ધાસ્તી,

૯ શોક-ફલિક પદાર્થોનો
વ્યામોહ,

૧૦ અજ્ઞાન—હિતાહિતવું
ભાન ન હોવું,

૧૧ વ્યાસેપ-માનસિક એ-
કાચતાનો અભાવ,

૧૨ કુતૂહલ-માનસિક ચંચ-
લતા,

૧૩ રમણ--રતિ—જગતના
લુપ્ત પદાર્થો પરની
આસક્તિ.

સમ્યક્ જ્ઞાનની કૃત્તી

શ્રી નિશ્રાએ મર્યાદાપૂર્વક મેળવેલ સમ્યક્ જ્ઞાનના
પરિણામે ત્યાગ-વૈરાગ્યના શુભ અધ્યવસાયોના બલે અનાદિ-
કાલીન સંસ્કારો ઉપર મૌલિક નિગ્રહ મેળવાય છે, તેથી
જ્ઞાનપાત્રિમાં શ્રીનિશ્રા અને મર્યાદાનું પાલન બરાબર કરવું

૮ સંયમની સાધનામાં કર્મવશ આવી પડતા દુઃખોથી
ગ્તાનિ-તીનભાવ ન લાવવો.

૯ શરીર પરની મૂંઝાં-મમતા-આસક્તિનો સર્વથા
ત્યાગ કરવા પ્રયત્નશીલ રહેવું.

૧૦ સંસારના દોષ પછુ પ્રકોભનોથી ન લોભાતાં
મુક્તિના ધ્યેયમાં અંખડપછો ચોક્કસ રહેવું.

૧૧ ગમે તેટલા પરીપહુ-ઉપસર્ગો આવી પડે તો પછુ
ચિત્તનું સમતોલપણું (સમતા) શુભાવ્યા વિના સાધનામાં
એકાગ્રપછો આગેફૂચ કરવી.

ઉપરની હિતશિક્ષાના આધારે યથાશક્ય જીવનનું
ઘડતર કરવા મથનાર સંયમની વિશુદ્ધ આરાધના કરી શકે છે.

દ્વિતીય સૂત્રની સાર-ચોળના

૧ સંયમની શુદ્ધ સાધના કરવા ઇચ્છનારે નીચે
મુજબના દોષો જીવનમાંથી ધીમે ધીમે ઓછા થાય તેવું
પૂર્ણ ધ્યાન રાખવું ઘટે.

૧ રાગ	૭ પ્રમાદ	૧૩ વિકથા	૧૬ પૈશુન્ય
૨ દેષ	૮ ઋદ્ધિ-	૧૪ મિથ્યાત્વ	૨૦ અભ્યાખ્યાન
૩ મોહ	ગારવ	૧૫ અવિરતિ	૨૧ કલહ
૪ વિષય	૯ રસગારવ	૧૬ અશુભ-	૨૨ ભતિ
૫ કષાય	૧૦ સાતા-	યોગ	આદિનો મહ
૬ નાના પ્રકા-	ગારવ	૧૭ અનાચાર	૨૩ મત્સર
૭ નાના અસ-	૧૧ આર્ત-	૧૮ કુશીલા-	૨૪ અમર્ષ
૮ નાના અલિ-	ધ્યાન	દિનો	૨૫ મમત્વ
	૧૨ રૌદ્રધ્યાન	સંસર્ગ	૨૬ અહંકાર

સંયમીનો દ્રષ્ટિકોણ

● જેમ જેમ જ્ઞાન વધે તેમ તેમ અનાદિકાલીન સંસ્કારોના જલે જ્ઞાનનો દુરુપયોગ-ભૂલોને ઢાંકવારૂપે કે વાસનાઓની પૃત્તિના સાધન તરીકે ન થઈ જાય તે માટે જ્ઞાનને સંયમિત રાખવા માટે મોહનીયકર્મને ઘટાડનાર વિવિધ પ્રકારના બાહ્ય અને આભ્યંતર તપના વિવિધ આસેવનમાં જ્ઞાની શુરુની નિશ્રાંએ યથાશક્તિ આગળ વધવા પ્રયત્નશીલ થવું.

● સ્વચ્છંદ, સગવડનું પોષણ, હઠાગ્રહ, વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા આદિ રૂપે મોહ જ આપણા જીવનરથની ગતિને કળજો જમાવતો હોય છે.

તેથી જ્ઞાનીશુરુની નિશ્રાંનો સ્વીકાર અને શુભાંતરંગ દષ્ટિનો ત્રિકાલ જીવન શુદ્ધિ માટે જરૂરી બતાવેલ છે.

● સંયમીએ—

ભાવમાં—સમતા

વિચારમાં—વિવેક

વર્તનમાં—ઔચિત્ય

—સદા જાળવવું જોઈએ.



સંયમની નિર્મલ આરાધના માટે
સદા યાદ રાખવા બેવો
મુદ્રાલેખ

“ બે સાધુ—

આ—

દીડાઓના સમૂહનું ઘર

કૂતરાં-પંખીના લલચરૂપસડણુ-પડણુ અને નાશઆદિના
ધર્મવાળા—

શરીરને—

રોજ સારા-સારા આહારઆદિથી લાલન-પાલન કરે-
યણુ—

સેંકડો જન્મમાં યણુ ન મળે તેવી હુર્લેલ જ્ઞાનાદિ
રત્નત્રયીની આરાધનાના અનન્ય સાધનરૂપ સુક્તિના
સર્વોત્કૃષ્ટ અંગભૂત-માનવશરીરથી

કર્મોના તીવ્ર બંધનોને મૂળથી નષ્ટ કરનાર
જિનાસાની પરિપાલના ઉચ્ચ તપ અને શુદ્ધ સંયમની
આચરણ નથી કરતો—

તે સાધુ “ ચેષ્ટાકુશીલ જાણવો ”

—મહાનિશીથ સૂત્ર અધ્ય ૩ સૂ. ૩૮



માટે નીચેના ચૌદ સ્થાનોની જાણદારી મેળવી તે તે પ્રવૃત્તિઓમાં અનુપયોગથી થતી હિંમત અસંયમ આદિથી બચવા માટે પ્રયત્ન કરવો જરૂરી છે. અને શુદ્ધ નિદ્રાએ યોગ્ય જયજ્ઞાનું પાલન કરવું હિતાવદ્ છે.

નીચેના ચૌદ સ્થાનોમાં સંમૂર્ધિમ પંચેન્દ્રિય છવે સમયે સમયે અસંખ્ય ઉપજે અને સ્વયં છે.

૧ વડીનીતિ(વિદ્યા)માં	૮ રક્ત(લોહી)માં
૨ લઘુ ,, (પેશાબ)માં	૯ શુક્ર(વીર્ય) પુદ્ગલોમાં
૩ શ્લેષ્મમાં	૧૦ વીર્યમાં
૪ નાસિકાના મેલમાં	૧૧ મૃતકલેવરમાં
૫ વમનમાં	૧૨ સ્ત્રી પુરૂષના સંયોગે
૬ પિત્તમાં	૧૩ નગરના ખાળ-ગઠરમાં
૭ પદ્મમાં	૧૪ સર્વ અશુચિ સ્થાનોમાં

શ્રીપ્રજ્ઞાપનાજી, જીવાલિગમઆદિ આગમ ગ્રંથોમાં આ વાતનું અત્યંત મહત્ત્વપૂર્ણ વર્ણન છે.

વીર્ય ફેરવણીની જરૂર

તં આજ્ઞુ ણ ણિહે, ણ ણિલ્લિલે

—પ્રભુની વાણીને સાંભળીને રાખી ન મુકવી પણ વીર્યેલ્લાસપૂર્વક જીવનમાં ઉતારવાનો પ્રયત્ન કરવો.

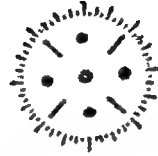
—શ્રીઆચારાંગ સૂત્ર અધ્ય ૪

—: અસ્વાધ્યાય કાળ :—

(એક વ્રુના પુસ્તકના આધારે)

- ૧ ત્યારે આકાશમાંથી સૂક્ષ્મ રજ પડે ત્યારે તેટલો કાળ પડે તેટલો કાળ અસ્વાધ્યાય જાણવો. તેમજ ધ્રુવર કે ધ્રુવાડ તેટલો કાળ પડે તેટલો અસ્વાધ્યાય કાળ જાણવો. તેમાં વિશેષ એટલું કે ધ્રુવર પડતો હોય તેટલો વખત મુનિએ અંગોપાંગની ચેષ્ટા કર્યા વિના મકાનમાંજ બેસી રહેવું.
- ૨ ગંધર્વ નગર (આકાશમાં નગર જેવું દેખાય છે તે). ઉલ્કાપાત, દિશાઓનો દાહ અને વિદ્યુતપાત થાય ત્યારે તેટલા વખત ઉપરાંત એક પહોર સુધી અસ્વાધ્યાય કાળ જાણવો.
- ૩ અકાળે (વર્ષાઋતુ વિના) વિદ્યુતનો ચમકારો થાય અથવા અકાળે મેઘની ગર્જના થાય તો એક પહોર સુધી અસ્વાધ્યાય કાળ જાણવો.
- ૪ ક્ષાગણ, આષાઠ અને કાર્તિકી ચોમાસી ચૌદશના બાર વાગ્યાથી પ્રતિપદા. (એકમ=પડવા) સુધી અસ્વાધ્યાય કાળ જાણવો.
- ૫ આસો તથા ચૈત્ર સુદિ પાંચમના મધ્યાહ્ન સમયથી ચારલીને કૃષ્ણ પક્ષની પ્રતિપદા સુધી અસ્વાધ્યાય જાણવો. બીજના દિવસે સ્વાધ્યાય કરવો યોગ્ય છે.

- ગિદ્દ ભૂમિ ઉપર પડ્યું હોય તો તે સાઠ હાથની
ળદાર લઈ જઈને તે ભૂમિ ધોયા પછી સ્વાધ્યાય કલ્પે.
- ૧૩ માખીના પગ જેટલો પલ્લ ઇંડાનો અથવા લોહીતું
ગિદ્દ ભૂમિપર પડ્યું હોય, તો સ્વાધ્યાય કલ્પે નહિ.
- ૧૪ ગાય વિગેરેનું જરાયુ જ્યાં સુધી લાગેલું હોય ત્યાં
સુધી અસ્વાધ્યાય જાણવો, અને જરાયુ પડ્યા પછી
ત્રણ પોરસી સુધી અસ્વાધ્યાય જાણવો.
- ૧૫ ખિલાડી વિગેરેએ જાંઘર વિગેરે માર્યો હોય તો એક
અહોરાત્ર અસ્વાધ્યાય જાણવો. તેટલો ઠાળ નંદિસૂત્ર
વિગેરે પણ જાણવું નહિ.
- ૧૬ એજ પ્રમાણે મનુષ્યના સંબંધમાં પણ જાણવું, વિશેષ
એટલું કે ઉપાશ્રયથી સો હાથ સુધીમાં મનુષ્યના
અવયવો અથવા ચર્મ માંસ, રૂધિર હાડકું વિગેરે પડ્યાં
હોય તો અસ્વાધ્યાય જાણવો પણ જો ઉપાશ્રય અને
તે અવયવ વિગેરે પડેલા સ્થાનની વચ્ચે રાજમાર્ગ
ઘેરી રસ્તો હોય, તો સ્વાધ્યાય થઈ શકે.
- ૧૭ સ્ત્રીઓને ઋતુ આવે ત્યારે ત્રણ દિવસ સુધી સ્વાધ્યાય
કલ્પે નહિ. પણ જો પ્રદરનો રોગ થયો હોય તો,
તે રોગ હોઈ સ્વાધ્યાય કલ્પે નહિ.
- ૧૮ કોઈ ગર્ભવંતીને પુત્ર પ્રસવ થયો હોય, તો સાત
દિવસ સુધી અસ્વાધ્યાય અને જો પુત્રી થઈ હોય તો,
અથવા રક્ત અધિક જતું હોય તો આઠ દિવસ
સુધી અસ્વાધ્યાય જાણવો. નવમે દિવસે કલ્પે. આ



અસ્વાધ્યાય કાળ

વિશેષ વિગત

પ્રવચનસારોદ્ધાર ભા. ૨ ના આધારે—

અસ્વાધ્યાય જે જાતનો—આત્મસમુત્થ—પરસમુત્થ,

પરસમુત્થ સ્વાધ્યાય પાંચ પ્રકારનો

૧ સંયમઘાતી

૨ ઔત્પાતિક

૩ સદૈવ (દિવકૃત)

૪ બ્યુદ્ધગ્રહ (લડાઈ)

૫ શરીર સંબંધી અશુચિ

૧ સંયમઘાતી ૩ રીતે—

મહિકા—સચિત્તરજ—વરસાદ

મહિકા—કારતકથી માહ સુધીમાં જે વરસાદના ગર્ભ-રૂપ ધૂમસ પડે છે તે.

સચિત્તરજ—વટોલ—મોટા વાંચરાઆદિથી ઉડેલી ઝીણી ધૂલ.

વરસાદ—આદ્રીનક્ષત્ર પૂર્વેના વરસાદ આ સંયમઘાતી છે. અસ્વાધ્યાય જે ક્ષેત્રમાં જેટલા કાલ સુધી

આમાં ગર્જનામાં ૨ પ્રહરનો અસ્વાધ્યાય બાકીમાં
૧ પ્રહર અસ્વાધ્યાય.

દોઝ સવારે (સૂર્યોદય પહેલાં અને પછી ૨૪-૨૪ મિનિટ)

બપોરે (મધ્યાહ્ન ,, અને ,, ૨૪-૨૪ ,,

સાંજે (સૂર્યાસ્ત ,, અને ,, ૨૪-૨૪ ,,

મધ્યરાત્રિએ (૨૪ મિનિટ પહેલાં અને ૨૪ મિનિટ પછી
સ્વાધ્યાય ન કરાય.

પડિલેહણ આદિ આવશ્યક ક્રિયાઓ થઈ શકે.

ચંદ્રગ્રહણ થાય તો ઉત્કૃષ્ટથી ૧૨ પ્રહર અને જઘન્યથી
૮ પ્રહર અસજાયા થાય.

તે આ પ્રમાણે-ઉગતો ચંદ્ર, રાહુ વડે ગ્રસ્ત થાય તો
તો ૪ પ્રહર રાત્રિના અને બીજા દિવસના ૪ પ્રહર મળી
૮ પ્રહર અસજાયા.

તથા ગ્રહણસહિત ચંદ્ર જો આથમે તો તે પછીનો
દિવસ અને રાતના (૪+૪=) ૮ પ્રહર અને બીજા દિવસના
૪ પ્રહર મળી ૧૨ અસજાયા.

સૂર્ય ગ્રહણ થાય તો જઘન્યથી ૧૨ પ્રહર ઉત્કૃષ્ટથી
૧૬ પ્રહર અસજાયા.

તે આ પ્રમાણે-સૂર્ય ગ્રહણ સાથે આથમે તો ૪ પ્રહર
રાત્રિના તથા આગામી દિવસના ૪ પ્રહર અને બીજા રાત્રિના
૪ પ્રહર મળી ૧૨ પ્રહર જઘન્ય અસજાયા.

ઉગતો સૂર્ય રાહુ વડે ગ્રસ્ત થાય અને ગ્રહણ સહિત
આથમે તો તે દિવસ-રાત અને બીજા દિવસ અને રાત
૧૬ પ્રહર ઉત્કૃષ્ટ અસજાયા.

૬ અધિકરણ-નિવાસસ્થાન. આત્મા સર્વશુદ્ધ શુભોર્ણ
નિવાસસ્થાન છે. તેમાં જ્ઞાનાદિ અનેક શુભો રહેલાં છે.
માટે તે (અધિકરણ કારક) સંક્ષેપમાં—
આત્મા આત્માને આત્માએ કરીને આત્મા
માટે આત્માથી આત્માના વિષે જાણે છે.

આત્મામાં છ કારક (બાધક)

- ૧ પર-વિભાવ-રાગાદિ જ્ઞાનવરણીયાદિ દ્રવ્ય કર્મનો કર્તા.
 - ૨ રાગદ્વેષની પરિણતિ રૂપ લાગે કરી જ્ઞાનવરણીયાદિ
દ્રવ્યપુદ્ગલને અડધું કરવારૂપ કાર્ય કરે તે કર્મ
 - ૩ અશુદ્ધભાવ પરિણતિ રૂપ ભાવાશ્રવ તે ઉપાદાન અને
હિંસાદિ અઠાર પાપસ્થાનકનાં સેવનરૂપ દ્રવ્યાશ્રવ તે
નિમિત્તથી કર્મ બંધાય માટે એ કરણુ
 - ૪ અશુદ્ધ ક્ષયોપશમનો અને દ્રવ્યકર્મનો લાભ તે
સંપ્રદાન.
 - ૫ સ્વરૂપરોધ, શુદ્ધ ક્ષયોપશમની હાની અને પરભાવાનુ-
યાયિતા તે અપાદાન.
 - ૬ અનંત અશુદ્ધ વિભાવતા તથા જ્ઞાનવરણીયાદિ
કર્મને રાખવા રૂપ જે શક્તિ એટલે તેને વિષેષ
ચેતનાની વિશ્રામ સ્થિતિ તે આધાર.
- એ રીતે એ છએ કારકનું ચર્ક અનાદિનું અશુદ્ધ-
પણું બાધકતા રૂપે આત્માને પરિણુમી રહ્યું છે. તે જે
વખતે સાધક આત્મા પોતાનો સ્વધર્મ નીચળવવારૂપ
પરિણુભાવે તે પ્રસંગે તે છએ કારક સાધક પણે પ્રવર્ત્યા
સ્વશુભરૂપ આત્મધર્મની સાધના કરે છે.

૪ સંપ્રદાન-અનાદિકાલ યયાં ચાલી રહેલ
બલિરાત્મભાવથી નિવૃત્ત થઈ અન્તર સ્વરૂપમાં સ્વાતુલ્ય
માટે જ કાળે કાળે ઉપયોગ લગતી કથાણુ માટે રહે
તે સંપ્રદાન.

૫ અપાદાન-પરભાવની રમણતાથી જે આનંદ
મનાતો હતો તેનાથી મુક્ત થઈને સમ્યક્જ્ઞાન-દર્શન-
ચારિત્રથીજ આત્મામાં આનંદ મેળવે તે.

૬ સંપ્રસારણુ વા સંબંધ-અનાદિ કાળથી અજ્ઞાન
ભાવથી પર વસ્તુને પોતાની માનીને “ માં શરીર માં
ઘર, ધન, કુટુંબાદિ મમત્વભાવથી પોતાના સ્વરૂપને ભૂલી
જનાર આત્મા સ્વાતુલ્યની પ્રાપ્તિ કરે ત્યારે ‘ જ્ઞો મે
સાસજો અપ્પા ’ છે અને બીજા સંબંધો મે અજ્ઞાનતાથી
જ માન્યા છે. તે કોઈ મારા નથી પણ જ્ઞાનાદિ સ્વરૂપ
જ મારું છે. એમ સમ્યક્ ભાવે અતુલવીને આત્મસ્વરૂપની
રમણતા તથા સ્થિરતામાં રહે તેને સંબંધ કહે છે.

જે કાર્ય-કારણ દશાને પ્રાપ્ત કરવામાં સહાયક અને
તેને જ કારણ કહેવાય છે. જ્યારે આત્મા શુદ્ધ સ્વરૂપનાં
ધ્યાનમાં રહીને શુદ્ધસાધક ભાવને સેવે છે ત્યારે સર્વ કારકો
તે સાધન દ્વારા સહાયક થઈને સાધ્યભાવે પરિણમે છે.

વિશેષ રીતે સાધક-બાધક છ કારકની વાતના સૂક્ષ્મ
રહસ્યને સમજવા માટે અધ્યાત્મયોગી-વાચક પ્રવર શ્રીદેવ-
અંદ્રજી મ. કૃત ચોવીસીમાંનું ૧૮મું શ્રીઅરનાથ
પ્રભનું સ્તવન શુરંગમથી સમજીને વિચારવા જેવું છે.

મદાપુરુષોએ નિયત કરેલ પ્રભુલિકા આદિના આધારે સાધુજીવનને ઉપયોગી તેમજ અમલમાં મૂકી શકાય તેવી દેટલીક બાબતો ટૂંકમાં સંશ્લેષવામાં આવી છે. જેને જીવનમાં ઊતારી વર્તમાનકાલે ગેજવી શકાય તેવા ચારિત્રના સુંદર પરિણામને ગેજવવા સુમધુ પ્રાણીએ ઉચ્ચમવંત થવું ઘટે.

સમ્યક્ચારિત્રનાં પોષક અંગો

સંયમની આરાધના કરનાર સુમધુ પ્રાણીને કેટલાક મહત્વના દૈનિક કાર્યક્રમો શાસ્ત્રાનુસારે વ્યવસ્થિત રીતે કરવા ઘટે છે, તેથી મુનિને રોજના કાર્યક્રમના કેટલાક અંગોની વિચારણા કરી, ત્યારબાદ સર્વસધારણ તરવોની વિચારણા કરવામાં આવશે.

- પ્રતિક્રમણ
- પડિલેહણ
- સ્વાધ્યાય
- ચૈત્યવંદન
- ગૌચરી (આહાર)
- સ્થંડિલભૂમિ

સહુપ્રથમ આવશ્યક ક્રિયા (પ્રતિક્રમણ) અંગે નીચે મુજબની બાબતો ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે.

૧ પ્રતિક્રમણની મહત્તા

૨ ખસાસમણાની સત્તર પ્રમાણના

૩ વાંદણાના પચ્ચીસ આવશ્યક

૪ મહુપત્તિના પચાસ બોલ



૨. જમણાની ૧૭ પ્રમાર્જના

પ્રથમ 'શ્ચામિં થી નિર્સીદિયા' સુધી જે હાથ
તેડી ખોલવું,

ત્યારણાં જમણા હાથે રત્નેહરણ(ઓઘા)ને વચ્ચેથી
પટ્ટી પાછળના ભાગે જમણા પગ આપો (કમરથી નીચે
પાની સુધી) જમણા-ડાળા પગ વચ્ચેનો ભાગ. અને ડાળા
પગ આપો (કમરથી નીચે પાની સુધી) એમ ત્રણ સ્થાનની
પ્રમાર્જના કરવી.

આ જ મુજબ આગળના ભાગે આ જ ત્રણ ભાગોની
પ્રમાર્જના કરવી.

પછી નીચે ભૂમિ ઉપર જમણા પગની સામે
જમણા-ડાળા પગ વચ્ચેની સામે અને ડાળા પગની સામે
એમ ત્રણ પ્રમાર્જના કરવી.

પછી નીચે ખેસી જમણા હાથમાં મુહપત્તિ લઈ
તેનાથી જમણા લલાટથી સળંગ ડાળા હાથ (આખા)
ઉપર થઈ ડાળા હાથના પાછલા ભાગે કોણી સુધી
પ્રમાર્જના કરવી.

પછી ડાળા હાથમાં મુહપત્તિ લઈ તેનાથી ડાળા
લલાટથી સળંગ જમણા હાથ (આખા) ઉપર થઈ જમણા
હાથના પાછલા ભાગે કોણી સુધી પ્રમાર્જના કરવી.

૩. વાંદણાંના રપ આવશ્યક—

દોડવળયમહાજાયં, આવતા ચાર ચત્તસિર તિગુત્તં ।
દુપવેસિગનિક્કમણં, પળવીસાવસ્સય કિંકમ્મે ॥

—શ્રી શુરવંદન ભાષ્ય, ગા. ૧૮

શુરુમહારાજને ઉત્કૃષ્ટ વંદનરૂપે દેવાતા જે વાંદણાંમાં
જે આવનત, એક યથાભત, બાર આવર્ત, ચાર શિરોનમન,
ત્રણ શુભિ, જે પ્રવેશ, અને એક નિષ્કમણ મળી પચીસ
આવશ્યકો સાચવવાના હોય છે.

પ્રથમ ઇચ્છામિ થી નિસીહિયાણ સુધી હાથ ભેડી
બોલી અધુ અંગ નમાવી અણુજાણહ મે મિત્રગહં બોલી
(બમાસમણાની ૧૭ પ્રમાજનાની માફક) ત્રણ (પાછળના
ભાગે) પગની, ત્રણ આગળના ભાગે પગની અને ત્રણ ભૂમિ
ઉપર આડી પ્રમાજના કરી નિસીહિ શબ્દ બોલી અવગ્રહમાં
દાખલ થવું.

પછી ઉભડક બેસી મુહપત્તિથી લલાટ-હાથની જે
પ્રમાજના (બમાસમણાની પ્રમાજનાની જેમ) કરી મુહપત્તિ
પુંજને ડાબા હાથ ઉપર મૂકવી.

બાદ રજોહરણ ઉપર બંને હાથના પંજ પહોળા
કરી (દશે આંગળીઓ અડાડી) અ બોલવો, અને
તેમજ બંને પહોળા કરેલ પંજને લલાટે અડાડતાં હો
બોલવો; આ જ પ્રમાણે કા-યં, અને કા-ય બોલી સંપાત્ત
બોલતાં રજોહરણ ઉપર પહોળા કરેલ બંને હાથના પંજમાં
પાથું મૂકવું.

૧ પ્રવેશ-(નિર્મીલિ કહી અવગ્રહમાં પ્રવેશ)

૧ નિષ્કમણ-(આવસ્થિયાળ કહી બહાર નીકળવું)

૧૧ આવશ્યક થયા.

ખીલ વાંદણામાં નીષ્કમણને બાદ કરતાં ૧૦ દશ આવશ્યક થયા, એટલે બે વાંદણાના થઈ ૨૧ આવશ્યક થયા.

આ સિવાય વાંદણા વખતે સાચવવાની *યથા-જાતમુદ્રા અને મન, વચન અને ક્રિયાની શુદ્ધિ એ ચાર આવશ્યક ૨૧ માં ભેળવતાં પચ્ચીસ આવશ્યક થાય.

ઉપર મુજબના પચ્ચીસ આવશ્યકો વાંદણાં દેતી વખતે શક્તિસંપન્ન આત્માએ સાચવવા જરૂર ધ્યાન રાખવું જોઈએ, કારણ કે છતી શક્તિએ આ આવશ્યકોને ન સાચવવાથી કરાતી વંદનાદિ ક્રિયાનું નિર્જરા ફલ ન મળવાની વાત શુદ્ધવંદન ભાષ્યની ઓગણીશમી ગાથામાં છે.

માટે છતી શક્તિએ વાંદણામાં આવશ્યકોની સાચવણી રાખવા દરેક મુમુક્ષુએ ધ્યાન રાખવું જરૂરી છે.

* યથાજાતમુદ્રા-જન્મ સમયે જેમ બાલક નવન જન્મે છે અને શરીર સંકુચિત હોય છે, તેમ દીક્ષારૂપ જન્મ વખતે સાધુ જેવી અવસ્થામાં હોય તે અવસ્થા વાંદણા વખતે સાચવવાની હોય છે. એટલે દીક્ષા વખતે ચોલપટ્ટો જ ફક્ત પહેરેલ હોય અને ઓઘો મુહપત્તિ હાથમાં લઈ નમ્રભાવે હાથ જોડી બિભાસ રહેવાનું હોય છે, તે અવસ્થા વાંદણામાં સાચવવી તેનું નામ યથાજાત મુદ્રા છે.

છાતીના મધ્યભાગે-જમણી બાજુ અને ડાબી બાજુ—
 “ માયાશય નિયાણુશય મિથ્યાત્વશય
 પરિહરું ” જોલવું.

જમણા હાથમાં મુહપત્તિ પકડી જમણે ખલે પ્રમાજ્ઞતાં
 ‘ ક્રોધ પરિહરું ’ તેમજ ડાબા હાથમાં મુહપત્તિ રાખી
 ડાબે ખલે પ્રમાજ્ઞતાં ‘ માન પરિહરું ’ જોલવું તથા
 ડાબા હાથમાં મુહપત્તિ રાખી જમણી કાંખ પ્રમાજ્ઞતાં
 ‘ માયા પરિહરું ’ જોલવું, અને જમણા હાથમાં
 મુહપત્તિ લઈ ડાબી કાંખ પ્રમાજ્ઞતાં ‘ લોભ પરિહરું ’
 જોલવું.

પછી મુહપત્તિ સરખી વાળી રજેહરણુ(ઓઘા)ને જમણા
 હાથે પકડી જમણા પગે પ્રમાજ્ઞતાં—

“ પૃથ્વીકાય અપૂકાય તેહકાયની રક્ષા કરું ”
 જોલવું. અને ડાબા પગે પ્રમાજ્ઞતાં—

“ વાયુકાય વનરૂપતિકાય ત્રસકાયની રક્ષા
 કરું ” જોલવું.

આ પ્રમાણે શરીરપ્રમાજ્ઞનના પચીસ બોલો થયા.

૩-ડાબા હાથે

૩-જમણા હાથે

૩-લલાટે

૩-મુખે

૩-છાતીએ

૨-જમણા ખલે-કાંખે

૨-ડાબા , ,

૩-જમણા પગે

૩-ડાબા , ,

૨૫ પ્રમાજ્ઞના શરીર

સંબંધી થઈ.

૧૦ મશિચિત્ત—કપડું દીવું પકડવું.

૧૧ મત્તંબ—કપડું લટકતું રાખવું.

૧૨ લોલ—જીનને ચાડતું કપડું રાખવું.

૧૩ એકામશી—વસ્ત્રને એક બાજુથી પકડી અંદર કરી આખું કપડું હલાવી પરિવેહણ થઈ ગયાનું માનવું.

૧૪ અનેકરૂપધૂનન—અનેક કપડા લેગાં કરી એકી સાથે ખંજેરી પરિવેહણ થઈ ગયાનું માનવું.

૧૫ શંકિતગણુના—અખોડા-પ્રમાજના : કેટલા થયા તે યાદ ન રહેવાથી આંગળીના વેટેથી ગણતરી કરવી.

૧૬ વિતથકરણ—પરિવેહણ કરતાં પરસ્પર વાતો કરવી, વિકથા કરવી, પચ્ચકખાણુ આપવું, વાચના આપવી કે લેવી વગેરે પ્રવૃત્તિઓ કરવી.

ઉપર સુજાળના દોષોને વિવેકબુદ્ધિપૂર્વક સમજી યથા-શક્ય પ્રયત્ને વર્જવા ઉદ્યમવંત થવું.

શૂર: ક: ?

દન્દ્રિયવિજેતા.

શૂર કોણ ?

ધન્દ્રિયો ઉપર વિજય મેલેવે તે.

વળંવી છે કે-દરેક સાધુ-સાધ્વીએ દીક્ષા લીધી ત્યારથી
રોજ અઢી હજારનો સ્વાધ્યાય કરવો, જે ભણેલ ન હોય
અગર શક્તિ ન હોય તેને પણ પચીસ બાંધી નવકારવાલી
ગણીને શાસ્ત્રજ્ઞાને નમાવવી પણ ગીતાયં આચાર્ય
ભગવંતોએ વર્તમાન કાલ માટે નીચેમુજબની વ્યવસ્થા
નક્કી કરી છે.

શિયાલામાં ૧૦૦૦ ગાથાનો સ્વાધ્યાય,

ઉનાળામાં ૫૦૦ ગાથાનો "

ચોમાસામાં ૭૦૦ ગાથાનો "

શક્તિસંપન્ન આત્માએ ઉપરની મર્યાદાને નભાડવા
જરૂર ધ્યાન રાખવું જોઈએ.

છતી શક્તિએ જ્ઞાની ભગવંતોની સ્વાધ્યાય સંબંધી
મર્યાદાને ન સાચવનાર જ્ઞાનકીશીલમાં ખપે છે.

સ્વાધ્યાયના જ્ઞાની ભગવંતોએ પાંચ પ્રકાર વર્ણવ્યા છે.

વાચના-નવું ભણવું અગર લણાવવું.

પૃચ્છના-વિનીતભાવે શાસ્ત્ર સંબંધી જિજ્ઞાસાની
તૃપ્તિ કરવી.

પરાવર્તન-ભણેલું યાદ કરી જવું, અગર મનન-
પૂર્વક શાસ્ત્રવચનોનો પાઠ કરવો.

અનુપ્રેક્ષા-શાસ્ત્રવચનોનું એકાગ્રપણે મનન કરવું.

ધર્મક્રિયા-શાસ્ત્રબંધી વિચારણા અગર ઉપદેશાદિની
યોગ્ય પ્રવૃત્તિ કરવી.

ઉપરના પાંચેનું યથાયોગ્ય પાલન કરી સંયમની
આરાધનાને વધુ નિર્મળ બનાવી અધ્યવસાયોની પવિત્રતા
વી જરૂરી છે.

બીજી પ્રદક્ષિણા વળતે—

કેવલિભાષિત વચનમાં, સદ્દેહણા મુખકાર ।
જન્મ મરણાદિ દ્વરે ટલે, સ્ત્રીએ બે દરિયાણુ સાર ॥ ૩ ॥
જ્ઞાન વડું સંસારમાં, જ્ઞાન પરમ મુખ હેત ।
જ્ઞાન વિના જગ છવડો, ન લહે તત્ત્વસંકેત ॥ ૪ ॥

ત્રીજી પ્રદક્ષિણા વળતે—

ચય તે સંચય કર્મનો, રિક્ત કરે વળી જોડ ।
ચારિત્ર ભાખ્યું નિર્ધુક્તિએ, તે વંદો ગુણુગોડ ॥ ૫ ॥
દરિયાણુ જ્ઞાન ચારિત્ર એ, રત્નત્રય નિરધાર ।
ત્રણુ પ્રદક્ષિણા તે કારણે, ભવદુઃખભંજણુકાર ॥ ૬ ॥

● બાદ પ્રભુ સન્મુખ આવી પુરુષોએ પ્રભની જમણી બાજુ અને સ્ત્રીઓએ ડાબી બાજુ ઊભા રહી દર્શન કરવાની મર્યાદા હોવાથી સાધુઓએ પોતાના ડાબા હાથે અને સાધ્વીઓએ પોતાના જમણા હાથે ઊભા રહી અર્ધાંગ નમાવી વિનીતભાવે નમસ્કાર કરવો.

● પછી પ્રભુના ગુણોની વિચારણામાં તન્મય થવા-પૂર્વક મધુર સ્વરથી પ્રભુની સ્તુતિ કરવી, જેનાથી આત્મા પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપની સંવેદના મેળવી શકે.

● પછી પ્રભુથી જઘન્ય નવ હાથ અને ઉત્કૃષ્ટ સાઠ હાથ દ્વરના અવગ્રહે ઊભા રહી ડાબી અને જમણી બાજુ થા પાછળ એમ ત્રણ દિશાનું જોવાનું બંધ કરી, ઊભા

વળી આહાર વાપરવામાં જ્ઞાનધ્યાનાદિમાં સહાયક
 બને તે રીતે શરીરના ટકાવનું ધ્યેય ભૂટાવું ન જોઈએ.
 આ જ દારણે જ્ઞાની વાગવંતોએ વિગઈએ પણ જ્ઞાની-
 શુરુની નિશ્રા-આજ્ઞા મુજબ જ વાપરવાનું વિધાન કર્યું છે,
 નહિ તો મારણના ઉપયોગને ન જાણનાર જેમ રસાયણના
 ઉપયોગથી અનર્થ ઉઠાવે છે, તેમ વિગઈઓના સ્વતંત્ર
 ઉપયોગ પણ પ્રલયચર્યની શુભિમાં ફળ લગાડી સંયમમાર્ગને
 અવ્યસ્થિત બનાવી મૂકે છે.

માટે આત્મિક-જ્ઞાનાદિ-શુભોને વિકસાવવા કરાતી
 સંયમારાધનામાં સહાયક બને તે રીતે ફક્ત શરીરના
 નિભાવ માટે જ (સ્વાદ વાસનાઓની પૂર્તિ માટે નહિ)
 શાસ્ત્રીય મર્યાદા મુજબ આહાર વાપરવા ઉપયોગવંત
 બનવું જરૂરી છે.

ટાળતી વખતે સંયમોચિત મર્યાદા અવશ્ય ધ્યાનમાં રાખવા
જેવી છે, તે આ પ્રમાણે—

વિવેકી સાધુએ શાસ્ત્રીય મર્યાદાનુસાર યથાશક્ય
જયણાપૂર્વક સ્થંડિલ ભૂમિની તપાસ કરી, થોડાક ઇંટના
દુદડા-ઢેકાળાં કે ઠાંકરા વગેરે લેવા, જેના ઉપયોગથી પાણીનો
વ્યય અદ્ય કરવો પડે, બાદ ઉત્તર કે પૂર્વદિશા, ગામ,
સૂર્ય અને પવનને પીક કયાં સિવાય કુદરતી હાજત ટાળવા
“અણુજાળહ જસુગ્ગદો” કરી બેસવું, છવાકુલ મલની સંભા-
વનાએ છાયામાં બેસવા ઉપયોગ રાખવો. બાદ પાણી આદીથી
શુદ્ધિ કરી ત્રણ વાર “વોસિરે” ઠહેવું.

ઉપર મુજબની જનસાધારણ કુદરતી-હાજત ટાળવાની
પ્રવૃત્તિ પણ જયણાપૂર્વક કરવાથી સંયમીને વિશિષ્ટ રીતે
કર્મનિર્જરાનું સાધન બની જાય છે, માટે તે અંગે યથાશક્ય
યતનામાં ઉપયોગવંત રહેવું જરૂરી છે.

આ પ્રમાણે દૈનિક ચર્ચાના કેટલાક તત્ત્વોનો દૂકમાં
વિચાર કર્યો, હવે સાધુના-સંયમને ઉપયોગી બીજા કેટલાક
તત્ત્વોનો દૂકમાં વિચાર કરાય છે.

ચેસતાં (વાણિવાના ઘર ક્યાં છે ? દહેરાસર ક્યાં છે ? વગેરે પૂછવું તે સાધુઓને ઉચિત નથી. આના ગુણ દોષ વિગતવાર શ્રીઓઘનિયુક્ટિ આદિ ગ્રંથમાંથી ગુરુગમથી બાણી લેવા.

આવી અનેક બાબતો વિહાર પ્રસંગે જ્યણાપૂર્વક વિચારવાની હોઈ શાસ્ત્રકાર ભગવંતોએ ગીતાર્થને જ સ્વતંત્ર વિહાર કરવાની આજ્ઞા આપી છે.

તેઓ ગીતાર્થ ન હોય તેઓને ગીતાર્થની નિશામાં રહીને વિચરવા માટે પૂર્ણ ભાર મૂક્યો છે,

આ કારણે જ એકાકી વિહારને જ્ઞાની ભગવંતોએ અકરણીય બતાવ્યો છે.

અહીં એકાકીવિહાર શબ્દથી એકલા વિચારવાના અર્થ સાથે શાસ્ત્રજ્ઞાવિરુદ્ધરીતે સ્વતંત્ર વિહાર કરનારા અગીતાર્થ ઘણા સાધુઓનો વિહારનો અર્થ પણ સમજ્યો.

જ્ઞાની ભગવંતોએ નીચેના કારણોએ સંમુદાયથી નિરપેક્ષ બની સ્વતંત્ર વિચરનારા સાધુઓનો વિહાર અયોગ્ય કરાવ્યો છે.

૧ ધર્મચક્ર સ્તૂપ, જીવંતસ્વામીની પ્રતિમા આદિને જોવા માટે.

૨ તીર્થંકર ભગવંતોના જન્મ, દીક્ષાદિ કલ્યાણક, ભૂમિને જોવા માટે.

૩ મોટા જમણવારના પ્રસંગે ગોચરી આદિ માટે.

૪ પગ છૂટો કરવા-વિહારની લાલસા માટે.

૫ સારા આહાર-ઉપધિ વગેરે મળતી હોય તે દેશ-ગામમાં જવા માટે.

આમાં ધર્મચક્ર, સ્તૂપ, જીવંતસ્વામીની પ્રતિમા

ઉપધિ-પ્રમાણ

સંયમની આરાધના કરનાર સુમુખ આત્માને -૭
કામના છયેની વિસાથી સર્વથા અટકવારૂપના મહાવ્રતને
ટકાવવા ઉપયોગી જ્યજ્ઞાના પાલન સિવાય જરૂરી પ્રવૃત્તિ-
ઓમાં થતા કર્મબંધનથી અલિપ્ત ન રહી શકાય માટે
દરેક પ્રવૃત્તિમાં જ્યજ્ઞાણુદિના યથાર્થ રક્ષણ માટે તે તે
ઉપકરણો જ્ઞાની ભગવંતોએ શાસ્ત્રીય મર્યાદા મુજબ રાખવા
જરૂરી જણાવ્યાં છે.

તે ઉપકરણ સંબંધી શાસ્ત્રીય આજ્ઞા ધ્યાનમાં રાખ-
વાથી શરીર-સંકનનાદિ કે પરિસ્થિતિની વિષમતાએ આચરણની
અવ્યવસ્થા થવા છતાં પરિણામોમાં (સંશુકતા) આપેક્ષતા
જળવાઈ રહે છે, અને સાપેક્ષ બુદ્ધિએ કરાતી સાચરણમાં
શાસ્ત્રાજ્ઞાના બહુમાનની વ્યવસ્થિત ભાગવણી રહેતી હોવાથી
કર્મબંધનનું તારતમ્ય ઘણું રહેવા પામે છે; માટે અહીં
ઉપકરણ સંબંધી ટૂંકો ખ્યાલ આપવામાં આવે છે.

ઉપકરણ—એટલે સંયમની આરાધનામાં ઉપકાર
(મદદ) કરનાર થાય તે.

ઉપકરણના શાસ્ત્રમાં ઔધિક અને ઔપગ્રહિક બે
લેદ બતાવ્યાં છે.

તેમાં ઔધિક ઉપકરણના ચૌદ લેદ નીચે મુજબ છે.

૩-કપડા (બે સૂતરાઉ અને એક ઉનનું એટલે કાંબલ,
કાંબલનો કપડો અને પહેરવાનો કપડો.)

૧-રજોહરણ (કર્મરૂપી ભાવરજ અને ધૂળ વગેરે
ચરજની પ્રમાજ્ઞાનું સાધન.)

૧-અવગ્રહાનંતક-(ગુપ્ત પ્રદેશના રક્ષણ માટે નાવા-
કારે સંચાલિત લંગોટ જેવું પહેરાતું વસ્ત્ર.)

૧-પટ્ટ (અવગ્રહાનંતક ઉપર મદલના કચ્છની જેમ
દેડ ઉપર પહેરાતું વસ્ત્ર.)

૧-આકર્ષીરુક-પટ્ટની ઉપર આખા ફેડ વિભાગને ઢાંકી
અધી સાથળ સુધી પહેરાતું વસ્ત્ર.)

૧-ચલણી-આકર્ષીરુકની ઉપર ઠીચણ સુધી પહેરાતું
વસ્ત્ર.)

૧-અંતરિધાનિકા-(ચલણી ઉપર અધી જંધી
સુધી શરીર સાથે સંલગ્ત રહે તેમ પહેરાતું વસ્ત્ર.)

૧-ખડિરિધાનિકા-(દોરો પરાવેલ ઘાઘરા જેવું
પગ સુધી પહેરાતું વસ્ત્ર, જે હાલ સાડો કહેવાય છે.)

૧-કંચુક-(સ્તનોના આચ્છાદન માટેનું વગર સીવેલું
વસ્ત્ર)

૧-ઔત્કક્ષિક-(જમણી ખાબુથી પહેરાતું સ્તનોને
આચ્છાદન કરવા માટેનું વસ્ત્ર.)

૧-વૈકક્ષિક-(કંચુક-ઔત્કક્ષિક બંનેને ઢાંકી દે તેવું
પહેરાતું વસ્ત્ર.)

૧-સંઘાડી-(કપડા તરીકે પહેરાતું વસ્ત્ર, તે ચાર
પ્રકારે હોય, જે હાથનું (ઉપાશ્રયમાં પહેરવા માટે), ત્રણ
હાથના જે (એક ગોચરી માટેનું, એક સ્થંડિલ ભૂમિએ
જવા માટે) અને એક ચાર હાથનું (વ્યાખ્યાનાદિમાં જવા માટે.)

૧-સ્કંધકરણી-(પવનાદિથી શરીરના કપડાં આધા-
પાછા ન થાય તે માટે વસોની વ્યવસ્થા જાળવનારું વસ્ત્ર,

ચોલપટ્ટો—સ્થવીરોને માટે પાતળો અને યુવાનોને માટે જાડો જાણવો. સ્થાવિરોના ચોલપટ્ટાને બમણા કયાંથી અને યુવાનોના ચોલપટ્ટાને ચારગણો કયાંથી હાથપ્રમાણ સમચોરસ થાય તેટલું માપ જાણવું.

મંથારો-ઉત્તરપટ્ટો—ઝડી હાથ લાંબા અને એક હાથ ને ચાર આંગણ પહોળા જાણવા.

ડાંડો—પોતાના શરીરની જગ્યાઈ પ્રમાણે એટલે કે કાન કે નાસિકાના છેડા સુધીના હોવો જોઈએ.

ઉપર પ્રમાણે ઉપધિસંબંધી માહિતીને જાણી-સમજી યથોચિત વિવેકબુદ્ધિના ઉપયોગપૂર્વક શક્ય હોય તેટલી ણિનજરિયાતી ચીજોનો ત્યાગ કરી બેઠકારીથી લાગતા અસંયમાદિ દોષોના પરિહાર માટે ઉદ્યત થવું ઘટે.

इत्थं खलु सुही वि असुही, संतंपि असंतं,

सुविणुव्वं सव्वमालवालंत्ति ।

ता अलमित्थं पडिंवघेणं ।

આ સંસારમાં સુખી પણ સુખી નથી,
વસ્તુ છતી પણ અછતી છે. સ્વપ્નની જેમ બધું
આલપપાળ છે, માટે આના ઉપર પ્રેમ-આસક્તિ
રાખવાથી સચું !!!

૫ કારતક	„ -૩	પગલે ૪ આંગલે
૬ માગસર	„ -૩	„ ૮ „
૭ પોષ	„ -૪	„
૮ માહ	„ -૩	„ ૮ આંગલે
૯ ક્રાગણ	„ -૩	„ ૪ „
૧૦ ચૈત્ર	„ -૩	„
૧૧ વૈશાખ	„ -૨	„ ૮ આંગલે
૧૨ જ્યેષ્ઠ	„ -૨	„ ૪ „

ઉપરના કોષ્ટકથી સમજાશે કે દર મહિને ચાર આંગલની હાનિ-વૃદ્ધિ થાય છે, આ હિસાબે પંદર દિવસે બે આંગલ, સાત દિવસે એક આંગલ અને રોજ એક આંગલનો કંઈક ઊણા સાતમા ભાગની હાનિવૃદ્ધિ સમજવી.

વળી સ્વાધ્યાય માટે શાસ્ત્રકાર ભગવંતોએ દિવસ-રાત્રિના પહેલા-છેલ્લા પહોર મળી ચાર પહોર (કાળવેલા છોડી) નિયત કરેલ છે, એટલે તે અંગે વિશિષ્ટ કોઈ વ્યવસ્થાની જરૂર નથી રહેતી. પહેલા-છેલ્લા પ્રહરનો ખ્યાલ સહજ આવી શકે તેમ છે.

તથા પચ્ચખાણુ પારવા માટે તે તે મહિનામાં અમુક પગલાં પ્રમાણુ છાયાની વ્યવસ્થા નિયત કરી છે, તે ઉપરથી સહજ રીતે દરેક આરાધક આત્મા કોઈપણ સાધનની અપેક્ષા રાખ્યા વિના પચ્ચકખાણુનો સમય સમજી શકે છે.

આટલીં પણ ઉત્તર ચાન્મુખ ઉગરક બેસી જમણા પગને
જિભો રાખી ટીંચણની છાયાનું માપ સમજવું.

ઉપર જે ઢોણકો જતાવ્યાં તે શ્રીઆદ્યનિર્યુક્તિ
આદિ શાસ્ત્રોના આધારે જતાવ્યાં છે, તે ઉપરાંત બીજા
પણ સામાન્યથી સમયને જણાવનારાં ઢોણકો શાસ્ત્રોમાં
આવે છે તે ઉપરથી ચોનેલી ટેટલીક સમયની કૃંચીઓ
જતાવાય છે.

આરાધનાનું માપકયંત્ર

વિષયવાસનાનું જોર મને ધૈર્યગલિક પરા-
ધીનતાનું લક્ષ્ય ઘટે ત્યારે ધર્મની આરાધના
પરિણમી કહેવાય.

પૂર્વાચાર્ય ભગવંતોએ નિયત કરેલ સંયમની મર્યાદા

સાધુપણું મેળવીને લોકોત્તર પરમ સૌભાગ્યશાલી બનેલ સુમુક્ષુ આત્માને સંયમની આરાધના પ્રતિદિન વધતા વીર્યોલ્લાસપૂર્વક કરવા માટે શાસ્ત્રકાર ભગવંતોએ નિયત કરેલ મન-વચન-ક્રિયાના સફલત્તનોનું અવલંબન દેવાની ખાસ જરૂર છે, તેથી જ પ્રાચીન કાલમાં શાસ્ત્રકાર ભગવંતોએ નિયત કરેલ સફલત્તનોની મર્યાદાને પહોંચી ન વળવાના બહાને મુગ્ધાત્માઓ મર્યાદાહીન જીવન જીવવા તૈયાર ન થઈ જાય માટે હીર્ષદર્શી વિવેકી પૂર્વાચાર્ય ભગવંતો સમયે સમયે ગરુજીવ્યવસ્થાના યોગ્ય બંધારણને વ્યવસ્થિત કરી તે તે અદ્યપ શક્તિ કે વીર્યોલ્લાસવાળાને પણ સંયમની યોગ્ય મર્યાદામાં ટકી રહેવાની સુંદર વ્યવસ્થા કરતા હતા, તેવી વ્યવસ્થા પ્રાચીન કાલમાં “સાધુમર્યાદાપટ્ટક” નામે ઓળખાતી,

તેવા ચાર પટ્ટકોમાંથી વર્તમાનકાલે અમલમાં મૂકી શકાય તેવી વ્યવસ્થાના કેટલાક નિયમો સુમુક્ષુ આત્માના ભાવ-વીર્યોલ્લાસની વૃદ્ધિ અર્થે ચૂંટી કાઢી અહીં આપવામાં આવે છે.

(૧) વિ. સં. ૧૬૪૬ પોષ વદ ૩ શુક્રવારે પાટણમાં
જગદ્ગુરુ શ્રીવિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજે
જણાવેલ પટ્ટકમાંથી

૧ રોજ (ઓછામાં ઓછી) એક નવકારવાલી (ખાંધી)
“જીવી.

(૨) અં. ૧૨૭૭ વૈશાખ સુદ ૭ શુક્રવારે પુષ્પ-
નક્ષત્રે સાબલીનગરે શ્રીવિજયદેવચરિત્રનિર્મિત
મયાદિપટ્ટકમાંથી

૧ મારાકલ્પની મયાદિએ ગીતાથે વિહાર કરવો.

૨ સમસ્ત યતિએ માંડણે પ્રતિક્રમણ કરવા આવવું,
બાધાનું કારણ હોય તો ગુરુને પૂછ્યા વિના સર્વથા ગેરહાજર
ન રહેવું.

૩ રાત્રિએ પૂંજ્યા વિના સર્વથા ન ચાલવું.

૪ ઉઘાડા મુખે (મુહપત્તિ રાખ્યા વિના) સર્વથા કોઈ
મુનિએ ન બોલવું.

૫ પ્રતિક્રમણ કર્યા પછી ત્યાં જ જે ગણવું હોય તે
ગણવું અને સંધારાપોરસી લણ્યાવ્યા પછી પોતાના સ્થાનકે
જવું

૬ પ્રતિક્રમણ ઠાયા પછી “ઈચ્છામો અણુસદ્દિ” સુધી
પ્રતિક્રમણમાં ન બોલવું.

૭ પાંચપવી કોઈએ વસ્ત્ર ન ધોવા.

૮ આહાર કરતાં કોઈએ ન બોલવું, બોલવાનું કામ
પડે તો પાણી પીને બોલવું.

૯ સાબુએ સર્વથા વસ્ત્ર ન ધોવા.

આ નિયમ જેમ બને તેમ ઓછો કે મોટો કાપ
કાઢવો પડે તેવી જયણા રાખી અગર બહુ સ્વચ્છ બગલાની
પાંખ જેવાં લપકાળંધ કપડાં ન રાખવાનો ઉપયોગ રાખી
પાત્રી નાખવા તેમ છે.)

૨૨ પરિહાર (ગુરુચ પામેથી પાછા આપવાની ચરતે ઉઝીની લાવેલ ચીજ) સર્વશા મોટા દારણ વિના કોઈ આધુએ ન લેવું.

૨૩ યતિએ કે સાધ્વીએ ઉપાશ્રયની જાડાર ન જોસવું.

૨૪ યતિએ શ્રાવિકાને કે સાધ્વીને ગીત-રાસ વગેરે લાજાવવા નહીં અને સંભળાવવા નહીં.

૨૫ વિહાર કરતાં સર્વયતિએ-ઠાણા દીક ડંડાસણ રાખવા, પુંજવા—પ્રમાજવાનો ખપ વિશેષ રાખવો.

૨૬ સર્વયતિએ દિન પ્રત્યે ૧૦૦૦ સન્નઆય કરવી. તેટલી ન કરી શકે તો ૫૦૦ સન્નઆય કરવી, અર્થાત્ તેટલી ગાથાઓ સંભારી જવી.

(૩) સં. ૧૭૧૧ માહ સુદ ૧૩ ગુરુવારે પુણ્ય-
નક્ષત્રે પાટનગરે શ્રીવિજયસિંહસૂરિપ્રસાદીકૃત
મર્યાદાપટ્ટકમાંથી

૧ સુવિહિત ગીતાર્થની નિશ્રાએ સર્વ યતિઓએ વિહાર કરવો.

૨ યથાશક્તિ નિત્ય લાણવા-લણાવવાનો, લખવા-લખી આપવાનો, અર્થ ધારવા-ઠહેવાનો ઉદ્યમ કરવો. જ્ઞાનાચારમાં છતી શક્તિ જોપવવી નહિં.

૩ યોગ વહ્યા વિના કોઈએ સિદ્ધાંત વાંચવા નહિં.

૪ દિનપ્રત્યે આઠ થોડાંએ ત્રિકાલે દેવ વાંદવા, જથ-
ન્યપદે એક વાર વાંદવાં.

૧૫ દિવસના જે ઘડી પહેલી ને જે ઘડી પાછલી આધારપાળી આશ્રી જાગવતી, વિશેષ કારણે પણ સૂર્યોદયાસ્ત યેગા જોવી.

૧૬ દિનપ્રત્યે છતી શક્તિએ માગોદિ કારણુ વિના એકાસણાદિ તપ કરવો.

૧૭ પાંચપર્વી વિગય ન લેવી.

૧૮ હરદોજ ઠાંઈક પણ અભિગ્રહ કરવો.

૧૯ અનાચીર્ણ વસ્તુ ન વહોરવી: શીતકાલ વિના ખજુર, દ્રાસ વગેરે ન લેવાં. આદ્રાં પછી કાચી ખાંડ ન વહોરવી.

૨૦ દિનપ્રત્યે છતી શક્તિએ ૧૦-૨૦ લોગસ્સને કાઉસ્સગ કરવો.

૨૧ દશવિધિ સામાચારી વિશેષ પ્રકારે પાળવી.

(૪) સં. ૧૭૭૩ માહ સુદ ૨ સોમવારે ભ. શ્રી વિજયક્ષમાસૂરીશ્વરકૃત મર્યાદાપટ્ટકમાંથી

૧ નિત્યપ્રતિ એકાસણાં કરવાં. કારણુવિશેષે ઔષધાદિની જયણા.

૨ ખીજ સાધુને સજ્જાય કીધા વિના સ્થાંડિલ ભૂમિકાએ જાવા ન દેવા, કદાપિ જરૂર ખાધા હોઈ તો પણ તેમની આજ્ઞા માંગીને જાવું.

ગીતાથ જેસે.

શું કરવાથી પ્રાયશ્ચિત્ત આવે ?

વીતરાગ પરમાત્માના શાસનમાં આરાધના કરનારાઓને સતત ઉપયોગપૂર્વક જાળવી રાખવા જેવા આરાધકભાવે ટકાવી રાખવા માટે જ્ઞાનાદિસાધક પ્રવૃત્તિમાં અનાભાગોદિ કારણે થઈ જતા અસદ્વર્ત્તનોમાંથી પાછા હઠવાની જાગૃતિ પ્રધાનપણે જરૂરી વર્ણવી છે.

તે અંગે સાધુજીવનમાં જે જે પ્રવૃત્તિઓ અસદ્વર્ત્તનરૂપે જ્ઞાની ભગવંતોએ શાસ્ત્રોમાં વિસ્તારથી જણાવી છે, તેમાંની કેટલીક મુમુક્ષુ આત્માને સાવધાની કેળવવા ઉપયોગી થઈ પડે તે શુભ આશયથી જણાવાય છે.

અસદ્વર્ત્તનોની યાદી

૧ રોજ ત્રિકાલ ચૈત્યવંદન (દહેરાસર-દર્શનાદિ) ન કરે તો.

૨ અવિધિથી ચૈત્યવંદન કરે તો.

૩ પોતાની શોભા-પૂજા માટે ફૂલ-ફૂલ ખીજાદિની વિરાધના કરે તો.

૪ ચૈત્યવંદન કે સ્વાધ્યાય કરતાં કે સ્વતન બોલતો તરાય કરે તો.

તકમાણુ ન કરે તો.

૨૦ વનસ્પતિ અને વ્રજ છવવાળી ભૂમિએ માતૃ આદિ પરડવે તો.

૨૧ પરિષ્કાપનિકા ભૂમિનું વિધિપૂર્વક પડિલેહણ ન કરે તો.

૨૨ વગર મુહુપત્તિએ ક્રિયા કરે તો કે બગાડું કે વાચનાદિ સ્વાધ્યાય કરે તો.

૨૩ સાવરાણીથી કાળે કાઢે તો.

૨૪ સૂર્યોદય પછી પહેલા પહોરમાં એક ઘડી બાકી રહે ત્યાં સુધી નવું ન ભણે તો અગર સ્વાધ્યાય ન કરે તો.

૨૫ દિવસના પહેલા પહોરે સ્વાધ્યાયને બદલે વિકથા કરે તો.

૨૬ સ્વાધ્યાયાદિની શક્તિ ન હોય તો દિવસના પહેલા પહોરે નવકારમંત્રનું સ્મરણ ન કરે તો.

૨૭ વ્યાખ્યાન ન સાંભળે તો અગર વાચનાદિ સ્વાધ્યાય કે અર્થ ગ્રહણ ન કરે તો.

૨૮ પ્રતિક્રમણ-વાચનાં કે સ્વાધ્યાય કરતાં, ચાલતાં કે બેસતાં રહેતાં કે તેઉકાયની ઉજેહી પડતાં શરીરાદિને સંકેત્ય ન કરે તો.

૨૯ થઈ ગયેલ પાપોની આલોચના કરી શુરુ પાસે પ્રાયશ્ચિત ન લેતો.

૩૦ પહેલી કે બીજી પોરસીમાં ફરવાની દષ્ટિએ બહાર જાય તો.

૨૧ મૃદાશયના ઘર પાસે અશુભિ કહે નો.

૨૨ શાંત્રે હવે બાપ તો.

૨૩ દિવસે બોલ ન રાખે (વગર પટિલેદેવી) જુઝિદમ
સાંત્રે હાલો-માત્રું પસંદ તો.

૨૪ પહેલાં કે બીજા પહેલાંમાં વ્યાખ્યાયાદિ પડે
મૂળને વિદ્યા, અનુપયોગી વાતો કે આનાદિધ્યાનને પાંચ
ધ્યાઓ કરે કે દીરે તો.

૨૫ ઉપાધ્યયમાંથી નિકળતાં "આચાર્ય" ન બોલે તો.

૨૬ ઉપાધ્યયમાં પેસતાં "ગિરિ" ન બોલે તો

૨૭ વારંવાર ઉપાધ્યયમાંથી બહાર બાપ તો.

૨૮ જુરે આજ્ઞાથી ગોચરી આદિ માટે વચ્ચેમાંથી
બહાર ગયા પછી રક્ષા વચ્ચે ગમે ત્યાં કથા-વિકથાદિ
કરે તો.

૨૯ (બોલ આદિ) પગરખાનો ઉપયોગ કરે તો.

૪૦ વિચારપૂર્વક, મધુર, મીઠું, કામ પૂરતું, ગર્વ
રહિત, ગુરુકારરહિત, નિદોષ અને સ્વપરચિન્તાકારી બાપ
ન બોલે તો.

૪૧ સાવધ બાપ બોલે તો.

૪૨ વધારે બોલ બોલ કરે તો.

૪૩ 'જ'કારના પ્રયોગપૂર્વક બોલે તો.

૭૨ ગ્જાનની ભક્તિ ક્યાં વિના વાપરે તો.

૭૩ પોતાના જઘા કામ પડતાં મૂંઝી ગ્જાનની ભક્તિ ન કરે તો.

૭૪ ગ્જાનની ભક્તિના જહાને પોતાના સ્વાધ્યાયાદિમાં પ્રમાદ કરે તો.

૭૫ ગ્જાનાવસ્થામાં કારણે સેવવા પડેલ દોષોનું પ્રાયશ્ચિત ન લે તો.

૭૬ ગ્જાનમાં કહેતાંની સાથે જ તેનું કામ ન કરે તો-

૭૭ ગોચરીના જેતાલીસ દોષોની યથાશક્ય જયણ ન રાખે તો.

૭૮ * છ કારણ સિવાય ગોચરી વાપરે તો.

૭૯ વાપરતી વખતે સારી-ખરાબ ચીજની કે તેના આપનારની પ્રશંસા-નિંદા કરે તો.

૮૦ રસલોહપતાથી પદાર્થને વધુ સ્વાદિષ્ટ બતાવી વાપરે તો.

૮૧ છતી શક્તિએ આઠમ, ચૌદશ કે જ્ઞાનપાંચમે ઉપવાસ, ચોમાસીને છઠ્ઠ કે સંવહરરીને અઠ્ઠમ ન કરે તો.

૮૨ સંયમના ઉપકરણો વ્યવસ્થિત સંભાળપૂર્વક ન રાખે તો.

૮૩ પાત્રા બાંધતાં ઝોળીની ગાંઠ ન છોડે તો.

* આ કારણો આ જ પુસ્તકના પા. ૧૨૫ ઉપર વર્ણવેલા છે.

૯૮ ઊંઘ પૂરી થયા પછી પણ પ્રમાદાદિથી મર્યાદા ઉપરાંત સંધારમાં પડ્યા રહે તો.

૯૯ સચિત્ત પૃથિવી આદિ છ કાયનો જાણતાં જાણતાં આકાશ કે પરંપરાએ સંઘટ્ટો થાય તો.

૧૦૦ વાપર્યા પછીનું ચૈત્યવંદન ન કરે તો.

૧૦૧ શાસ્ત્રીય મર્યાદાનુસાર સંયમી જીવન જીવવા માટે બેદરકારી સેવે તો.

આ મુજબ કેટલીક સંયમ વિરુદ્ધ આચરણોએ જાણવી, તેના આસેવનથી સંયમારાધના હ્રાપિત થાય છે, માટે સદ્ગુરુ પાસે તેનું યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત લઈ સંયમની આરાધના નિર્મલ કરવા માટે જાગૃત રહેવું જોઈએ.

આ નોંધ પરમપવિત્ર શ્રીમહાનિશીથસૂત્ર આદિ આગમિક આચારગ્રંથોના આધારે તૈયાર કરી છે.

“ પમત્તે જે હુ ગુણદ્વીપ સે હુદંડે ”

પ્રમાદશીલતાથી પૌદ્ગલિક પદાર્થોની યાચક્રિત જન મે છે અને કર્મોનો જોગે વધે છે.

—શ્રી આચારાંગસૂત્ર



સંયમોપયોગી અંતર્નિર્દીશાનું માટે

જરૂરી કાર્યવ્યવસ્થા પત્રક

સંયમી આત્માની દરેક પ્રવૃત્તિ જ્ઞાનીઓની આરાધનાની હોય છે, પણ તેમાં સફળતાપૂર્વક પ્રયત્નની ભૂમિકા માટે આપણી શક્તિઓ મન વચન કાયા દ્વારા કથી બાધુ પડે છે. તેની સાચી બજારી માટે નીચે નાના પ્રમાણમાં રૂપરેખા આપી છે.

આ મુજબ વિવેકી આરાધકને શુદ્ધમયી કરવાથી મનોબળ, શાસ્ત્રી સંયમ અને શારીરિક મદ્ય પ્રવૃત્તિઓ આપોઆપ વિકસે છે.

જ્ઞાનની સફળતા

જેણ મિત્તિ પધાવેજ્ઞ, તે જાણં જિજ્ઞાસામણે ॥

જેના દ્વારા પ્રાણીમાત્ર સાથે મિત્રીભાવ કેળવાય

તે જ્ઞાન જિજ્ઞાસુનમાં માન્ય છે.

સંયમીનું કાર્ય વ્યવસ્થા પત્રક

સવારે કેટલા વાગે ઊઠ્યા ?	આને શુદ્ધિનયમાં ક્યાં
કેટલા નાપ કર્યો ?	બેઠકારી ?
કેટલા મોઢાક વાંચ્યા ?	કિયાની શુદ્ધિમાં ક્યાં ,,
,, ,, ટુંડસ્ય કર્યો ?	પ્રતિઠ માં બોલ્યા ?
કેટલા વખત શાનગોષી કરી ?	પડિઠ માં ,,
,, ,, મૌન રહ્યા ?	વાંદળાં ખમાઠ ની મર્યાદા
,, ,, વિકારીભાવ	સાચવી ?
ઉપજ્યા ?	દ્રવ્ય કેટલા વાપર્યા ?
બીજાનું કામ પરમાર્થ વૃત્તિથી	નિદ્રા-પ્રમાદ થયો ?
કર્યું કે નહિ ?	વિકૃત્તા કરી ?
કેટલીવાર અસત્ય ભાષણ ?	પચ્ચખાણ શું ?
,, ,, માયા પ્રયોગ ?	સ્વાધ્યાય કેટલો ?
,, ,, કોપ થયો ?	મુહુપત્તીનો ઉપયોગ રહ્યો ?
,, ,, ચીડાણ ?	ચાલવામાં ઈર્ષાસમિતિ
કેટલો સમય ફેગટ શુમાવ્યો ?	જળવાઈ ?
શાસ્ત્રોનું વાંચન-શ્રવણ કર્યું ?	ગોચરીના ઝર દોષમાંથી
આને ખાસરીતે ક્યા શુભની	કયા દોષ લાગ્યા ?
કેળવણી કરી ?	માંડળીના પાંચ દોષમાંથી
આને કયા દોષને ટાળવાનો	કયો દોષ ?
પ્રયત્ન કર્યો ?	પુજવા-પ્રમાજવાનો ખરાખર
આને કયી કુટેવને તજવા	ઉપયોગ રહ્યો ?
સક્રિયતા થઈ ?	ગૃહસ્થ અધર્મ પામે તેવું
આને કુટેવને વર્જવાના	વર્તન કર્યું ?
પ્રયત્નમાં સફળ કે નિષ્ફળ ?	અવિનય-ઉદ્વેગનો પ્રસંગ ?
આને કયી ઇન્દ્રિય સૌથી	
પ્રગળ ?	
આ રીતે વ્યક્તિગત શુભ-દોષોના પ્રશ્નો ઉભાકરી તેના ઉપર	
સૂક્ષ્મચિંતન કરવાથી સંયમ માર્ગે સ્ફુર્તિ ની આશા નહીં	

સાધુ જીવનની રૂપરેખા

૧ શાનના કેટલા કલાક નિદ્રા લીધી ?

૭ કલાકની નિદ્રા પૂર્ણી ગણાય. શાંતિ રમી શાંતિ
નવું અને ચાર વાગે ઊઠવું જોઈએ.

જરૂર કરનાં વધારે સુવાધી જાડના વધે છે.
અને મગજશક્તિ નબળી પડે છે.

આરાધનામાં આગળ વધવા માટે નિદ્રાને ઘટાડવા
જવું જોઈએ. નિદ્રા એ સર્વધાની પ્રધુનિ છે એ સુવર્ણ નિદિ-
ત્વ તથા માસે અઠધા અઠધા કલાક નિદ્રા ઘટાડવાથી
માર માનસિક ચાર કલાકની નિદ્રાથી પહોંચી શકાય છે.

શ્રીકૃષ્ણદેવ સ્વામીએ હાલરથકાગમાં ૧૦૦૦ વર્ષમાં
અહોરાત્રિ અને વીર પ્રભુએ સાદાબાર વર્ષનાં હાલરથ કાગમાં
અનુસૂંદ્રાની નિદ્રા રાખી.

સુતી વખતે મનમાં અમુક સમયે ઉઠવાનો દૃઢ નિશ્ચય
કરવાથી તેજ સમયે ઉઠી શકાય છે.

૨ સુવારે કેટલા વાગે ઉઠ્યા ?

બ્રાહ્મ મુદૂર્ણમાં જાગૃત થઈ જવું જોઈએ.

સાત્રોમા સાધુ માટે બે પ્રકરની નિદ્રા કહેલી છે.
તેમાં પદરથાને એક પ્રકરનિદ્રા કહી છે.

જાગૃત્વાનન્વાધ્યાવાદિ માટે બ્રાહ્મમુદૂર્ણ જ સર્વોત્તમ
છે મન વગર પ્રધાને તે સમયે ગુણ ધ્યાનમાં જોઈએ નકે
છે. તે સમયે શાંત વાતાવરણ હોવાથી સામ્યતા હ ને
અનુભવવાનું આમશ્ય રહેતું હોય છે.

મંથમપાલનની વિશિષ્ટ મર્યાદાઓ

૧ વિગઈ વાપરવી તે સાધુ માટે પાપ છે, કારણે
શુદ્ધ મહારાજની અનુજ્ઞા મેળવીને પ્રમાણુસર વાપરવા ઉપયોગ
રાખવો.

૨ દિવસે ઉંઘવું તે સાધુ માટે દૂષણ છે.

૩ દોડવું કે જલદી ચાલવું તથા રસ્તે ચાલતાં હસવું
કે વાતો કરવી સાધુ માટે ઉચિત નથી.

૪ ભૂલ થઈ જાય તો સરલ ભાવે શુદ્ધ મહારાજ
આગળ નિખાલસથી ઇકરાર કરવો જોઈએ.

૫ કપડાંનો કાપ બહુ મેલા થયા પહેલાં ન જ કાઢવો.

૬ વારંવાર વાપરવું કે વાસના પોષવા ખાતર
વાપરવું ઉચિત નથી.

૭ સારી વસ્તુ આપણી પાસે આવી હોય તો બીજા
સાધુની ભક્તિ કરવી જોઈએ.

૮ શુદ્ધ મહારાજ આવે ત્યારે “મત્યઓણુ વંદામિ”
કહેતાંજ ઉભા થવું જોઈએ.

૯ પોતાની બુદ્ધિનો ઉપયોગ શુદ્ધ આજ્ઞા થયા પછી
કદી અણુ ન કરવો.

“અનુરૂપ સંવિધાન” આરોપના અર્થને અપજ્ઞવાની
તે છે.

૧૦ કોઈપણ ધીજ અંગાવળી દોષ કે કોઈપણ કામ
નું દોષ તો સુદ મદારાજને પાપનું નેપથ્ય.

૧૧ જને દંકન પ્રતિકમ્પમયોદા પૂર્વક શુદ્ધ ઉચ્ચાર
રે અની જોડામ્પડા પૂર્વક કરવું નેપથ્ય.

૧૨ મુદપત્નીનો ઉપયોગ બરાબર જાળવવો.

૧૩ કાવકો-મૃદસ્થાને ‘આવો જાઓ’ ‘એમો’
અથવા-તે કરો” એમ કહેવાય નહિ.

૧૪ રસ્તામાં ચાલતાં જાડું અવશું નેવું નહિ, વાતો
મંત્રી નહિ, ભણવું, જોખવું કે આવૃત્તિ પુનરાવર્તનાદિ
તે ન કરવું.

૧૫ ઈર્ષ્યામિતિનો ઉપયોગ બરાબર જાળવવો.

૧૬ કોઈની પક્ષ નિંદા સાંભળવી કે જોડવી નહિ.

૧૭ શ્રીને ભક્તી-એકને આજથી ધારી જોવી નહિ.

૧૮ વાપરતાં પહેલાં પાતરામાં અને પટિલેદણ વખતે
પ્રાર્થનામાં બરાબર દૃષ્ટિ પટિલેદણ કરવું નેપથ્ય.

૧૯ બીજા સાધુના પાતરાં તરફ નમર ન કરવી કે
‘એને શું આપ્યું ? કે’ ‘એણે શું વાપર્યું’ આદિ.

૨૦ સાધુએ શરીરને અનુપયોગી ચીજો વાપરવા
રેવ છોડવી નેપથ્ય.

૨૧ જોઈએ, સાદું અને વૃત્તિ સંક્ષેપપૂર્વક વાપરવા સારી ભાવનાઓ આવે છે.

૨૨ દોઢપણુ સાધુ કામ જતાવે તો હર્ષપૂર્વક તે કા કરવા તૈયાર થવું જોઈએ.

૨૩ સંયમના ઉપદ્રવો સિવાયની ચીજોનો ઉપયોગ સાધુ માટે અનિષ્ટ છે.

૨૪ “ સારી વસ્તુ ખીજીઓને લાગે મલો ! માટે જમે તેવી વસ્તુથી ચાલશે ” આવી ભાવના હૈયામાં નિરંતર રાખવી.

૨૫ વાપરતાં પહેલાં શુદ્ધ મહારાજને પૂછવું જોઈએ કે ‘ આ જોત્યરી.....પાણી વાપરું ? ’

૨૬ ખિમારી આદિ આગાઠ કારણ વિના નવકારશીનું ચત્ચંસાધુ માટે ઉચિત નથી.

૨૭ સવારમાં ઉઠતાં જ શ્રીનવકારમહામંત્રનું સ્મરણ કરવું જોઈએ, અને શુદ્ધ મહારાજના ચરણોમાં મસ્તક ઝુકાવી આત્મસમર્પણનો ભાવ કેળવવો જોઈએ.

૨૮ સવારમાં દશ વાગ્યા સુધી કંઈપણ નવું આગમિક પ્રાકરણિક કે સૈદ્ધાન્તિક જોખવું જોઈએ.

૨૯ સ્તવન સંબંધી આદિ સવારના દશ વાગ્યા પહેલાં ન જોખાય.

૩૦ ક્રિયાઓમાં લોચા કે અવિધિ કરવાથી વિરાધનાનું ભયંકર પાપ બંધાય છે.

૨૧ સવારે શરૂઆતિ ૦ સુમીદયથી જે થઈ પડેલાંની
 ૧. એ કરવું-૧૫ આર વાગ્યે ઉઠી તેા જવું. અને આર
 ૨૦ મો કાઉ-કરી ચેત્યવંદન અને બરહેમુરની મજાલાવ
 ૩૦ મો કાઉ-કરી મંદિરવરે રવાનાથ અથવા વિવિધ કાઉમુમ

૨૨ સવારે આર વાગ્યા પછી સંધારામાં પડી રહેવું
 કરવું થોડો નહિં.

૨૩ સંધ્યમના ઉપકરણો, બજવાના પુસ્તકો આદિ
 કરવું બરહેમુરની અવશિષ્ટ રાખવાં જોઈએ.

૨૪ આરાં કપડાં કે સાધુ વાપરવાનું મળે તેવો વિચાર
 જન આવવા દેવો. સંધ્યાપચોળી શુદ્ધ યથા સમયે જેવા
 મંત્રે તેવા વસ્ત્ર આહારથી અઘાવી લેવાની વૃત્તિ કેળવવી.

૨૫ વાપરવું જો સંધ્યની માટે વેડફ છે, શરીરને
 નમાવવા માટે નહુટકે કરવાની તે ક્રિયા છે, માટે તેમાં
 બેઘડીથી ઉપરાંત સમય ન થવા દેવો જોઈએ.

૨૬ આયોગિજનો તથા સાધુ માટે અમૃતરૂપ છે.
 વિગ્રહવાળો આહાર ઝેરરૂપ છે. આ વાત ધ્યાનમાં રાખી
 વગર કારણે મિષ્ટ પદાર્થો કે વિગ્રહોનો વધુ પડતો પરિ-
 શોગ સાધુએ ન કરવો જોઈએ.

૨૭ સંધ્યમના સમજા ઉપકરણો અને પુસ્તકો વગેરેનું
 સવાર-સાંજ જયઘાપૂર્વક પઠિલેલું કરવું જોઈએ. સાધુને
 કોઈપણ સ્ત્રીના પઠિલેલું કયો વિનાની વપરાય ન નહિં.

૩૮ સાધુની ઠોઠપણ ચીજ રસ્તામાં રખડતી કે ત્યાં પડી ન રહેવી જોઈએ, તેમ ઠરવાથી સંયમ ઉપકરણની અવલેલના—આરાધના તેમજ અયતના અધિ રણનો દોષ લાગે છે.

૩૯ રસ્તામાં સામેથી ઠોઠપણ સાધુ સામે મળે વિનયપૂર્વક હાથજોડી મુખ આગળ મુહુપત્તિ રાખી 'મત્યમે વંદામિ' કહેવું.

૪૦ સંયમની નાવમાં બેઠા પછી તેના કણ્ઠમાં ખલાસીસમા શુદ્ધમહારાજની આજ્ઞાઅનુસાર વર્તન રખાય ભવસમુદ્રથી પાર પમાય અન્યથા સંભવ નથી.

૪૧ સાઈં સાઈં વાપરવાથી કે સારી ચીજોનો ઉપયોગ કરવાથી માઈં પુણ્ય ખૂટે છે અને નવું પાપ બંધાય.

૪૨ પાંચ તિથિએ ચૈત્યપરિપાટી જરૂર કરવી.

૪૩ પવં તિથિ અને વિશિષ્ટ દિવસોએ ચાલુ દિવ કરતાં કંઈક વધુ તપ કરવો.

૪૪ સાધુએ દુનિયાની સઘળી પંચાત મૂકી આપણા જીવનની શુદ્ધિનો ખ્યાલ બરાબર કેળવવો.

૪૫ બ્રહ્મચર્ય સંયમનો હાથ છે, તે વિના સંયમ મુકદ્દા જેવું છે માટે બ્રહ્મચર્યની નવ વાડોનું પાલન બરાબર કરવા માટે ઉપયોગવંત રહેવું.

૪૬ સાધુએ બોલવામાં કદી પ્રણામ ન કરવું. પ્રયોગ ન કરવો.



સંવત્સરી ભાષનારૂપ

પગલું દીધો

૧ શુદ્ધતા એ સંવત્સરપાળનાં મુખ્ય પ્રાણ છે, તે
રિત હરી પણ આત્મકલ્યાણના પથે મવાણ શક્ય નથી જ !

૨ શુદ્ધતા ધરણોમાં આત્મસમર્પણ સંવત્સર માધનાનું
મુખ્ય અંગ છે.

૩ શુદ્ધમહારાજનો ઉપકાર રાજ સમરણ કરવો જોઈએ-
કે મને ભવસમુદ્રમાં પડતો કેવો બચાવ્યો ? અને
બચાવવા દહી પણ નિષ્કારણ કરી જાવરસાવી રહ્યા છે.

૪ શુદ્ધમહારાજ દર્શિ પણ કહે-આત્મા કરે, જૂલ ધર્મ
તે સંબંધી કપકે આપે કે દલાબ કોર સ્વરે તર્જનાદિ પણ
કરે, પણ આ બધું મારા આત્માના જોઈતું કિતલું છે.
મારા ભાવરોએને દલાવવા તેની વીધવા આદિની અપેક્ષાએ
મૃદુ-મધ્ય-તીવ્ર-કે દલાબ જોઈધોના વિવિધ પ્રયોગોની
પ્રક્રિયા પૂ. શુદ્ધેવ અપનાવી રહ્યા છે । । । આ બતની
શુભ ચિંતના વિવેકબળે દલાવવી જરૂરી છે.

૫ પ્રજા અને ઉપકારી શુદ્ધેવ કે પકલની સામે
હરી પણ જેમ તેમ અસમ્ય ન બોલાય આ મારે પૂરતું
ધ્યાન રાખવું.

૬ શરીરને જેટલું ઈચ્છાપૂર્વક કષ્ટ આપીએ તેટલી વધુ પાપોની નિર્જરા થાય છે.

૭ પાંચ મહાવ્રતોનું પાલન પોતાના ગ્રહાલા પ્રાણોની જેમ કરવું જોઈએ.

૮ કોઈપણ સાધુના દોષો આપણાથી જોવાય નહિં, બીજાના દોષો જોવાથી પોતાનો આત્મા દોષવાળો બને છે, કાશું જોવાથી મન કાશું બને છે, ઉજ્જું જોવાથી ઉજ્જું બને છે.

૯ બીજાના ગુણો જ આપણે જોવા જોઈએ.

૧૦ કોઈની પણ અદેખાઈ-ધૈર્ય સાધુથી ન કરાય.

૧૧ બીજાની ચઢતી જોઈને રાજ થવું જોઈએ.

૧૨ “દરેકનું ભલું થાઓ” આવી ભાવના નિરંતર રાખવી જોઈએ.

૧૩ પોતાના ઉપકારી ગુરૂ મહારાજના દોષો કે ભૂલો તરફ કદી પણ નજર ન જવા દેવી.

૧૪ શરીરની જ સંભાળ કરનાર સંસારી કહેવાય. આત્માની જ સંભાળ માટે સાવધ રહે તેનું નામ સાધુ.

૧૫ શું ખાઈશ ? ક્યારે ખાઈશ ? શું મળશે ? અમુક સ્ત્રીજ નહિં મળે તો ? આદિ આદિ ક્ષુદ્ર વિચારણાઓ કરવી ઊચિત નથી.

૧૬ ગમે તેવો કડવો જોલ (શબ્દ) સહન કરે તે સાધુ.

૧૭ ‘હું’ અને ‘મહાર’ ભૂલે તે સાધુ.

- ૧૮ " સારી વસ્તુઓ લીજાઓને કહે કરો " ૩૨ ૩
 ૨૦ તેવી વસ્તુઓ લાવો " આવી કાવળ ૧૬૭ ૩ ૩૪૭૬
- ૧૯ હમણું તે સાધુ મારે જાય છે
 ૨૦ કોઈની પણ મરણી મારુદી કાવળ ૧૬૭ ૩ ૩૪૭૬
- ૨૧ ગમે તેવી પણ કોઈની મરણી કાવળ ૧૬૭ ૩ ૩૪૭૬
 ૨૨ કોઈની પણ નિરા કરો " ૩૪, ૩૫ ૩ ૩૪૭૬
- ૨૩ સ્વભાવ કાવળ ૧૬૭ ૩ ૩૪૭૬
- ૨૪ " સંસાર દુઃખની આજુકો, કાવળ ૧૬૭ ૩ ૩૪૭૬
 મુખની ખાણ છે " આ વાત ૧૬૭ ૩ ૩૪૭૬
- ૨૫ કોઈ પણ વાતનો કદાચદ ન રાખવો.
- ૨૬ હંમેશાં સામા માણુમના કિર્તિદુને સમજવા
 પ્રયત્ન કરવો.
- ૨૭ કોઈ પણ વાતમાં "જ"કારનો પ્રયોગ ન કરવો.
- ૨૮ શુદ્ધ મહારાજ વાતમાં હોય કે કામમાં હોય
 ત્યારે કંઈ પૂછવું નહિં.

૩૨ મરણ ક્યારે । તેનું કંઈ ધોરણ નથી, માટે શુભ વિચારોને અમલી બનાવવામાં પ્રમાદી ન રહેવું.

૩૩ આપણી પ્રશંસા-વખાણ સાંભળી કુતાર્થ ન જવું. તેમજ નિદા સાંભળી ક્રોધ ન કરવો.

૩૪ ‘ આત્મામાં અનંત શક્તિ છે ’ એ વિચારીને તેને બરાબર દૃઢ રીતે કેળવી સંયમ જ્ઞાન ધ્યાન અને તપની પ્રવૃત્તિમાં વીર્યોત્સાહ પૂર્વક આગળ વધવા પ્રયત્નશીલ રહેવું.

૩૫ સંયમાનુકૂલ ક્રોધપણ પ્રવૃત્તિમાં કાયર કદી ન બનવું. કદાચ પરિસ્થિતિવંશ આચારથી કાયરતા આવે તો પણ વિચારથી કાયર કદી ન બનવું.

૩૬ આંખ, કાન, છાત્ર વગેરે ઇન્દ્રિયો ડાકૂ છે, તે આત્માનું બધું પુણ્યધન લુંટી લે છે, માટે ઇન્દ્રિયો કહે તેમ ન કરવું-પણ જ્ઞાનીઓ જેમ કહે તેમ કરવું.

૩૭ મધુર ખાવાની સારી ચીજો કે જોવા લાયક સુંદર પદાર્થો ખરેખર ઝેર છે, તેનાથી આત્માને અનંત જન્મ-મરણ કરવા પડે છે માટે ઇન્દ્રિયનિગ્રહ માટે સાવચેત રહેવું.

૩૮ પરસ્પૃહા એ મહાદુઃખ છે, તૃષ્ણાનો વિજય એ સુખની આવી છે, માટે જેમ બને તેમ મુનિએ નિઃસ્પૃહતા ખૂબ કેળવવી જોઈએ.

૩૯ વિનય વગરના મોટા તપની કે ભણવાની કંઈ કિંમત નથી.

૪૦ સાધુ જો સંયમની પાલના આરાધક ભાવથી કરે તો મોક્ષની કે દેવલોકની પ્રાપ્તિ કરે છે-પણ વિરાધક ભાવથી

સાધનામાં પ્રગતિ કરી ? તપમાં શક્તિ ગોપવું છું કે દેમ ? ”
આદિ.

૬૮ શુદ્ધમહારાજની ઇચ્છાને અનુકુલ રહેવું તે સંય-
મીનું પ્રધાન કર્તવ્ય છે.

૬૯ શુદ્ધમહારાજની દોષપણ આજ્ઞાને આત્મહિતકર
માની હૃદયના ઉદ્ભાસથી અમલી બનાવવા પ્રયત્ન કરવો.

૭૦ પોતાની મરણ મુજબ ચાલનાર સાધુ કદીપણ
સંયમની મર્યાદાઓ બાળવી શકતો નથી.

૭૧ ‘ મને આમ લાગે છે માટે હું તો આમ જ
કરીશ ’ એવો કદાચક ન રાખતાં પૂ. શુદ્ધેવને જે ચોગ્ય
લાગે તે રીતે જ કામ કરવાનો આચક રાખવો.

૭૨ સ્ત્રી સાથે વાતચીત, બહુ કે વારંવાર વિગધનો
વપરાશ, શરીરની શોભા-ટાપટીપ આ ત્રણે સાધુ માટે
તાલપુટ ઝેરસમાન લાંચકર છે.

૭૩ જે સંસારનો દુઃખથી અને પાપથી ભરેલો
જાણી ત્યાગ કર્યો, હવે તે સંસારની કુલામણીમાં ફરીથી ન
કુલાઈ જવાય તે માટે સાવધ રહેવું ઘટે.

૭૪ સાધુને જે સુખ સંયમના અનુભવથી મળે છે
તે દેવેન્દ્ર કે ચક્રવર્તીને પણ નથી મળતું.

૭૫ સંયમમાં દુઃખ ઓછું સુખ વધારે-સંસારમાં
સુખ ઓછું દુઃખ વધારે-આ એક નક્કર હકીકત છે !
ભલે ! બાહ્યદૃષ્ટિથી આપણને વિપરીત લાગતું હોય કે-
“ સંયમમાં દુઃખ વધારે છે અને સંસારમાં સુખ વધારે
છે. ” ખરેખર આ બ્રહ્માત્મક અનુભવ છે.



સંઘમોપયોગી એનેરી મુગ્ધને।

- ૧ સંઘાપાર્શ્વ અધિકૃતપત્રણ વાપરવું નહિ.
- ૨ નિદ્રા-પ્રમાદ પ્રદર્શી વાગુ યેવવો નહિ.
- ૩ પ્રમાણનાનો સત્તત ઉપયોગ રાખવો.
- ૪ પરિભાષના જુમિએ માત્રુ' નિધિજ્વલ પાઠવું.
- ૫ ઇશિયાવદી-કુમુભિજ્વ' કાઢ. બ્યવસ્થિત કરવો.
- ૬ પ્રતિક્રમણ સૂત્રો પદતિસર બોલવા.
- ૭ પ્રતિક્રમણમાં સ્થાને સ્થાને જાગ્રત, વજ્ર આદિર્ન
૧૦ સાચવવી.
- ૮ પ્રતિક્રમણમાં બોલવું નહિ.
- ૯ પ્રતિક્રમણ ઉચિત સમયે કરવું.
- ૧૦ પ્રતિક્રમણ મંદ સ્વરે કરવું.
- ૧૧ પરિલેહણ બ્યવસ્થિત કરવું.
- ૧૨ પરિલેહણમાં બોલવું નહિ.
- ૧૩ મુહપત્તિનો સતત ઉપયોગ રાખવો.
- ૧૪ શરીરનો સંઘમ જાળવવો.
- ૧૫ સમયસર પ્રતિલેખના પોરસિ, વાળાવવી.
- ૧૬ ઉપધિ મર્યાદાઅર રાખવી.
- ૧૭ ચાત્ર પ્રતિલેખના બ્યવસ્થિત કરવી.
- ૧૮ સંઘમોપકરણોત્ત-જહુમાન બ્યવસ્થાવું.
- ૧૯ એવરી આંકળીની બ્યવસ્થા સાચવવી.

૨૦ પાણીના ઘડા પાત્રાં-તરપણી વગેરે ઉઘાડા ન રાખવા.

૨૧ વાપરતાં ઝોંઠા ચોટે ન બોલવું.

૨૨ વાપરતાં પગ ઉત્તો રાખવો નહિ.

૨૩ વાપરતાં ડાબો હાથ બગાડવો નહિ.

૨૪ દાણા વેરવા, છાંટા પાડવા આદિ અન્યથા ન કરવી.

૨૫ ચખ ચખ આદિ અવાજ ન થવા દેવો.

૨૬ કોઈ ચીજ વડીલને છંદના કયાં વિના વાપરવી નહિ.

૨૭ કોઈ ચીજ નાનાને નિમંત્રણ કયાં વિના વાપરવી નહિ.

૨૮ દહેરાસરમાં દશત્રિકનું યથા સંભવ પાલન કરવું.

૨૯ દહેરાસરમાં ઉપયોગ પૂર્વક મુદ્રાઓ સાચવવી.

૩૦ દહેરાસરમાં ચૈત્યવંદનના સૂત્રો સ્તવન સ્તુતિ વિગેરે પદ્ધતિસર બોલવા.

૩૧ દહેરાસરમાં થોડીકવાર અંતર્નિરીક્ષણ કરવું.

૩૨ દહેરાસરમાં થોડીકવાર આત્મ ચિંતન કરવું.

૩૩ ભૂલનો સ્વીકાર કરવો.

૩૪ કોઈની ક્ષેમાપના કરવી.

૩૫ ગૌચરીના દોષ સંબંધી જ્યથા રાખવી.

૩૬ આધાકર્મી-ઔદેશિક-નિત્યપિંઠ-સંસ્તવપિંઠ આદિ મહત્વનો કોઈ દોષ લગાડવો નહિ.

૩૭ ઓઘો મુહુપત્તી શરીરથી અળગા નહિ રાખવા.

૪૦ જોયો મુદપની ઘાતપટ્ટી ઉત્પાદવા.

૪૧ લૂણા-ગરજા-કાછા-કાઝસી-પાટવુંજવું કે દંડાજવું
કરે તે જો ન થકાવવો.

૪૨ જોયો નિદ્રા ન લેવી

૪૩ માંદસીનું કાચું પાનને કાળે ખાવેતું બરાબર
કમચમર કરવું.

૪૪ વડીલનું વચન ન ઉત્થાપવું.

૪૫ વડીલના પ્રયે બેઠકાનું ન થવું.

૪૬ પાનના વાસણોનો ઉપયોગ ન કરવો.

૪૭ દાગના સમયે આગાહ કારણ સિવાય બહાર ન
નોકળવું.

૪૮ દાગના સમયે બહાર લઈ ગયેલ વસ્ત્ર પાત્રની
જયણા સાચવવી.

૪૯ દાગના સમયે જોડેલ કાંબળીને જયણા પૂર્વક
રાખવી

૫૦ રોજ ત્રણથી વધારે વિગ્રહ ન વાપરવી.

૫૧ દુધ, ઘી, ગજપણમાંથી એકનો ત્યાગ કરવો.

૫૨ લૂણા રથડિલજૂમિની તરપણીની વ્યવસ્થા ભાગવવી.

૫૩ મુદપત્તીની અવહેલના ચુંથણી ન કરવી.

૫૪ જોધાનું બહુમાન ભાગવવું

૫૫ જ્ઞાન ધ્યાનની પ્રવૃત્તિમાં પ્રેરણા મેળવવા પુ

શુદ્ધેવ પાસે જવું.

૫૬ સંયમની મર્યાદાઓની ઉચિત પરિપાલના કરવા
માટે જયણા રાખવી.

સાધુની અવશ્ય કરણી

(જુના ગ્રંથના આધારે)

(૫૬૨ બોલ)

- ૧ પડિમ્મમણું ન કરે તો ઉઠામણું.
 - ૨ બેઠાં પડિમ્મમણું કરે તો ઉપવાસ.
 - ૩ ઢાળવેળાએ પડિમ્મમણું ન કરે તો ચોથલક્ષ.
 - ૪ સંથારા ઉપર પડિમ્મમણું કરે તો ઉપવાસ.
 - ૫ માંડલે પડિમ્મમણું ન કરે તો ઉઠામણું.
 - ૬ દુશોલીયાને પડિમ્મમે તો ઉપવાસ.
 - ૭ સંઘને ખમાવ્યા વિના પડિમ્મમે તો ઉઠામણું.
 - ૮ પોરસી લણાવ્યા વિના સૂએ તો ઉપવાસ.
 - ૯ દિવસે સૂએ તો ઉપવાસ.
 - ૧૦ વસ્તિ અણુપવેએ આદેશ માંગ્યા વિના સ્વાધ્યાય કરે તો ચોથલક્ષ.
 - ૧૧ અવિધિએ પડિલેહણ કરે તો ઉપવાસ.
 - ૧૨ નિત્ય પડિલેહણ ન કરે તો ઉપવાસ.
 - ૧૩ અણુપડિલેહ્યા વસ્ત્ર વાપરે તો ઉપવાસ.
 - ૧૪ ઢાળ અણુઉદ્યો પડિમ્મમણું કરે તો ઉઠામણું.
 - ૧૫ ઇરિયાવહી આવ્યે છતે પડિમ્મમ્યા વિના બેસે તો ચોથલક્ષ.
- ઉપરના ૧૫ બોલ શ્રી મહાનિશીસૂત્રમાં કહ્યા છે.
- તા. ૬. ઉઠામણું શબ્દની પ્રાયશ્ચિતના ગ્રંથોમાં પરિભાષા પ્રાયઃ નથી, સમજવા ખાતર મળેલુ વૃદ્ધ પુરુષોએ નિર્દેશ્ય માંડલી બહાર કરવાની મર્યાદાને જણાવનાર “ઉત્થાપન શબ્દનું રૂપાંતર રૂપ આ શબ્દ દેખાય છે. વિશેષ જ્ઞાની ગુરુભગવંતો જે કહે તે ખરું.”

જન્મ-મરણ સંબંધી

સુતક વિચાર

* પુત્ર જન્મે ત્યારે દિન ૧૦ નું તથા પુત્રી જન્મે ત્યારે દિન ૧૧ અને રાત્રે જન્મે તો દિન ૧૨ નું સુતક.

* ન્યાસ (જુદા) જમત્રા હોય, તો બીજાના ધરના પૂજારી જિન પૂજા કરે, અને મુલાવડ કરનારી તથા કરા-જનારીને તો નવદાર મણવો પણ સુએ નહિ.

* પ્રમથ વાળી સ્ત્રી માસ ૧ મુધી જીન પ્રતિમાની પૂજા કરે નહિ. અને સાધુને પણ વહોરાવે નહિ.

* ધરના ગોત્રીને દિન ૫ નું સુતક બાબતું.

* માય, ઘોડી, હંટડી, લેંસ ધરમાં પ્રસવે, તો દિન ૨ નું અને વનમાં જન્મે તો દિન ૧ નું સુતક.

* લેંસ પ્રસવે તો દિન ૧૫, બકરી પ્રસવે તો દિન ૮ માય પ્રસવે કે હંટડી પ્રસવે તો દિન ૧૦ પછી તેનું કષ્ટ કરવું.

* દાસ દાસી જે આપણી નિશાએ ધરમાં રહ્યા હોય તેના જન્મ કે મૃત્યુ માય તો ત્રણ દિવસ સુતક.

* જેને ઘેર જન્મ તથા મરણ માય, તેને ઘેર જન્મનાર દિન ૧૨ મુધી જિન પૂજા ન કરે. સાધુ આદાર. હો નહિ. તથા તેના ધરના જળથી જિનપૂજા માય નહિ.

* મૃત્યુવાળા પાસે જેઓ સુએ તેઓ દિન ૩ પૂજા ન કરે.

* ખાંધીયા, દેવપૂજા ૩ દિન ન કરે. પરંતુ પડિષ્કમણ આદિદે ને નવકારનું ધ્યાન મનમાં કરે, તો તેમાં કાંઈ પણ ખાધ નથી.

* મૃતકને અડક્યા ન હોય તો સ્નાન શ્રીષ્ઠ થાય.

* અન્ય પુરુષ જો મૃતકને અડક્યા હોય તો તે સોલ પહોર સુધી પડિષ્કમણાદિક મોટેથી ન કરે પણ મનમાં કરે.

* વેપના પાલટનાર આઠ પહોર સૂતક પામે.

* જન્મે તે દિવસે મૃત્યુ થાય અથવા દેશાંતરે મરણ પામે તો દિન ૧ નું સૂતક.

* આઠ વરસ સુધીનું નાનું બાળક મરણ પામે તો દિન ૮ નું સૂતક.

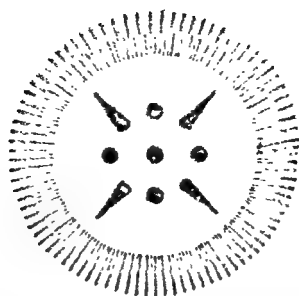
* ગાય પ્રમુખનું મૃત્યુ થાય તો કલેવર ઘરની બહાર લઈ ગયા પછી દિન ૧ લગે સૂતક અને અન્ય તિર્થંચતું કલેવર પડયું હોય-તેને ઘેરથી બહાર લઈ જાય ત્યાં સુધી સૂતક.

* જેટલા મહિનાના ગર્ભ પડે તેટલા દિવસ સૂતક.

* ગોમૂત્રમાં ૨૪ પહોર, ભેંસના મૂત્રમાં ૧૬ પહોર ઘેટી, ગધેડી તથા ઘોડીના મૂત્રમાં ૮ પહોર અને નર-નારીના મૂત્રમાં અંતમૂર્દત પછી સમૂર્ધિમ જીવે ઉપજે.

ઉપદેશ આસાદમાંથી

* ધુંવારા પડે તો સૂત્ર લણવાની તથા પડિલેહણ પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયા પણ ન કરવી. વચ્ચે રાજમાર્ગ હોય તો છૂટ.



સંયમોપયોગી જરૂરી મહત્વની

હિતશિક્ષાઓ

પ્રતિક્રિયા

● પાપોની આલોચના રૂપ આ ક્રિયામાં પૂર્ણ ઉપયોગ જાળવવો જરૂરી છે,

તેનાથી મોહનીય કર્મ મંદ પડે છે, માટે પ્રતિના સૂત્રો શુદ્ધ સંહિતાની જાળવણી સાથે સ્પષ્ટપણે બોલવા.

તેમાં જ્યાં જ્યાં જે જે સુદ્રા છે તેનો ઉપયોગ અરાખર રાખવો.

● ઓઘો નાલિથી ઉપરના ભાગે અડવો ન જોઈએ તેનું પૂર્ણ ધ્યાન રાખવું જોઈએ.

ઓઘો મુહપત્તિ આલુ ક્રિયામાં શરીર સંબંધ જ રાખવાં. શરીરથી સહેજ પણ અળગા પડે તો તુર્ત ધરિયાવહી કરવા.

● ઉઝેહીની જયણા પૂર્ણપણે સાચવવી, કાંબલ આદિના ઉપયોગ માટે જોઈરકારી ન રાખવી.

• હાલેસગમાં જિનમુદ્રા

વેત્યવંદન-જમોત્યુજં. ૧૧૫નાદિમાં ચોગમુદ્રા

અવંતિ, અવંત ઠેવિં જયવીપરાયં માં મુદ્રા-
મુદ્રામુદ્રા

સંભાષમાં ઉરકટિકાગ્રાન.

II આવરણમાં યથાજનમુદ્રા.

અમલ સૂત્ર જોલનાં વીરાગ્રન અથવા તેની મુદ્રા
“કરંચિ મતે” આવરિય જગજાપ ”૦ માં અંજલિ
મુદ્રાનો તે ઉપયોગ રાખવો.

પ્રતિભાં પદ્ય બીજથી જોલનાં સૂત્રો મનમાં ધારવા
અથવા પહે જોલવા

• પ્રતિભાં સૂત્રો જોલની વખતે મુદ્ધપતિને ઉપયોગ
અરામર અગવવો.

• ખમાસમજાની ૧૭ પ્રમાજન, વાંદજાના ૨૫ આવ-
રણ અગવવા ઉપયોગ રાખવો.

• પદ્ય ૩૫ સૂત્રો તેતે માયા આદિ છંદની પદ્ધતિથી
જોલવાં અને મધ્યુષ સૂત્રો સંદિતાની પદ્ધતિથી જોલવાં.

• જોલો અસ્વજાની જેમ હેડા આગથી ન પકડવો
અર્થાત્ દોરીના ઉપરના ભાગે ન પકડવો, પણ વચ્ચેની દોરી
અને નીચલી દોરીના વચ્ચે પકડવો અને મુદ્ધપતિ અંગુ-
લી આગળના ભાગે જોલવા સાથે પકડવી.

• પ્રતિભાં આવના દરેક આદેશ માગવા ઉપયોગ
રાખવો.

● તે-તે જોલાતા સૂત્રો યથાશક્ય ઉપયોગની જાગૃતિ સાથે શુદ્ધ ઉચ્ચાર ચંદ્રિતાની જાળવણી મુદ્રાની મર્યાદા આદિ સાથે જોલવાં.

● પ્રતિભાં સંપૂર્ણ મૌન જાળવવું, તેમાં પણ છ આવશ્યકમાં તો જાસ.

● પ્રતિભાં સ્થાપનાચાર્યની વિનય મર્યાદા બરાબર જાળવવી.

● પ્રતિભાં સ્થાપનાચાર્ય હાલી ન જાય.

કાંઈની આડ ન પડે તેનો પૂર્ણ ઉપયોગ રાખવો.

છ આવશ્યકમાં વિશેષ કરીને ધ્યાન રાખવું.

સહસા કઢાય થઈ જાય તો ઇરિયાં પડિશ્કમવા.

● રાઈ પ્રતિભાં મંદ સ્વરે અત્યંત ધીમા શાંત સ્વરે સૂત્રો જોલવાં.

● સકલતીર્થ કે તપચિંતવણી કાઉં વખતે મ્હોં ઝાંખણીયું અજવાળું થાય તેવું ધ્યાન રાખવું.

પડિલેહણ:-

● પડિલેહણ કરતાં પહેલાં આપણી તમામ ઉપાધિ એકત્રિત કરી લેવી.

● ચાલુ પડિલેહણમાં જરાક પણ આઘા-પાછા થવું નહિ-થવું પડે તો પૂજવાનો ખૂબ જ ઉપયોગ રાખવો.

ત્રણ ડગલાથી વધુ જવાના અવસરે દંડાર પૂજવાની જયણ કરવી.

● પઠિલેહણ કરાની દરેક ચીજને લેતાં-મૂકતાં દિલ પઠિલેહણ અને જોધો-હંડાસણ કે મુહપત્તીથી પ્રમાજનાનો ઉપયોગ રાખવો.

● અત્યંતનાની ચીજ અથવા પવિત્ર સંયમ કે જ્ઞાનના ઉપકરણો તથા દોરા-દોરી-હાંડી જોધાનો પાટો પોથીની પટ્ટી વગેરેને મુહપત્તીથી પ્રમાજવા.

આસન કે સંચારીયું પાયરવાની ભૂમિ, પીંટિયો, બાંધેલ પોટલી કે પોથી, પાટ-પાટલા, હાટો, હંડાસણ આદિની પ્રમાજના જોધાથી કરવી.

સ્વાધ્યાય ભૂમિ, પ્રતિકભણ ભૂમિ, પઠિલેહણ ભૂમિ સંસ્કારક ભૂમિ આદિની પ્રમાજના હંડાસણથી કરવી.

આમાં બ્યાધાસ-વિપયોસ ન થાય તેનું પૂર્ણ ધ્યાન રાખવું.

● પઠિલેહણ કરેલ વજાદિ પઠિલેહણા નહિ કરેલ વજાદિ સાથે મિશ્ર ન થાય તેનું પુરતું ધ્યાન રાખવું.

● સૌથી પહેલાં ભૂમિ પ્રમાજ આસન પઠિલેહી પાયરી તેના ઉપર પઠિલેહેલ વજાદિ મૂકવાં.

● વજોની પઠિલેહણમાં વજ નીચે જમીનને ન અડે આપણા શરીરને ન અડે તે રીતે ઉભડક પગે બેસી અદર પઠિલેહવું.

પઠિલેહણ કરાતા વજાદિના ત્રણ ભાગ કરી અમુથી પઠિલેહી (એક જાણ) કરી બીજા જાણ પછી તે જ રીતે ત્રણ ભાગ કરી દિલપઠિલેહણ કરી "સૂત" ૦ પહેલી જાણ-દિલ પઠિલેહણ.

● દાંતે લીધા પછી સૂપડીમાં ભેગો કરી તપાસી પરકવી ત્યાં ભેગો (દાંતે) કર્યો હોય તે સ્થાને ભ્રમા રહી ઈરિયાં પડિછમ્યા પછી સૂપડી-દંડાસણ ચથાસ્થાને મૂકવાં.

● સાંજના પડિંમાં દાંતે વેસિરાવી ઈરિયાં પડિછમી પાણી ગાળવા માટે ઘડો-ગરણું દાઢલી આદિ એકત્રિત કરી ઈરિયાં પડિછમી પડિલેહી પાણી ગાળવું.

● છ ઘડી દિન ચઢ્યે “બહુપડિપુણ્ણ ચોરસી” લાણાવતી વખતે બધાં પાતરાં, દોરા, તરપણી, હુણાં ગળણું વગેરે ભેગું કરી પછી ઈરિયાં પડિછમવા.

ઝોલી વગેરેની ગાંઠ-દોરાની આંટી ખોલવી વગેરે બધું પ્રથમ કરી લેવું.

પછી નીચેના ક્રમ પ્રમાણે પડિલેહણ કરવું :-

૧ ઉપરનો શુભ્રક (કાંણાવાળો)

૨ ચરણી (પાય કેસરીયા)

૩ ઝોલી ૬ પાત્ર સ્થાપનક (નીચેનો કરવો)

૪ પદલા ૭ પાતરાં

૫ રજઆણ

પાત્રાનું પડિલેહણ આ રીતે:-

પ્રથમ પાતરાંની ઉપરની ફરતી લાલ કિનારી ઉપર ચરવલી ફેરવવી (પ્રમાજના કરવી) પછી પાતરાંને તે પડિલેહલી કિનારીથી બરાબર પકડી-(જમીનથી ૪ આંગલથી વધારે અદ્દર નહિ) અંદર ચરવલીથી પ્રમાજના કરી બહાર પ્રમાજના કરી નીચે ચરવલીથી પ્રમાજના કરવી.

● વાપરતાં. પ્રતિક્રમણ-પડિદેહણ આદિ આવશ્યક ક્રિયા કરતાં, માત્રક હાથમાં હોય ત્યારે, લઘુનીતિ વડીનીતિ કરતાં જોલાય જ નહિ.

● વાપરતાં જોલવાની જરૂર પડે તો મુખ શુદ્ધિ કરીને જ જોલવું.

● ગોચરી-પાણી દૂર જવાથી, તથા જ્યાં સાધુ-સાધ્વી ઓછા જતાં હોય તેવા ઘરોએ જનારને ઘણી નિર્જરા થાય છે.

● જ્યાં ઘણા સાધુ સાધ્વીઓ જતાં હોય તેવા ઘરોમાં અગાઢ કારણ વિના ન જવું.

● એક ઘરે એકથી વધુ વાર ગોચરી માટે ન જવું જોઈએ.

● સમુદાયમાં રહેનાર સાધુએ સ્વકુટુંબ માફક સર્વ સાથે સાપેક્ષ પણે દરેક કાર્ય પોતાનું સમજીને હરખભેર કરવું જોઈએ.

● સ્વામી-જીવ-તીર્થંકર-ગુરુઅદત્તના પ્રકારોનું રહસ્ય ગુરુગમથી સમજી ત્રીજું વ્રત દ્વિષિત ન થાય તેની કાળજી રાખવી.

● સાધુ જીવન સાદાર્થથી બિન જરૂરી વસ્તુના ઉપયોગ સિવાય ઓછામાં ઓછી ચીજથી નભાવી શકાય તેવું હોવું જોઈએ.

● શોખની વસ્તુઓથી નવગજ દૂર રહેવું.

● કોઈ વખત ઓછી કે અણુગમતી ચીજ આવી મળે તો મનમાં દુઃખ ન લાવવું.

● શુદ્ધરથો આવા કપરા કાગળમાં પોતાનું છાવન કેવી રીતે નખાવે છે તે વિચારી “ જો જી કંતે મોળ પિળ ” ના મર્મને સમજી રહેવછાથી ત્યાગબુદ્ધિ કે વિરાગ બુદ્ધિ કેળવવી.

● દયારેકાલિકનું સાચું વાચન નવદીક્ષિતાવરથા દીક્ષા પછી ૧૮ માસ મુખી લગભગ અષ્ટાવરણવાર રોજ થોડું થોડું કરવું (૮ મું અધ્ય૦ ૧૦ મું અધ્ય૦ ખાસ) પછી મહિનામાં એકવાર દીક્ષાના બીજા ૧૮ માસ મુખી, પછી વર્ષમાં એક વાર આખું અખંડ દીક્ષા તિથિના આગલા છ દિવસ અને પાછલા ૭ અને ૧ દીક્ષા તિથિ એમ પંદર દિવસમાં પૂરું કરવું.

● રત્નાધિક સાધુની પડિદેહવ્ય આદિ ભક્તિ બાદ્ય વિનય પ્રતિપત્તિ કરવામાં જરાપણ ઉપેક્ષા ન કરવી.

● વડીલ શુદ્ધની ભક્તિ કે બહુમાનની પ્રવૃત્તિમાં ભણાવાના બહાને કે બીજા કારણે ઓછાસ ન થવા દેવી.

● મોટા બોલાવે કે પુર્વ ગમે તે કામ પડતું મૂકી “ છુ સાહેબ ” કરી ઉભા થવું.

● નાના કે મોટા કોઈપણ ગ્લાન મુનિની સેવા ભક્તિ વૈયાવશ્યના કામમાં પ્રથમ લાભ અને કેમ મળે ? એવો ભાવ રાખવો । એને ગમે તે કામ પડતું મૂકી ગ્લાનની સેવા ખટે પળે પ્રથમ કરવી.

● કેમ કે-તેમાં મહાલાભ-કર્મનિજરાનો છે.

● દહેરાસરમાં ગ્રાંત ચિત્તે શુભ ભાવના ઉત્લાસ સાથે ચેત્યવંદન કરવું.

ત્યાં બિશ્વકુલ ઉતાવળ ન કરવી.

ઔઝામાં ઔછી ૨૦ મિનિટ તો દહેરામાં ગાજવી ભેમ્બે.

નારી બારણાં બંધ કરતી વખતે ઔઘા કે ડંડાસણથી તેને સાંધા અને તેના મિત્રગરાઓને પુંજવા-બાદ ઉપયોગથી જ્યાણા કરવી.

કેમકે-જ્યાણા એ ધર્મની માતા છે.

સામાન્યતઃ પંદર દિવસ પહેલાં કાપ ન કાઢવો.

જરા જરા મેલા કપડાં ને ચોખલીઆવૃત્તિ કે ટાપટીપ કરવાની વૃત્તિથી કે વારંવાર ધોવાની ગૃહસ્થાપણાની ટેવને તિલાંજલી આપવી ઘટે.

● પાણી એક તો પીવા માટે પણ વર્તમાનકાલે બહુ વિચારણીય થઈ પડેલ છે. પ્રાચુક અચિત્ત નિર્દોષ બહુ દુર્લભ થઈ પડ્યું છે. પણ જીવન નિર્વાહ અર્થે ન છૂટકે લેવું પડે, પણ શોખ ખાતર કાપ માટે પાણીનો ઉપયોગ તેમજ સાબુ-સોડા આદિ ક્ષારવાળા પાણીને પર-ઠવવામાં પણ બહુ વિરાધનાનો સંભવ છે.

માટે કાપ માટે પુરતી જ્યાણા રાખવી જરૂરી છે તે માટે જેમ અને તેમ ઉપયોગ રાખી કપડાં ઔછાં મેલા થાય કે અવારનવાર એકલા ક્યારેકે સ્વાભાવિક વધુ પડતાં પાણીના સંયોગે પાણીથી સાફ કરતા રહેવાથી બહુ વિરાધનાનો પ્રસંગ નહિ આવે.

● સાંધુએ વચન પણ બહુ વિવેક પૂર્વક સંયમને પોષણ બહુએ-અબહુએ પણ સાક્ષાત્ કે પરંપરાએ સીધી યા આડકતરી રીતે સંયમને પોષણ આપનાર ન અને તેવું બહુ ઉપયોગ પૂર્વક બોલવાનું હોય

ગોચરી

ગોચરી-માંડલીના નિયમોનું પાલન ઘરાબર કરવા માટે તત્પર રહેવું જેમદે—

● વડિલના આવ્યા વિના કે તેઓની આજ્ઞા વિના વાપરવું નહિં.

● કોઈપણ ચીજ માંગવી નહિ, માંગીને લેવું નહિ. ચરીરાદિની અનુકૂળતા ન હોય તો ગોચરી પહેલાં અગર અન્ય સમયે શુરૂને વાત કરી દેવી.

● આપણાથી પર્ચાયે વડિલ હોય તેમના જ હાથે કોઈ પણ ચીજ લેવી.

● સ્વતંત્ર આપણા હાથે કોઈ પણ ચીજ ન લેવી.

● માંડલીના નિયમાનુસાર ગોચરીની વધ-ઘટ પ્રસંગે સહકારી ભાવથી વર્તવું.

● ઉણોદરીના લક્ષ્યપૂર્વક વાપરવાના ધ્યેયને પ્રસંગે માંડલીની વ્યવસ્થા-બંધારણને અનુકૂલ રહી જાળવવા પ્રયત્નશીલ રહેવું.

● થોડું ઓછું હોય તો ચલવી લેવાની અને થોડું વધુ હોય તો કચવાટ કર્યા વિના નભાવી લેવાની ટેવ કેળવવી.

દાણા વેરવા, એંઠા હાથથી લેવડ-દેવડ, એંઠા મોઢે બોલવું, પગ ઉભો કરવો, ભીંતનો કે હાથનો ટેકો લેવો, અળચળ અવાજ કે સળડકા મારવા આદિ જયણા તેમજ સ્વાદ વૃત્તિઓથી ઘણા પાત્રાંનો ઉપયોગ-આદિ માંડલીના દ્વંષણો યથાશક્ય પ્રયત્ને વર્જી દેવા.

વૃંદોના કથનાનુસાર

સાધુ હિતશિક્ષા

૧ હુણનું પાણી તરકામાં ન પરકવવું તેમજ હુણું તાકે ન મુકવવું.

૨ હંદાસણ હુણું ન મુકવું. એક સાથે બે કે અધિક હંદાસણ ન ટાંગવા. પાટલો હતો ન મુકવો. બલવણ હાથોહાથ હેવું કે રેવું નહિ.

૩ કાળે લીધા વગરની જૂમિ સંચારા કે ગોચરી માટે સ્વાધ્યાય કરવા કે બેસવા માટે કામ ન લાગે. ઇચ્છિયાવહી પરિક્ષમી કાળે હેલો ભેધએ. તેમજ વચપાત્ર પણ પરિવેદણ કયાં હોય તેજ વાપરવાં.

૪ વાપરતાં પ્રતિક્રમણ-પરિવેદણાદિ આવશ્યક ક્રિયા કરતાં બોલવું નહિ. વાપરતાં જરૂર પડે તો મુખ મુદ્દ કરી બોલવું.

૫ પ્રતિક્રમણ કરતાં છ આવશ્યક સુધી લખુનીતિ કરવા ન જવું કે કંઈ પણ અન્ય કાર્ય કરવું નહિ.

૬ ગોચરી પાણી દૂર જનાર સાધુને તેમજ અન્યથા ઘરે-જ્યાં જહું સાધુ સાધવી ન જતાં હોય ત્યાં-જનારને ઘણી નિર્જરા ચાય. દાનસંસ્કાર દહી-પ્રદિ પામે છે. ઘણા સાધુ સાધવી જ્યાં જતા હોય તે ઘરે વગર કારણે ન જવું. આખા દિવસમાં એક ઘરે એકથી વધારે વાર ન જવું ભેધએ.

સાધુ જીવનની સારમયતા

મુમુક્ષુ આત્માને વ્યક્તિગત કલ્યાણની સાધના પ્રધાન હોય છે, તેની સાચવણી-ખીલવણીને સાપેક્ષ રહીને સર્વ કાર્યો કરવાનાં હોય છે, માટે મુમુક્ષુ આત્મા અનંત-પુણ્યરાશિના અતિપ્રકર્ષના પરિણામે મેળવેલ પ્રભુશાસનના લોકોત્તર સંયમ-ની આરાધનાના અનુકૂળ સાધનોની સફલતા યથાયોગ્ય શી રીતે મેળવી શકાય તે અંગે શ્રીઆચારાંગ આદિ શાસ્ત્રોમાં નાના પ્રકારનું વર્ણન છે, જેમાંનું કંઈક આ ગ્રંથમાં વર્ણવવા અલ્પ પ્રયાસ કર્યો છે, પણ આ બધું માર્ગદર્શન મુમુક્ષુ આત્માને સહજ રીતે મળી રહે તેવું કંઈક અહીં બતાવાય છે.

૧. પ્રથમ તો સાધુ-સાધ્વીએ દીક્ષાનો પરમાર્થ સમજી, બાહ્ય જીવનમાંથી આંતરિક જીવન જીવવા માટેની પૂર્ણ તૈયારીવાળા જીવન જીવવા માટેની ચોતાની જવાબદારી ધ્યાનમાં રાખીને, પરમ હિતકર જ્ઞાની ભગવંતોના વચનોને પૂર્ણ વફાદાર રહેવું ઘટે, તે વચનો પણ ચોતાની બુદ્ધિની તુચ્છતાના કારણે સંપૂર્ણ-અર્થ ન સમજાય તેવા પ્રસંગે પણ સાક્ષાત્ ઉપકારી ચોતાના ગુરુભગવંતો પ્રતિ પૂર્ણ વિનયભાવે નમ્રતા દાખવી ચોતાના આત્મિક વિકાસ માટે પૂર્ણ જાગૃત રહેવું ઘટે.

૨. શીશા લીધા પછી રાજની ઉપયોગી ક્રિયાઓની શુદ્ધિ અને જળવાપૂર્વક પાલન થાય, તે માટે વિધિનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન મેળવી યથાશક્ત્ય પ્રયત્ન કરી વિધિપૂર્વક પાલન માટે નિરંતર ધ્યાન રાખવું.

૩. આવશ્યક સૂત્રોના અર્થો, સામાચારીની નિર્મલતા, આવશ્યક ક્રિયાની સમયાદિવ્યવસ્થાપૂર્વક નિયત વ્યવસ્થા અને આચારપ્રધાન સાધુજીવન જીવવા આદિની તત્પરતા માટે યજ્ઞિસંપન્ન આત્માએ પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઈએ.

૪. શીશા લીધા પછી પહેલી તકે નીચે જણાવ્યા મુજબ પ્રાથમિક અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે, કે જેનાથી આત્મા સંયમ-વિવેકની મહત્તા સમજી વ્યક્તિગત આત્મિક દૃષ્ટાણની સાધનાને સાધવા ઉચિત થઈ શકે.

૧. આવશ્યકક્રિયાના સૂત્રો (અર્થ સાથે)

શક્ય હોય તો સંહિતા, પદસંધિ, સંપદા અને ઉચ્ચારશુદ્ધિની યોગ્ય કેળવણી મેળવવી જરૂરી છે.

૨. શ્રીદશવૈકાલિક સૂત્ર (અર્થ સાથે)

સંસ્કૃત ન બળુનાદે પણ શુરુમુખે આખા અર્થનો અર્થ ધારી, તેમાંથી ધ્યાન રાખવા લાયક નોંધ કરી, રાજ તે સંજોગી યોગ્ય ઉપયોગની જાગૃતિ રાખવા પ્રયત્ન સેવવો.

આખા દશવૈકાલિક સૂત્રનો યોગ ન બને તેમ હોય તો પણ પહેલા પાંચ અધ્યયનો, આઠમું, દશમું અને છેલ્લું જે વ્યવહારિક આસ શુરુમુખથી અર્થ સંહિત

ધારવી, તેમજ દશવૈકાલિક સૂત્રના દશ અધ્યયનોની સત્ત્રયાથો શુદ્ધગમથી ધારવી અને બને તો ગોખવી.

૩. શ્રીઓઘનિયુક્તિ ગ્રંથની વાચના શુરુમુખે લેવી અને તેમાંથી વિહાર, ગોચરી, પડિલેહણુ, સ્વાધ્યાય, રથંડિલભૂમિ, રોગચિકિત્સા, પાત્રરૂપ આદિ મંબંધી યોગ્ય જ્યણા આદિની નોંધ કરવી.

૪. વૈરાગ્યવાહી ગ્રંથોનું વાંચન-મનનાદિ.

જેમકે શ્રીઅધ્યાત્મકલ્પદ્રુમનો બીજો, પાંચમો, આઠમો, નવમો, અગિયારમો, તેરમો, અને પંદરમો અધિકાર, શ્રીપ્રશમરતિ, શ્રીજ્ઞાનસાર, શ્રીઅધ્યાત્મ-સાર, શ્રીઉપદેશમાલા, શ્રીશાંતસુધારસગ્રંથ, શ્રીરત્નાકરપચ્ચીશી, શ્રીહૃદયપ્રદીપ છત્રીશી, શ્રીકુમારપાલ ભૂપાલ રચિત સાધારણજિન સ્તવન વગેરે ગ્રંથો.

૫. દ્રવ્યાનુયોગનો પ્રાથમિક અભ્યાસ—

ચારે અનુયોગમાં પ્રધાન ચરણકરણાનુયોગની મહત્તા-સફલતા દ્રવ્યાનુયોગની સાપેક્ષ વિચારણા પર અવલંબે છે, માટે પ્રાથમિક કક્ષામાં વર્તતા બાલજીવોને માટે ચરણકરણા-નુયોગ અમુક ક્રિયાઓના શુભ આસેવનના બદ્ધે આત્મિક સંસ્કારોના ઘડતરની ભૂમિકા તૈયાર કરે છે, પણ સાધુ-જીવનમાં તો તે તૈયાર થયેલ પ્રાથમિક ભૂમિકા ઉપર યોગ્ય મંજૂર મંડાણ કરવાનું હોય છે, તેથી દ્રવ્યાનુયોગની સાપેક્ષપ્રધાનતા (ચોતાના માટે) જરૂરી છે. માટે ચાર પ્રકરણ, ત્રણ ભાષ્ય, ચાર કર્મગ્રંથ

(ચિદ્વિજ્ઞાન-સંયોગશ્ચ આદિની અનુકૂળતા હોય તો છ કર્મ-
અંશે, નહિ તો ચારથી સામાન્ય ખ્યાલ આવી રહે છે) શ્રી-
તત્ત્વાર્થ સૂત્ર, શ્રી નયકર્ણિકા, શ્રી પ્રમાણુનયતત્ત્વ-
લોકાલોકાર અને શ્રીદ્રવ્યગુણપર્યાયનો રાસ સમક્રિતાના
૬૭ બોલની સત્ક્રમ્ય યોગદક્ષિની સત્ક્રમ્ય વગેરે તાત્ત્વિક
વિચારના પ્રાથમિક અંશેનું અધ્યયન જરૂરી છે.

આમાંના કેટલાક અંશે સંસ્કૃત ભાષા અને આશ્રીય
જ્ઞાનની મૌલતા માંગે તેવા છે, છતાં સંસ્કારરૂપે યત્નક્રિયા
અંશે પણ શુદ્ધગમથી જુદિનું પરિકર્મણ કરવા ઉપયોગી
હોવાથી તેવા અંશે પણ આમા જણાવ્યા છે.

૬ ઉપર મુજબનું 'પાયાનું' તાત્ત્વિક-શિક્ષણ મળ્યા
બાદ ચિદ્વિજ્ઞાન-સંયોગ આત્માએ સ્વકલ્યાણની સાધનાને અનુકૂલ
સ્વ સાધનોનો સંપૂર્ણ અવસ્થિત ઉપયોગ જયજ્ઞ પ્રધાન
જીવન જીવવારૂપે કયો બાક વધેલી ચિદ્વિજ્ઞાન પર-કલ્યાણમ
ઉપયોગ કરી કર્મનિર્જ્ઞાના માટે જલ્દી આગળ વધે
ચક્રાય, તે માટે સંસ્કૃતભાષાનો અભ્યાસ કરવા પ્રયત્નશીલ
થવું ઉચિત છે, નહિં તો હિંદી ભાષાથી અને હિંદી
વાસ્તવિક ભાવાર્થને જીવનમાં ઉતારવારૂપે સ્વકલ્યાણ
અનુકૂલ અધ્યવસાયશુદ્ધિના સાધનો તાત્ત્વિક શિક્ષણદાર
મેળવ્યા ન હોય અને પરકલ્યાણની ભાવનામાં સંસ્કૃ-
તભાષા આદિના અભ્યાસથી ધીરી જવાય, તો જીવનમાં પડેલ
અનાદિ કાલના સંસ્કારો માન-અભિમાન, જનરંજન
બહિર્ભાવની વૃત્તિ આદિ સ્વરૂપે આત્માને સંયમના મુ-
શ્વેદથી ખસેડી મૂકે તેમ પણ બનવા સંભવ છે.

આમ છતાં ઉપર જણાવેલ જાણતોમાં યોગ્ય ગીતા-
ચંદ્રાની શુરુ ઓચિત્યાનોચિત્યનો વિચાર કરી યોગ્ય રીતે
પ્રવર્તી શકે છે, પણ સામાન્યતઃ સ્વેચ્છાથી પ્રવર્તનારા
આત્માઓ શુભ ભાવના હોવા છતાં દેટલીક વાર વિપરીત
અવસ્થામાં મૂકાઈ જાય છે.

માટે ઉપર જણાવ્યા મુજબ સાધુપણના સારરૂપે
સ્વકલ્યાણની સાથે અન્ય આત્માઓના હિતને સાધવારૂપનો
લાભ મેળવવા પ્રાથમિક ઘડતર માટે ઉપયોગવંત થવાની
જરૂર છે.

સાધુપણનો સાર

उवसमसारं खु सामणं
विषय-कषायानुं शमनं ये न परेणर
साधु एवमनो सार છે.

ઉપસંહાર

આ પ્રમાણે પરમપવિત્ર સર્વોત્તમ ધમ્મસંસ્થામાં રહેલ બ્રહ્મીય ગૌરવને ઝોળખાવનારા સનાતન તરવોના પરિચય કરાવવારૂપે સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્-ચારિત્રરૂપ ત્રણ વિભાગોની નાનાવિધ સામગ્રી આચારધર્મને પ્રતિપાદન કરનારા અનેક ગ્રંથોમાંથી યથામતિ યથાશક્તિ સંમંદીને પૂજ્ય આધુ-સાધ્વીજીઓની મેવામાં સાદર ઉપસ્થિત કરી છે.

આમાં વર્ણવાયેલ તમામ સામગ્રી વ્યક્તિગત દરેકને લાભ કરનારી ન હોય, છતાં રુચિવૈચિત્ર્યના કારણે સમષ્ટિગત લાભની સંભાવનાએ શાસ્ત્રોમાંથી સંગ્રહેલી આ બધી બ્રહ્મીયો અને ચીજોનો યથાયોગ્ય સહુ મુમુક્ષુ લાભ ઉઠાવે એ શુભાભિલાષા છે.

આ સંગ્રહમાં યથામતિ શક્ય ઉપયોગની બ્રહ્મીય રાખીને વસ્તુતત્ત્વનું નિર્વચન કર્યું છે, છતાં તેમાં કયાંય શાસ્ત્રમર્યાદા વિરુદ્ધ કંઈ વર્ણવાયુ હોય, તે બદલ ત્રિવિધ મિથ્યાદુષ્ટત હઈ પુ. અને આમાં સૂચવેલ હોઠોત્તર દ્વિતકર માગો પર સંપૂર્ણ નિષ્ઠાપૂર્વક ચાલવાનું બલ મને પ્રાપ્ત થાઓ, એ અંતિમ શુભેચ્છા છે.

॥ મત્રે ભવતુ શીઘ્રયજ્ઞસંવચ્ચ ॥

